

گزارش سالانه

اعدام در ایران

۲۰۲۳

IRAN
HUMAN
RIGHTS

EC
PM
TOGETHER
AGAINST
THE DEATH
PENALTY

تصویر روی جلد: اعدام دو شهروند افغان، محمد رامز رشیدی و نعیم هاشم قتالی در شیراز؛ ۱۷ تیر ۱۴۰۲^۱
تصویر پشت جلد: تجمع خانواده‌های زندانیان محکوم به اعدام روبه‌روی ساختمان دادگستری؛ ۳ خرداد ۱۴۰۲

این گزارش به همت سازمان حقوق بشر ایران و با حمایت سازمان فرانسوی ECPM (با هم علیه مجازات اعدام) تهیه شده است. سازمان حقوق بشر ایران^۲ و ECPM^۳ از سال ۲۰۱۲ برای تدوین و انتشار گزارش‌های سالانه مجازات اعدام در ایران و آگاهی‌رسانی در این زمینه با یکدیگر همکاری می‌کنند.

حق چاپ و نشر: سازمان حقوق بشر ایران و ECPM، سال ۲۰۲۴ ©

^۱ <https://iranhr.net/fa/articles/6042/>

^۲ <https://iranhr.net/fa/>

^۳ <https://www.ecpm.org/en/>

۵	پیشگفتار
۸	درباره این گزارش
۱۰	گزارش سالانه ۲۰۲۳ در یک نگاه
۱۱	دیباچه
۱۴	منابع
۱۵	آمار و ارقام
۲۳	چارچوب قانونی
۲۳	معاهدات بین‌المللی
۲۸	قانون جمهوری اسلامی ایران
۳۶	قانون مبارزه با مواد مخدر
۳۸	روند دادرسی
۳۹	از دستگیری تا اثبات جرم
۵۰	اعدام در عمل
۵۰	اتهام‌ها
۵۲	اعدام‌ها به اتهام محاربه، افساد فی‌الارض و بغی در سال ۲۰۲۳
۵۶	اعدام‌های مربوط به اعتراضات در سال ۲۰۲۳
۶۱	اعدام‌ها به دلیل تجاوز و تعرض جنسی در سال ۲۰۲۳
۶۲	اعدام‌ها به اتهام توهین به مقدسات در سال ۲۰۲۳
۶۳	اعدام‌ها به اتهام زناي محصنه در سال ۲۰۲۳
۶۴	اعدام‌ها با اتهامات مربوط به جرایم مواد مخدر در سال ۲۰۲۳
۷۲	اعدام‌ها به اتهام قتل: قصاص نفس

۸۱	سهم دادگاه‌های کیفری و انقلاب در اعدام‌های سال ۲۰۲۳
۸۳	اعدام در ملأعام
۸۴	افزایش تعداد اعدام‌ها در ملأعام
۸۶	توزیع جغرافیایی اعدام‌ها
۸۸	اعدام‌های مخفیانه و اعلام‌نشده
۹۳	دسته‌بندی اعدام‌ها
۹۳	کودک-مجرمان
۹۸	زنان
۱۰۴	اقلیت‌های اثنیکی
۱۰۷	شهروندان خارجی
۱۱۰	شهروندان دوتابعیتی
۱۱۲	راه‌های محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران
۱۱۲	کارزار داخلی مداوم و فشار بین‌المللی
۱۱۵	دسته‌هایی از اعدام‌ها که امکان کاهش آن‌ها وجود دارد
۱۱۵	اعدام کودک-مجرمان
۱۱۵	اعدام در ملأعام
۱۱۶	قصاص نفس
۱۱۹	جنبش‌های ترویج لغو اعدام و بسیج جامعه مدنی داخل ایران
۱۲۳	جنبش بخشش
۱۲۴	سرکوب فعالان لغو مجازات اعدام
۱۲۷	توصیه‌ها

پیوست‌ها

۱۳۰

۱۱۶

پیوست ۱: سرانه اعدام‌ها در هر استان

پیوست ۲: فهرست گزارش‌ها و قطعنامه‌های مصوب سازمان ملل متحد و پارلمان اروپا با اشاره به

۱۳۳

مجازات اعدام در ایران

۱۳۶

پیوست ۳: در خطر اعدام

پیشگفتار

از سال ۲۰۱۸ تاکنون، پنج مدافع برجسته حقوق بشر برای گزارش‌های سالانه اعدام در ایران پیشگفتار نوشته‌اند. از آنجا که اهمیت این نوشته‌ها با وجود گذر سال‌ها کماکان به قوت خود باقی‌ست، امسال با یاد و خاطره روبرت بدینتر، وزیر دادگستری فرانسه که تلاش‌هایش باعث لغو مجازات اعدام در فرانسه در سال ۱۹۸۱ شد و روز نهم فوریه سال ۲۰۲۴ از میان ما رفت، بخش‌هایی از سخنان او و چهار کنشگر دیگر را اینجا بازنشر می‌کنیم.

۲۰۱۸، شیرین عبادی (وکیل و برنده جایزه صلح نوبل ۲۰۰۳):

بسیاری از افرادی که در ایران در معرض این مجازات قرار می‌گیرند را گروه‌های اتنیکی تشکیل می‌دهند، ولی خوشبختانه حقوقدان‌ها، مدافعان حقوق بشر و سازمان‌های جامعه مدنی توجه فزاینده‌ای به این مجازات معطوف کرده‌اند و چندین سازمان نیز از طریق انتشار گزارش‌هایی با هدف جلب توجه جهانیان به این معضل، با

آن مبارزه می‌کنند. آنچه پیش روی شماست، یکی از معتبرترین گزارش‌ها در این زمینه است و بررسی آن، جنبه‌های مختلف این مجازات را روشن می‌سازد.⁴

۲۰۱۹، روبرت بدینتر (وزیر دادگستری فقید فرانسه و رئیس افتخاری ECPM):

ایران و مردمش که میراث‌دار تاریخی بلند و درخشان‌اند، لیاقتی بس بهتر از این رکورد خونین اعدام را دارند. آن روز محتوم و نزدیک که مجازات اعدام از ایران رخت بربندد، روز پیروزی زندگی بر مرگ و افتخاری برای تمام کنشگران لغو اعدام، به‌ویژه در ایران خواهد بود.⁵

⁴ گزارش سالانه اعدام در ایران ۲۰۱۸، ص ۵:

https://www.ecpm.org/app/uploads/2022/08/Rapport-iran-2018-gb_DEF_BD.pdf

⁵ گزارش سالانه اعدام در ایران ۲۰۱۹، ص ۵:

<https://www.ecpm.org/app/uploads/2022/08/Rapport-iran-2019-gb-070420-WEB.pdf>

۲۰۲۰، نرگس محمدی (مدافع حقوق بشر و برنده جایزه صلح نوبل ۲۰۲۳):

در زندگی‌ام، یکی از جدی‌ترین مبارزاتم، لغو مجازات اعدام در ایران بوده است. پایان دادن به حیات یک انسان با هر توجیهی غیر قابل قبول است.

من با مجازات افراد مجرم مخالف نیستم، گو اینکه تا ریشه این جرایم برطرف نشود، فرد مجرم، مجازات می‌شود، اما جرم تداوم می‌یابد و این نتیجه مطلوب و

قابل قبولی برای جامعه بشری نیست.

دیدن کودکان برجای‌مانده از پدر یا مادر اعدامی، برایم سخت و دشوار است. آن کودکان نه تنها پدر یا مادر خود را از دست می‌دهند، بلکه همواره در شرم اجتماعی، حتی نمی‌توانند نامی از پدر یا مادر خود به زبان آورند. آن‌ها همه چیزشان را از دست می‌دهند و باید دید که آنان به چه سرنوشت هولناک‌تری مبتلا خواهند شد؟⁶

۲۰۲۱، محمد رسول‌اف (فیلمساز برجسته ایرانی و کنشگر ضد اعدام):

شبکه‌ای از کارمندان دستگاه‌های ذی‌ربط، نیروهای نظامی، ضابطان قضایی، دادیارها، قضای‌ها و بسیاری از افراد دیگر که در گردش کار مجازات اعدام به‌شکل مستقیم یا غیر مستقیم دست دارند، هنوز آگاهی یا توجه لازم و کافی به اهمیت نقش خود در این سیستم ندارند و آن را ناچیز و غیرمؤثر می‌دانند. آن‌ها نیازمند یادگیری پذیرفتن

مسئولیت شخصی خود در این زنجیره‌اند. ضروری است این گروه در معرض آموزش‌های مستقیم و غیرمستقیم فعالان لغو مجازات اعدام قرار گیرند تا شاید به این وسیله شجاعت لازم برای سرپیچی‌های مدنی آشکار یا پنهان فراهم شود.⁷

⁶ گزارش سالانه اعدام در ایران ۲۰۲۰، ص ۷:

<https://www.ecpm.org/app/uploads/2022/10/Rapport-iran-2021-gb-290321-HD.pdf>

⁷ گزارش سالانه اعدام در ایران ۲۰۲۱، ص ۷:

<https://www.ecpm.org/app/uploads/2022/08/Rapport-iran-2022-gb-260422-MD3.pdf>

۲۰۲۲، آتنا دائمی (مدافع حقوق بشر و زندانی سیاسی سابق):

تلاش‌ها برای لغو کامل مجازات اعدام ادامه دارد و خوشبختانه بخش وسیعی از جامعه به غیرانسانی بودن و عدم بازدارندگی این مجازات پی برده‌اند. تلاش‌های حکومت برای شرعی و قانونی جلوه‌دادن مجازات اعدام ناکام بوده و جامعه خواهان لغو کامل این مجازات است.

برای ما فعالان حق حیات نیز این مبارزه تا لغو کامل مجازات اعدام و قصاص ادامه خواهد داشت.⁸

⁸ گزارش سالانه اعدام در ایران ۲۰۲۲، ص ۷:
<https://www.ecpm.org/app/uploads/2023/04/Rapport-iran-2023-gb-280623-bdcouv.pdf>

درباره این گزارش

شانزدهمین «گزارش سالانه اعدام در ایران»، کاری از سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM)، به ارزیابی و تحلیل روند مجازات اعدام در سال ۲۰۲۳ در جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. تعداد اعدام‌ها در سال ۲۰۲۳، روند آن‌ها نسبت به سال‌های گذشته، چارچوب قانونی و رویه‌ها، اتهامات، توزیع جغرافیایی و تفکیک ماهانه اعدام‌ها در این گزارش آمده است. همچنین فهرست کودک-مجرمان و زنان اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳ نیز در جدول‌های تدوین‌شده در این گزارش ارائه شده است.

این گزارش همچنین به جنبش لغو مجازات اعدام در ایران، دربرگیرنده جنبش بخشش، و سهم آن در کاهش به‌کارگیری مجازات اعدام می‌پردازد و تحلیلی درمورد اینکه چگونه جامعه بین‌الملل می‌تواند در محدودکردن دامنه مجازات اعدام در ایران مشارکت کند، به دست می‌دهد.

گزارش ۲۰۲۳ نتیجه کار سخت اعضا و حامیان «سازمان حقوق بشر ایران» و داوطلبانی است که در گزارش، مستندسازی، گردآوری، تحلیل و نگارش محتوای آن مشارکت داشتند. ما به‌ویژه از منابع سازمان حقوق بشر ایران در داخل کشور سپاسگزاریم که با گزارش اعدام‌های اعلام‌نشده و مخفیانه در زندان‌های ۳۰ استان کشور، خطر قابل‌توجهی را به جان می‌خرند.

با توجه به شرایط بسیار دشوار و فقدان شفافیت رسمی در کنار خطرها و محدودیت‌های آشکاری که مدافعان حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران با آن مواجه‌اند، این گزارش نمی‌تواند شامل تمامی موارد مجازات اعدام در ایران باشد. سازمان حقوق بشر ایران دست‌کم ۴۶ گزارش اعدام دریافتی را در این گزارش لحاظ نکرده است، چراکه تک‌منبعی بودند و بنابر استانداردهای ما به آمار اضافه نشده‌اند. با این حال، هدف از تدوین این گزارش، دستیابی به کامل‌ترین و واقعی‌ترین آمار در شرایط کنونی است.^۹ گزارش حاضر، مرگ‌های مشکوک در بازداشتگاه، زندانیان محکوم به اعدامی که قبل از اعدام در زندان جان سپرده‌اند، یا کسانی را که زیر شکنجه کشته شدند، شامل نمی‌شود.

سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM) از تدوین، فرایند ویرایش و انتشار این گزارش در چارچوب فعالیت‌های بین‌المللی خود علیه مجازات اعدام حمایت می‌کند. تنها با اتخاذ یک استراتژی

^۹ به بخش «منابع» در ادامه گزارش مراجعه کنید.

قوی برای نشر و توزیع اطلاعات می‌توان بر معضل نبود شفافیت در مورد مجازات اعدام در ایران چیره شد. هدف سازمان حقوق بشر ایران و ECPM از انتشار این گزارش‌ها، ارائه حقایق است که بر دیدگاه بین‌المللی اثر بگذارد و در نتیجه، به ایجاد تغییر در ایران در خصوص مجازات اعدام کمک کند. ایران به نسبت جمعیت، در صدر کشورهای اعدام‌کننده جهان قرار دارد.

گزارش سالانه ۲۰۲۳ در یک نگاه

- دستکم ۸۳۴ تن در سال ۲۰۲۳ در ایران اعدام شده‌اند. این عدد نسبت به ۵۸۲ اعدام که در سال گذشته میلادی ثبت شد، ۴۳ درصد افزایش یافته است.
- ۱۲۵ اعدام (۵ درصد) توسط منابع رسمی اعلام شده است. این آمار در سال ۲۰۲۲ برابر با ۱۲ درصد و در سال ۲۰۲۱ میلادی ۱۶٫۵ درصد بود. میانگین میزان اعلام رسمی اعدام‌ها در فاصله سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ حدود ۳۳ درصد بود.
- ۸۵ درصد از کل اعدام‌های گنجانده شده در گزارش ۲۰۲۳، یعنی ۷۰۹ اعدام، از سوی مقام‌ها اعلام نشده است.
- دستکم ۴۷۱ اعدام (۵۶ درصد از کل اعدام‌ها) با اتهام‌های مربوط به مواد مخدر اجرا شده‌اند. این آمار در سال ۲۰۲۲ برابر با ۲۵۶ مورد (۴۴ درصد) و در سال ۲۰۲۱ میلادی ۱۲۶ مورد (۳۸ درصد) بوده است.
- اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳ نسبت به میانگین تعداد سالانه اعدام‌های بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ (۲۴ اعدام) افزایش ۱۸ برابری داشته است.
- تنها ۲۵ مورد از ۴۷۱ اعدام مرتبط با مواد مخدر (حدود ۵ درصد) از سوی منابع رسمی اعلام شده است.
- دستکم ۲۸۲ اعدام (۳۳٫۸ درصد از کل اعدام‌ها) به اتهام قتل بوده است.
- دستکم ۳۹ نفر، از جمله ۶ معترض و یک زن برای اتهام‌های امنیتی (محاربه، بغی و افساد فی الارض) اعدام شدند.
- دستکم ۸ معترض اعدام شدند.
- دستکم ۲۰ نفر به اتهام تجاوز جنسی اعدام شدند.
- ۲ نفر به اتهام توهین به مقدسات اعدام شدند.
- یک مرد به اتهام زنا محصنه اعدام شد.
- ۷ نفر در ملأعام به دار آویخته شدند.
- دستکم ۲ کودک-مجرم در میان اعدام‌شدگان بودند که یکی از آنان در زمان اجرای حکم اعدام، ۱۷ سال داشت. پرونده ۳ مورد احتمالی دیگر در زمان تدوین گزارش در دست بررسی بود.
- دستکم ۲۲ زن اعدام شدند که بالاترین آمار اعدام زنان از سال ۲۰۱۳ بوده است.
- دستکم ۵۱۲ اعدام در سال ۲۰۲۳ و بیش از ۴۵۴۱ اعدام از سال ۲۰۱۰، بر اساس احکام اعدام صادر شده در دادگاه‌های انقلاب بوده است.
- دستکم ۸۵۷ زندانی که به اتهام قتل به اعدام محکوم شده بودند، از سوی خانواده‌های قربانیان قتل بر اساس قوانین قصاص بخشیده شدند.

دیباچه

شانزدهمین گزارش سالانه اعدام در ایران، کاری از سازمان حقوق بشر ایران و سازمان ECPM (با هم علیه مجازات اعدام) نشان می‌دهد که در پی اعتراضات سراسری «زن، زندگی، آزادی»، مقام‌های جمهوری اسلامی با هدف هراس‌افکنی در جامعه استفاده از مجازات اعدام را به شدت افزایش داده‌اند.

گزارشی که پیش روی شماست، عدد سرسام‌آور ۸۳۴ اعدام را در سال ۲۰۲۳ میلادی را ثبت کرده که افزایشی ۴۳ درصدی نسبت به سال گذشته داشته است. طی بیش از بیست سال گذشته در ایران، آمار اعدام‌های مستند سالانه تنها یک بار بیشتر از سال ۲۰۲۳ بود.

جمهوری اسلامی در سال ۲۰۲۳ میلادی ۸ معترض، از جمله ۶ معترض «زن، زندگی، آزادی» را که در محاکمه‌هایی به شدت ناعادلانه و فاقد بدیهی‌ترین اصول دادرسی به مرگ محکوم شده بودند، اعدام کرد. با این‌که اعدام معترضان در اوایل سال ۲۰۲۳ میلادی با واکنش جدی بین‌المللی روبه‌رو شد، در نیمه‌ی دوم این سال سطح واکنش و محکومیت جهانی پایین آمد. ارتباط میان فقدان توجه جهانی و افزایش اعدام‌ها در ایران، به‌ویژه پس از حمله ۱۵ مهر ۱۴۰۲ حماس به اسرائیل و آغاز جنگ غزه، مشهودتر می‌شود. میانگین اعدام‌های روزانه از دو اعدام در روز پیش از آغاز جنگ غزه، بلافاصله به حدود سه تا چهار اعدام در روزهای پس از شروع جنگ رسید.

محمود امیری‌مقدم، مدیر سازمان حقوق بشر ایران، به مناسبت انتشار این گزارش گفت: «این گزارش به‌خوبی نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی از اعدام به‌عنوان ابزار سرکوب سیاسی استفاده می‌کند. ما با حکومتی سرکوبگر، ناکارآمد و فاسد مواجهیم که توان حل مشکلات روزانه مردم را ندارد و فقط برای ادامه بقای سیاسی خود تلاش می‌کند. هراس‌افکنی در جامعه تنها راه این حکومت برای حفظ قدرت و مجازات مرگ مهم‌ترین ابزارش برای این کار است. افزایش هزینه سیاسی اعدام‌ها از طریق بالابردن فشار بین‌المللی می‌تواند از شتاب ماشین کشتار حکومت بکاهد. عدم واکنش مناسب به اعدام‌ها از سوی جامعه جهانی، پیام نادرستی به مقام‌های جمهوری اسلامی می‌فرستد.»

در سال ۲۰۲۳ میلادی، مقام‌های جمهوری اسلامی نه‌تنها استفاده از مجازات مرگ را افزایش دادند، بلکه اتهام‌های گسترده‌تری را برای صدور احکام اعدام به کار گرفتند. برای نخستین بار طی یک دهه گذشته، جمهوری اسلامی دو مرد را به اتهام سب‌النبی و توهین به مقدسات و یک مرد دیگر را به

اتهام زنای محصنه به دار آویخت. همچنین در این سال دو شهروند دوتابعیتی اعدام شدند. یکی از آن‌ها به نام حبیب اسبود، شهروندی سوئدی-ایرانی بود که نیروهای امنیتی جمهوری اسلامی او را با کمک باندهای قاچاق مواد مخدر از ترکیه ربوده و به خاک ایران برده بودند.

افزایش چشمگیر شمار اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳ که به ۴۷۱ مورد رسید، مایه نگرانی ویژه است. این آمار بیش از ۱۸ برابر تعداد اعدام‌های ثبت‌شده مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۰ است. آن‌ها که با اتهام‌های مربوط به مواد مخدر اعدام می‌شوند، عمدتاً از ضعیف‌ترین اقشار جامعه‌اند و اقلیت‌های اتنیک، به‌ویژه بلوچ‌ها، در میان اعدام‌شدگان مرتبط با مواد مخدر به‌نسبت جمعیتشان در ایران، درصد بالایی دارند. این گزارش نشان می‌دهد که دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد (UNODC) نه تنها سکوت نگران‌کننده‌ای را در برابر این اعدام‌ها پیش گرفته، بلکه در حال امضای قرارداد همکاری جدیدی با جمهوری اسلامی است.

بی‌تفاوتی و محکوم‌نکردن این اعدام‌ها از سوی یکی از نهادهای کلیدی بین‌المللی نشان می‌دهد که ما به جلب توجه جهانی به این موضوع مهم، نیاز حیاتی داریم. رافائل شنوئیل هازان، مدیر سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» (ECPM)، در مورد افزایش هشداردهنده اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر گفت: «واکنش نشان‌ندادن دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد (UNODC) به افزایش شدید اعدام‌های مواد مخدر، و سکوت کشورهایی که به پرونده‌های این نهاد در ایران کمک مالی می‌کنند، پیام نادرستی به مقام‌های ایران می‌رساند. لغو مجازات مرگ برای جرایم مرتبط با مواد مخدر باید پیش‌شرط هرگونه همکاری آتی میان این دفتر وابسته به سازمان ملل و مقام‌های ایرانی باشد.»

در سال ۲۰۲۳، تعداد اعدام‌های ملأعام در ایران سه‌برابر سال ۲۰۲۲ شد. هفت نفر در محوطه‌های عمومی، از جمله یک پارک ساحلی، به دار آویخته شدند. مقام‌های جمهوری اسلامی با اعدام کودک-مجرمان به نقض تعهدات بین‌المللی خود ادامه می‌دهند. دست‌کم دو کودک-مجرم در سال ۲۰۲۳ اعدام شدند که سن یکی از آن‌ها حتی در زمان اجرای حکم هم ۱۷ سال بود. همچنین، دست‌کم ۲۲ زن در این سال اعدام شده‌اند که بالاترین میزان سالانه در یک دهه گذشته به شمار می‌رود. یکی از زنان اعدام‌شده، زرخاتون مزارزهی، یک زن بیوه ۴۶ساله بلوچ بود که تنها نان‌آور خانواده‌اش به شمار می‌رفت. او بدون آنکه به وکیل مدافع دسترسی داشته باشد، به‌رغم تکذیب تمام اتهام‌ها، در دادگاه انقلاب به مرگ محکوم و اعدام شد. رسیدگی به تمامی اتهام‌های مربوط به مواد مخدر و

اتهام‌های امنیتی تحت صلاحیت دادگاه انقلاب قرار دارند که مسئول ۶۱ درصد از اعدام‌ها (۵۱۲ نفر) در سال ۲۰۲۳ است. یکی از کسانی که ناعادلانه به اتهام‌های امنیتی اعدام شد، محی‌الدین ابراهیمی بود. او یک کولبر بود که در سال ۲۰۱۷ با شلیک نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به پایش، بازداشت شد. برادرش که او نیز کولبر بود، پیش‌تر به‌دست نیروهای امنیتی کشته شده بود. در نامه‌ای که محی‌الدین اندک‌زمانی پیش از اعدامش برای سازمان حقوق بشر ایران نوشت، پرده برداشت که برای پذیرش اتهام عضویت در یک گروه سیاسی مسلح و داشتن سلاح تحت شکنجه قرار گرفته است. او از حق دسترسی به وکیل، روند قضایی مناسب و دادرسی عادلانه محروم بود. محی‌الدین نان‌آور ۱۲ نفر، از جمله یک کودک دارای معلولیت جسمی و خانواده برادرش، بود.¹⁰

در ماه مارس سال ۲۰۲۴، در پنجاه‌وپنجمین نشست شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد، کمیته حقیقت‌یاب سازمان ملل متحد (FFMI) یافته‌هایش را در مورد جنایاتی که مأموران جمهوری اسلامی از آغاز اعتراضات «زن، زندگی، آزادی» مرتکب شدند، اعلام می‌کند. رأی به ایجاد کمیته حقیقت‌یاب در شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد یک گام ارزشمند از سوی جامعه جهانی برای پاسخ‌گو کردن جمهوری اسلامی برای نقض فاحش حقوق بشر، از جمله اعدام معترضان بود. مصونیت از مجازات آمران و عاملان و فقدان پاسخ‌گویی، از جمله مهم‌ترین موانع بهبود شرایط حقوق بشر در ایران به شمار می‌آیند. در سال ۲۰۲۴ وضعیت حقوق بشر در ایران ذیل «بررسی دوره‌ای و جهانی» (UPR) در چارچوب شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد ارزیابی می‌شود.

سازمان حقوق بشر ایران و سازمان فرانسوی «با هم علیه مجازات اعدام» از اعضای شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد می‌خواهند تا در کنار توصیه‌های قاطع در چارچوب «بررسی دوره‌ای و جهانی»، مأموریت کمیته حقیقت‌یاب و گزارشگر ویژه حقوق بشر ایران را تمدید کنند. این دو سازمان همچنین از جامعه جهانی، به‌ویژه دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد، کشورهای که با جمهوری اسلامی روابط دیپلماتیک دارند و سایر اعضای سازمان ملل متحد می‌خواهند که مسئله مجازات اعدام را در صدر دستورکار هرگونه گفت‌وگو با نمایندگان جمهوری اسلامی قرار دهند و با تلاش برای لغو مجازات مرگ در ایران، نقش فعال‌تری در حمایت و بهبود وضعیت حقوق بشر در این کشور ایفا کنند.

¹⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/5768>

منابع

در خصوص رویه‌های قضایی و تعداد احکام و اعدام‌ها در ایران با عدم شفافیت فزاینده‌ای روبه‌رویم. آمار اعدام‌های ارائه‌شده در این گزارش براساس اطلاعات رسمی و موارد مستند است. از این رو، رقم ارائه‌شده حداقلی و اعداد واقعی بدون شک بیشتر است. مقام‌های ایرانی تمامی اعدام‌های اجراشده را اعلام نمی‌کنند. بنابراین، ما بین اعدام‌های «رسمی» و «غیررسمی» یا «اعلام‌نشده» تفاوت قائل می‌شویم. اعدام‌های رسمی، اعدام‌هایی‌اند که وبسایت‌های رسمی قوه قضاییه ایران، نیروی انتظامی، شبکه ملی صداوسیما، خبرگزاری‌های رسمی یا دولتی و روزنامه‌های سراسری یا محلی آن‌ها را اعلام می‌کنند. اعدام‌های غیررسمی یا اعلام‌نشده شامل مواردی است که توسط منابع رسمی اعلام نشده، اما از طریق کانال‌ها و ارتباطات غیررسمی سازمان حقوق بشر ایران تأیید شده است. این کانال‌ها شامل سایر سازمان‌های غیردولتی حقوق بشر یا منابع سازمان حقوق بشر ایران در داخل کشور می‌شود. منابع گزارش‌های غیررسمی، اغلب عبارت‌اند از: شاهدان عینی، اعضای خانواده، وکلا، منابع داخل زندان‌ها و قوه قضاییه ایران (از طریق ارتباط غیررسمی). تنها گزارش‌های غیررسمی که دو منبع مستقل تأییدشان کرده باشند، در این گزارش درج شده است.

رسانه‌های رسمی ایران بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۱ به‌طور متوسط ۲۵ درصد از کل اعدام‌ها را اعلام کرده‌اند. این رقم در سال ۲۰۲۲ تا ۱۲ درصد کاهش یافت و در سال ۲۰۲۳ نیز منابع رسمی تنها ۱۵ درصد از اعدام‌های ثبت‌شده را اعلام کرده‌اند؛ ۸۵ درصد باقی‌مانده توسط سازمان حقوق بشر ایران تأیید شده است.

به‌دلیل نبود شفافیت در سیستم قضایی ایران و فشار وارده بر خانواده‌ها، ۴۶ گزارش اعدام دریافتی سازمان حقوق بشر ایران از سوی دو منبع مستقل تأیید نشد و در گزارش ۲۰۲۳ درج نشده است.

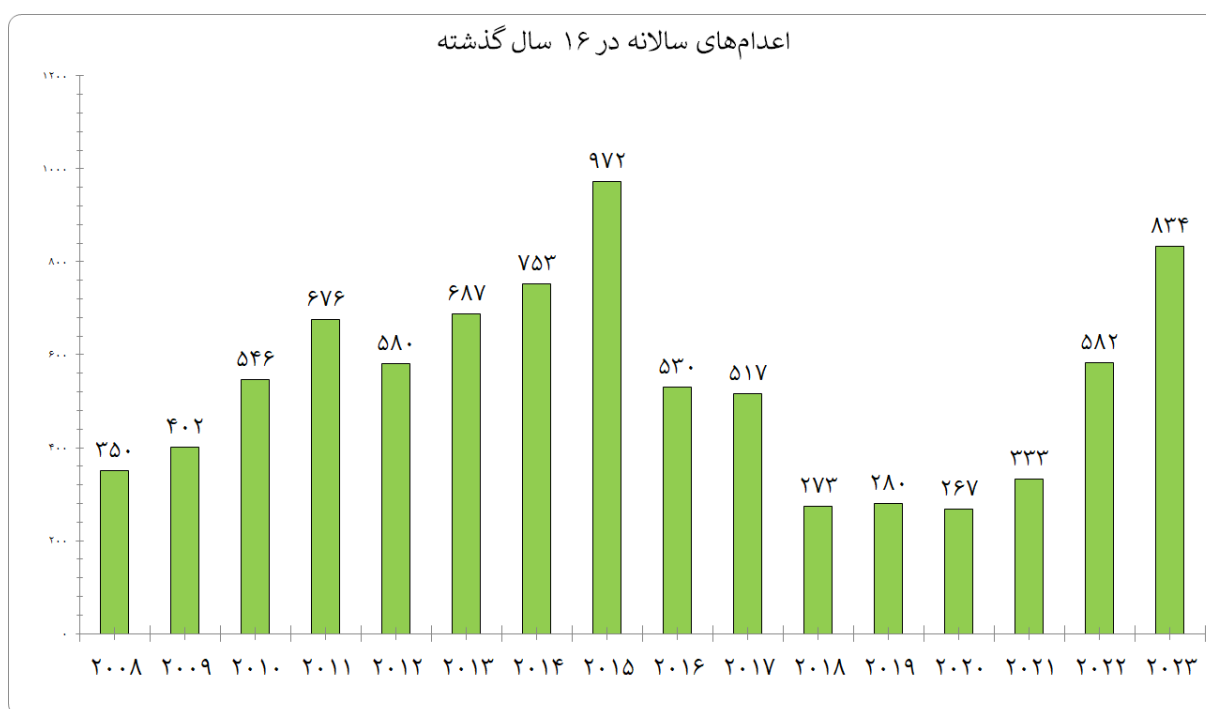
تأکید می‌شود که اتهامات ذکرشده در این گزارش از جانب قوه قضاییه ایران اعلام شده‌اند.

بسیاری از محاکمه‌هایی که منجر به صدور احکام اعدام می‌شوند، بر اساس استانداردهای بین‌المللی ناعادلانه‌اند. استفاده از شکنجه برای اعتراف اجباری در ایران امری رایج است. به‌دلیل نبود شفافیت در دستگاه قضایی ایران، اکثر اتهام‌های ذکرشده در این گزارش را منابع مستقل تأیید نکرده‌اند.

ارقام ارائه‌شده در این گزارش شامل قتل‌های فراقانونی در داخل یا خارج زندان نمی‌شود.

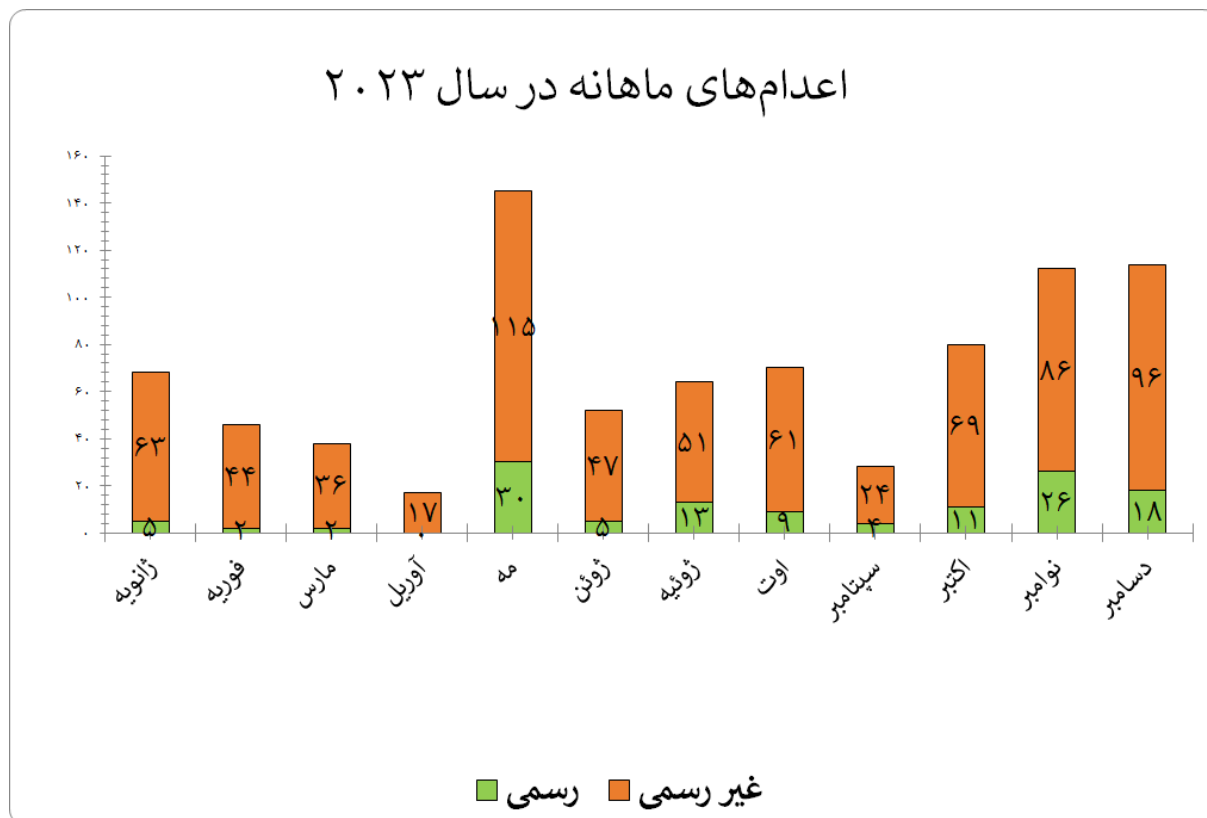
آمار و ارقام

روند اجرای احکام اعدام طی ۱۶ سال گذشته

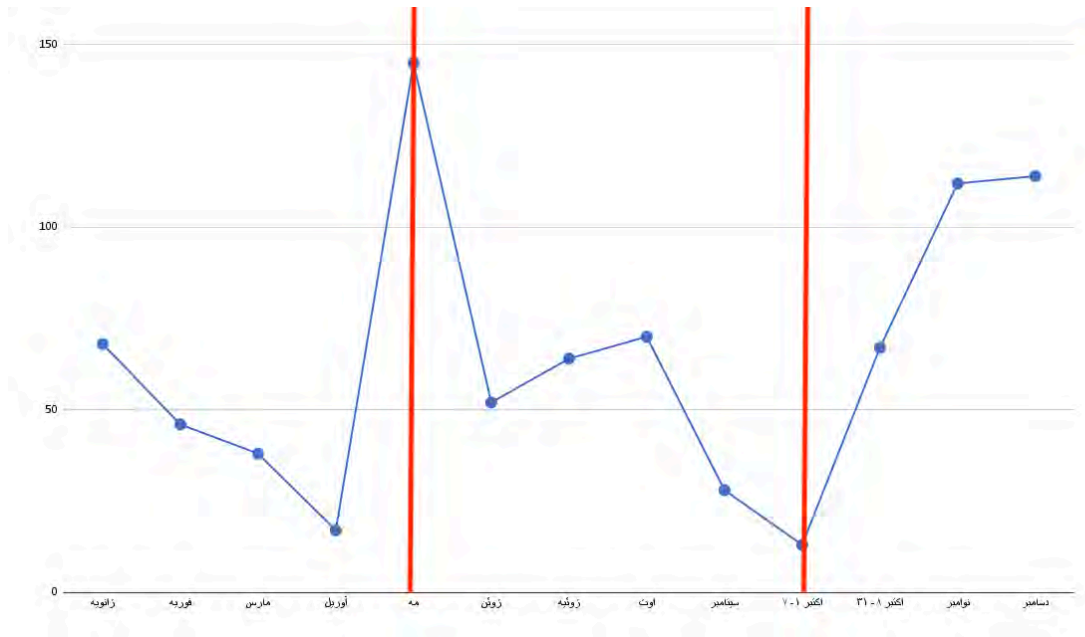
از زمان اولین گزارش سالانه سازمان حقوق بشر ایران در سال ۲۰۰۸، مقام‌های ایرانی دستکم ۸۵۸۲ نفر را اعدام کرده‌اند؛ یعنی به‌طور متوسط بیش از ۵۳۶ اعدام در سال. تعداد اعدام‌ها در سال ۲۰۲۳ بالاترین تعداد از سال ۲۰۱۵ به این سو و به‌طور قابل‌توجهی بالاتر از میانگین این تعداد در ۱۶ سال گذشته است.

تفکیک ماهانه اعدام‌ها در سال ۲۰۲۳

تفکیک ماهانه اعدام بیانگر اختلافی زیاد میان تعداد اعدام‌های رسمی اعلام‌شده و اعلام‌نشده در طول سال است. ماه آوریل (مصادف با روزهایی از ایام نوروز و ماه رمضان) با ۱۷ اعدام، کمترین تعداد اعدام‌ها را داشته است. ماه مه با ۱۴۵ اعدام، خونین‌ترین ماه سال ۲۰۲۳ بود و پس از آن، دسامبر و نوامبر قرار دارند با ۱۱۴ و ۱۱۲ مورد اعدام.

رابطه میان تعداد اعدام‌ها و رویدادهای سیاسی

اگرچه بیشتر اعدام‌شدگان به اتهام جرایم عادی (غیرسیاسی) به اعدام محکوم می‌شوند، بین زمان‌بندی اعدام‌ها و رویدادهای سیاسی رابطه معناداری وجود دارد. طبق روندهای اعدام ثبت‌شده سازمان حقوق بشر ایران در دو دهه گذشته، میزان اعدام معمولاً در هفته‌های قبل از انتخابات مجلس و ریاست جمهوری، تعطیلات نوروز (۲۱ مارس تا ۳ آوریل) و ماه رمضان (که در سال ۲۰۲۳ بر ۲۳ مارس تا ۲۱ آوریل منطبق شده بود) کاهش می‌یابد. اولین موج افزایش اعدام‌ها در سال ۲۰۲۳ در آستانه روز جهانی کارگر در اول ماه مه آغاز شد، که پس از آن، دوم ماه مه هم در ایران روز معلم محسوب می‌شود و این دوره زمانی معمولاً با اعتراض‌های سراسری همراه است. موج دوم افزایش اعدام‌ها پس از شروع جنگ غزه در هفتم اکتبر آغاز شد که با خط قرمز مشخص شده است.

قوای سه‌گانه حکومت و مجازات اعدام

بر اساس اصل ۵۷ قانون اساسی، «قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارت‌اند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند». درحالی‌که این ماده تصریح می‌کند قوای مذکور مستقل از یکدیگرند، سایر قوانین با آن در تناقض‌اند. در این بخش، دیدگاهی اجمالی و جزئیاتی از موضع هر یک از این قوا در رابطه با استفاده از مجازات اعدام ارائه خواهد شد.

قوه قضاییه:

بر پایه اصل ۱۵۶ قانون اساسی ایران، «قوه قضاییه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت است». اما براساس اصل ۱۵۷ قانون اساسی، «رئیس قوه قضاییه مستقیماً توسط مقام معظم رهبری منصوب می‌شود» که در قانون اساسی شخص اول مملکت و دارای عالی‌ترین مقام سیاسی کشور محسوب

می‌شود. این موضوع، بی‌طرفی و استقلال قوه قضاییه را خدشه‌دار می‌کند.

علی خامنه‌ای، رهبر جمهوری اسلامی، در تاریخ ۱ ژوئیه ۲۰۲۱ (دهم تیر ۱۴۰۰)، غلامحسین محسنی اژه‌ای را به‌عنوان رئیس جدید قوه قضاییه منصوب کرد. اژه‌ای پیش از این چندین جایگاه کلیدی در دستگاه امنیتی جمهوری اسلامی داشته است، از جمله وزیر اطلاعات (۲۰۰۹ - ۲۰۰۵)، دادستان کل کشور (۲۰۱۴ - ۲۰۰۹) و معاونت قوه قضاییه (۲۰۲۱ - ۲۰۱۴). در سال ۲۰۱۴ به او این اختیار اعطا شد که در پرونده‌های مجازات اعدام مجرمان مواد مخدر تصمیم نهایی را بگیرد. سال بعد، در سال ۲۰۱۵، دست‌کم ۶۴۲ نفر با اتهامات مرتبط با مواد مخدر به دستور مستقیم اژه‌ای اعدام شدند، از جمله اعدام‌های دسته‌جمعی زندان قزل‌حصار^{۱۱}، که رکورد بیشترین اعدام سالانه مواد مخدر را از اوایل دهه ۱۹۹۰ به این‌سو، به ثبت رساند. اژه‌ای همچنین یکی از مقام‌های جمهوری اسلامی است که در سال ۲۰۱۰ به دلیل نقش‌داشتن در سرکوب اعتراضات پس از انتخابات ۱۳۸۸ (سال ۲۰۰۹ میلادی)، در

^{۱۱} <https://iranhr.net/en/articles/1217/>

فهرست تحریم‌های ایالات متحده¹² و اتحادیه اروپا¹³ قرار گرفت. از زمان انتصاب او به‌عنوان رئیس قوه قضاییه، تعداد اعدام‌های مرتبط با جرایم مواد مخدر افزایش چشم‌گیری داشته است. در میان سه رئیس قوه در ایران، غلامحسین محسنی اژه‌ای در دفاع از مجازات اعدام و احکام صادرشده و اجراشده از دیگران صریح‌تر بوده است.

قوه مقننه:

قوه مقننه متشکل از مجلس شورای اسلامی (مجلس با ۲۹۰ نماینده که در دوره فعلی، یعنی دوره یازدهم، ۱۶ نفرشان زن‌اند) به ریاست محمدباقر قالیباف، و شورای نگهبان به ریاست احمد جنتی است. جنتی ریاست مجلس خبرگان رهبری را نیز برعهده دارد که وظیفه‌اش انتخاب رهبر است.

محمدباقر قالیباف فرمانده ارشد سابق سپاه پاسداران، فرمانده نیروی انتظامی جمهوری اسلامی (۲۰۰۴ - ۲۰۰۰)، شهردار تهران (۲۰۱۷ - ۲۰۰۵) و نامزد ریاست جمهوری بوده و از سال ۲۰۲۰ میلادی (۱۳۹۹) به‌عنوان رئیس مجلس منصوب شده است.

۲۲۷ نماینده از ۲۹۰ نماینده مجلس ۱۵ آبان ۱۴۰۱ (۶ نوامبر ۲۰۲۲)، در بیانیه‌ای از قوه قضاییه خواستند تا حکم اعدام معترضان را صادر و اجرا کند.¹⁴ با توجه به واکنش‌های پس از صدور بیانیه بسیاری از امضاکنندگان امضای خود را پس گرفتند؛ اما این بیانیه به‌روشنی بیانگر نبود تفکیک بین قوا بود. قالیباف در سخنرانی خود پیش از قرائت بیانیه تأکید کرد که این تظاهرات توسط سازمان سیا، موساد و پیروان آن‌ها و با هدف ایجاد داعش جدید از طریق اغتشاشات سازماندهی شده است.¹⁵

پارلمان اتحادیه اروپا در قطعنامه‌ای که ۱۹ ژانویه ۲۰۲۳ (۲۹ دی ۱۴۰۱) به تصویب رساند، از معاونت حقوق بشر، شورا و کشورهای عضو آن اتحادیه خواست تا علیه ۲۲۷ نماینده مجلس ایران که تشویق به استفاده از مجازات اعدام کردند، تحریم‌هایی را در نظر بگیرند.¹⁶

¹² <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/pages/tg877.aspx>

¹³ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-7-2010-8192_EN.html

¹⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/5578/>

¹⁵ <https://www.isna.ir/news/1401081509782/هستند-ساز-ی-نوین-هستند-اغتشاشات-یه-دنیال-داعش-ساز-ی-نوین-هستند>

¹⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0016_EN.html

قوه مجریه:

ریاست دولت جمهوری اسلامی ایران از مرداد ۱۴۰۰ (اوت ۲۰۲۱) برعهده ابراهیم رئیسی است. ابراهیم رئیسی از اسفند ۱۳۹۷ (سال ۲۰۱۹) تا زمان تصدی جایگاه ریاست جمهوری رئیس قوه قضاییه بود. رئیسی در جریان قتل‌عام زندانیان سیاسی در سال ۱۳۶۷، یکی از اعضای کمیته چهار نفره موسوم به «کمیته مرگ» بود. به دستور بنیان‌گذار و رهبر

وقت جمهوری اسلامی، آیت‌الله خمینی، کمیته‌هایی در سراسر کشور تشکیل شده بودند که مسئولیت اعدام چند هزار زندانی سیاسی در تابستان ۱۳۶۷ را برعهده داشتند. بسیاری از این زندانیان که پیش‌تر محاکمه شده بودند و دوران حبس خود را سپری می‌کردند، روانه کمیته‌های مرگ می‌شدند تا طی مصاحبه‌ای بسیار کوتاه (اغلب فقط یک سوال)، درباره اعدام یا زنده ماندنشان تصمیم‌گیری شود. رئیسی که به دلیل نقشش در این قتل‌عام در فهرست تحریم‌های آمریکا نیز قرار دارد، عضو کمیته مرگ مسئول منطقه تهران بود که بیشترین تعداد زندانیان سیاسی در آنجا بودند. بسیاری از حقوقدانان برجسته و سازمان‌های حقوقی، قتل‌عام فراقانونی زندانیان سیاسی در سال ۱۳۶۷ را جنایت علیه بشریت می‌دانند.¹⁷

هنگامی که در اولین نشست خبری پس از انتخاب رئیسی در خرداد ۱۴۰۰ (ژوئن ۲۰۲۱) درمورد نقشش در قتل‌عام سؤال شد، او پاسخ داد: «هر کاری که در زمان تصدی پستم انجام داده‌ام، برای دفاع از حقوق بشر بوده است. اگر کارشناس حقوقی، قاضی یا دادستانی از حقوق مردم و امنیت جامعه دفاع کرده باشد، باید به‌خاطر حفظ امنیت مردم در برابر تعرض و تهدید، تحسین و تشویق شود. من افتخار می‌کنم در هر جایگاهی که تاکنون داشته‌ام، از حقوق بشر دفاع کرده‌ام.»¹⁸

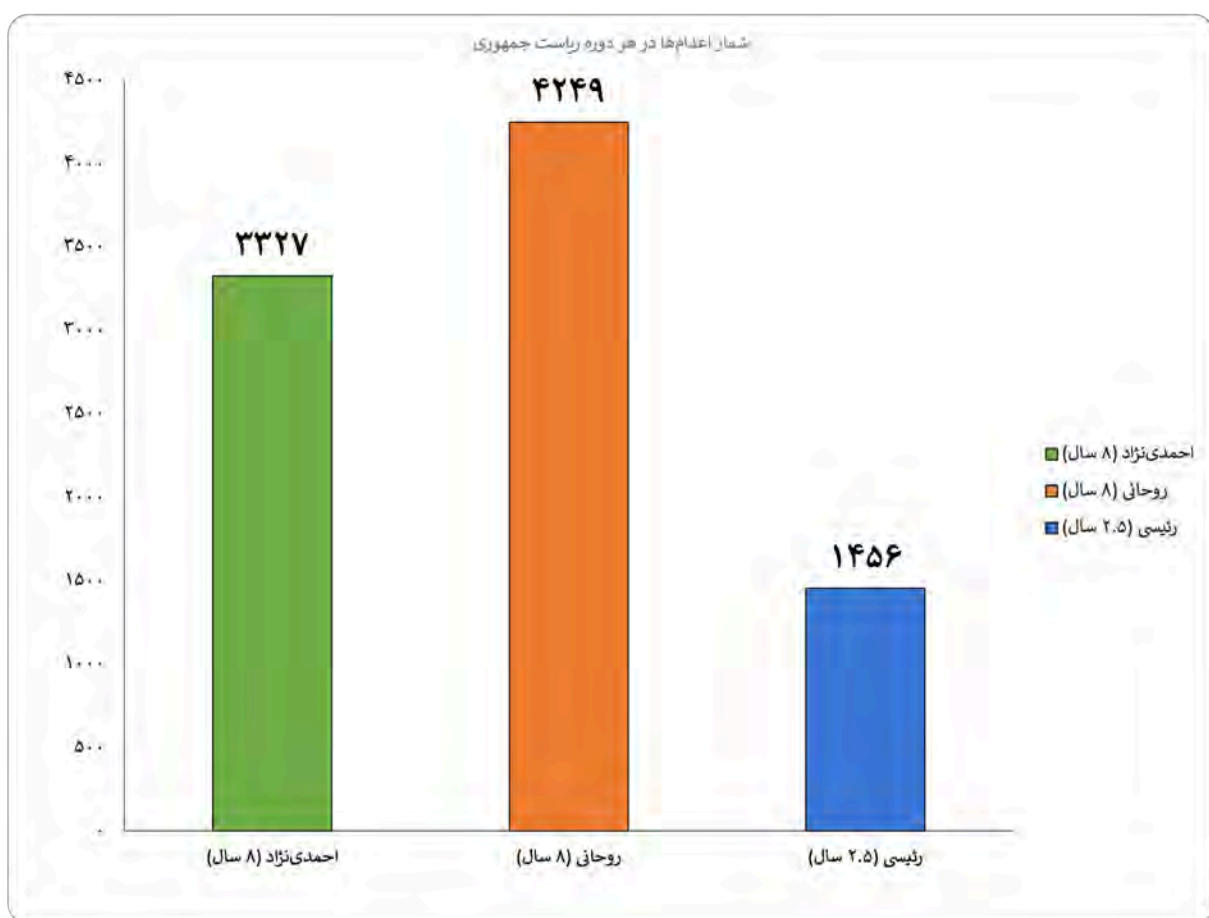
در مصاحبه‌ای با برنامه «شصت دقیقه» شبکه تلویزیونی «سی‌بی‌اس» (CBS) در ۱۸ سپتامبر ۲۰۲۲ (۲۷ شهریور ۱۴۰۱)، دوباره از رئیسی درباره نقشش در کشتار ۶۷ پرسیده شد که آیا از این کار پشیمان است، یا خیر. ابراهیم رئیسی ابتدا سوال کرد که آیا این قتل‌عام اصلاً اتفاق افتاده است یا خیر،

¹⁷ <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/12/MDE1394212018PERSIAN.pdf>

¹⁸ <https://www.irna.ir/news/84377297/>

سپس به دروغ ادعا کرد که زندانیان سیاسی دست به «ترور» زده بودند و «مجازات مقتضی» را دریافت کرده‌اند.¹⁹

جاوید رحمان، گزارشگر ویژه در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران، در گزارش فوریه ۲۰۲۳ (بهمن‌ماه ۱۴۰۱) خود به شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد درباره وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران، از جامعه جهانی خواست تا در رابطه با رویدادهای نمادینی که مدت‌ها پیش صورت گرفته و با مصونیت دائمی مواجه شده‌اند، از جمله ناپدیدسازی‌های قهری و اعدام‌های فراقانونی و خودسرانه سال ۱۹۸۸ (۱۳۶۷ خورشیدی)، خواستار پاسخ‌گویی شود.²⁰

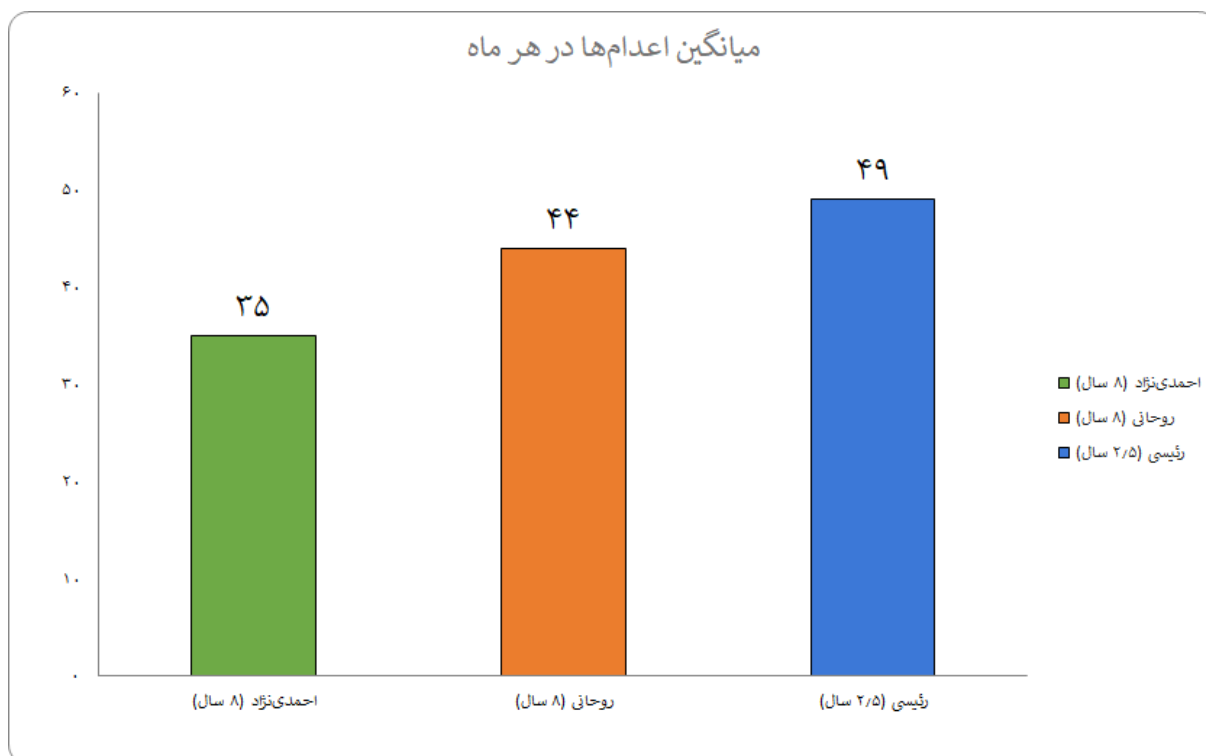

از زمان روی کار آمدن ابراهیم رئیسی در اوت ۲۰۲۱ تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۳ دستکم ۱۴۵۶ نفر اعدام شده‌اند. در دو دوره (۸ سال) ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد (۲۰۰۵ تا ۲۰۱۳) و حسن روحانی (۲۰۱۳ تا ۲۰۲۱) به ترتیب دستکم ۳۳۲۷ و ۴۲۴۹ نفر اعدام شدند.

¹⁹ <https://www.cbsnews.com/video/iran-president-ebrahim-raisi-60-minutes-video-2022-09-18/>

²⁰ A/HRC/52/67,

<https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5267-situation-human-rights-islamic-republic-iran-report-special>

مقایسه اعدام‌های دوره ریاست جمهوری رئیسی با دو رئیس جمهوری قبلی، احمدی‌نژاد و روحانی، نشان می‌دهد که در دوره هر سه رئیس جمهوری، روزانه بیش از یک نفر اعدام شده‌اند. اما با وجود اینکه رئیسی مدت کوتاه‌تری از دو نفر دیگر برسر کار بوده، با متوسط ۴۹ اعدام ماهانه، بالاترین میانگین اعدام‌ها در یک ماه را به خود اختصاص داده و پس از آن، طی دو دوره روحانی این رقم ۴۴ و در طول دو دوره ریاست جمهوری احمدی‌نژاد، ۳۵ مورد بوده است. توجه به این نکته ضروری است که اصلاحیه قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۲۰۱۷ نیز میانگین تعداد اعدام‌های ماهانه را در دوره ریاست جمهوری روحانی به‌طور قابل‌توجهی کاهش داد.

چارچوب قانونی

معاهدات بین‌المللی

ایران سه معاهده بین‌المللی حقوق بشر را که شامل دستورالعمل‌هایی در مورد مجازات اعدام می‌شوند، تصویب کرده است؛ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR) در سال ۱۳۵۴، کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک (CRC) در سال ۱۳۷۲، و کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت (CRPD) در سال ۱۳۸۷.

سایر معاهدات قابل اجرا که جمهوری اسلامی آن‌ها را نپذیرفته و تصویب نکرده است، عبارت‌اند از: «پیمان‌نامه منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های بی‌رحمانه، غیرانسانی یا تحقیرکننده»، پروتکل اختیاری دوم «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی» با هدف لغو مجازات اعدام و «کنوانسیون بین‌المللی رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان».

از سال ۲۰۰۷ میلادی (۱۳۸۶ شمسی)، قطعنامه‌ای برای توقف جهانی استفاده از مجازات اعدام، هر دو سال یک‌بار در مجمع عمومی سازمان ملل متحد (UNGA) به رأی گذاشته می‌شود. سازمان ملل متحد از طریق این متن که همیشه با رأی اکثریت بزرگی از کشورها تصویب می‌شود، مجدداً تأکید می‌کند که اعمال مجازات اعدام، کرامت انسانی را نقض می‌کند و «از همه کشورهایی که هنوز آن را ادامه می‌دهند، می‌خواهد تا اعدام‌ها را تعلیق کنند». از آنجایی که این قطعنامه از نظر قانونی الزام‌آور نیست، نمی‌تواند مانع یک دولت از اجرای احکام یا تحریم آن کشور شود؛ با این حال، یک مطالبه جدی از جانب ارشدترین نهاد سیاسی سازمان ملل متحد، وزن اخلاقی قابل توجهی دارد و سرمایه‌ای ارزشمند برای ایجاد جهانی بدون مجازات اعدام محسوب می‌شود.

از زمان ارائه قطعنامه در سال ۲۰۰۷، تعداد رأی‌دهندگان حامی این قطعنامه به‌طور پیوسته افزایش یافته و در سال ۲۰۲۲ به رکورد جدید ۱۲۵ کشور رسیده است.²¹ با این حال، ایران از سال ۲۰۰۷ به این قطعنامه رأی منفی داده است و در دسامبر ۲۰۲۲ نیز بار دیگر به این رأی منفی داد.

²¹ <https://www.ecpm.org/app/uploads/2022/12/analyse-du-vote-de-la-resolution-moratoire-GB-2022-191222c.pdf>

شرح معاهده	نام معاهده	تاریخ امضا	تاریخ تصویب
پیمان نامه بین المللی منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات های بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرکننده	CAT		
پروتکل اختیاری پیمان نامه بین المللی منع شکنجه	OP - CAT		
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی	CCPR	۴ آوریل ۱۹۶۸	۲۴ ژوئن ۱۹۷۵
دومین پروتکل اختیاری میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی با هدف لغو مجازات اعدام	CCPR-OP2-DP		
کنوانسیون بین المللی حمایت از تمامی اشخاص در برابر ناپدیدسازی قهری	CED		
ارتباطات بین المللی میان کشورها تحت کنوانسیون بین المللی حمایت از تمامی اشخاص در برابر ناپدیدسازی قهری	CED, Art.32		
کنوانسیون بین المللی رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان	CEDAW		
کنوانسیون بین المللی رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی	CERD	۸ مارس ۱۹۶۷	۲۹ اوت ۱۹۶۸
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	CESCR	۴ آوریل ۱۹۶۸	۲۴ ژوئن ۱۹۷۵
کنوانسیون بین المللی حمایت از حقوق کارگران مهاجر و اعضای خانواده های آنها	CMW		
کنوانسیون بین المللی حقوق کودک	CRC	۵ سپتامبر ۱۹۹۱	۱۳ ژوئیه ۱۹۹۴

	۲۱ سپتامبر ۲۰۱۰	CRC-OP-AC	پروتکل اختیاری کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک درمورد به‌کارگیری کودکان در درگیری‌های مسلحانه
۲۶ سپتامبر ۲۰۰۷ (الحاق)		CRC-OP-SC	پروتکل اختیاری کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک درمورد فروش، فحشا و پورنوگرافی کودکان
۲۳ اکتبر ۲۰۰۹ (الحاق)		CRPD	کنوانسیون بین‌المللی حقوق افراد دارای معلولیت

محدود کردن اعمال مجازات اعدام به جرایم بسیار جدی

ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، حقوق بنیادی زندگی را مشخص کرده و تأکید می‌کند که مجازات اعدام فقط برای «جرایم بسیار جدی» قابل اعمال است. در بند ۲ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی آمده است: «در کشورهایی که مجازات اعدام لغو نشده است، حکم اعدام فقط باید برای جنایات بسیار جدی، آن هم بنابر قانون لازم‌الاجرا در زمان ارتکاب جرم صادر شود و (نیز این حکم) نباید با مقررات این میثاق و کنوانسیون‌های مربوط به منع و مجازات جرم کشتار جمعی (نسل‌کشی) منافات داشته باشد. این مجازات فقط به‌موجب حکم قطعی دادگاه صالح قابل اجراء است.»

بند ۵ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی سیاسی تصریح می‌کند: «برای جرایمی که افراد زیر ۱۸ سال مرتکب می‌شوند، حکم اعدام صادر نمی‌شود و این حکم نباید درمورد زنان باردار اجرا شود.»

در بند ۶ ماده ۶ آمده است: «هیچ‌یک از مقررات این ماده برای تأخیر یا منع الغاء مجازات اعدام از سوی دولت‌های طرف این میثاق قابل استناد نیست.»

ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز «شکنجه و مجازات‌های غیرانسانی، تحقیرآمیز و ظالمانه» را ممنوع می‌کند.

کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد در اظهارنظری عمومی درمورد ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق

مدنی و سیاسی اعلام کرد که «اصطلاح جنایات بسیار جدی باید به صورت محدودی تفسیر شود و فقط مربوط به جنایات جدی شامل قتل عمد باشد. جرایمی که به طور مستقیم و عمدی منجر به مرگ نمی‌شوند، مانند سوءقصد، فساد و سایر جرایم اقتصادی و سیاسی، سرقت مسلحانه، دزدی دریایی، آدم‌ربایی، مواد مخدر و جرایم جنسی، اگرچه ماهیت جدی دارند، هیچ‌گاه نمی‌توانند در چارچوب ماده ۶، مبنای صدور مجازات اعدام قرار گیرند. در همین راستا، مشارکت محدود یا هم‌دستی در ارتکاب جنایات بسیار جدی، مانند فراهم‌کردن وسایل فیزیکی برای ارتکاب قتل، نمی‌تواند دلیل موجهی برای صدور مجازات اعدام باشد. کشورهای عضو موظف‌اند قوانین جزایی خود را مورد بازنگری قرار دهند تا اطمینان حاصل شود که مجازات اعدام برای جرایمی که به‌عنوان جدی‌ترین جنایات واجد شرایط نیستند، اعمال نمی‌شود. آن‌ها همچنین باید احکام اعدام صادرشده برای جرایمی را که به‌عنوان جدی‌ترین جنایات شناخته نمی‌شوند، لغو و مراحل قانونی لازم برای صدور حکم مجدد محکومان به دلیل این جنایات را دنبال کنند.»

کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد همچنین اعلام کرد که «مجازات اعدام تحت هیچ شرایطی نمی‌تواند به‌عنوان مجازاتی علیه رفتاری که جرم‌انگاری آن ناقض میثاق است، از جمله زنا، هم‌جنس‌گرایی، ارتداد، تأسیس گروه‌های مخالف سیاسی یا توهین به رئیس دولت، اعمال شود. کشورهای عضو که مجازات اعدام را برای چنین جرایمی حفظ می‌کنند، طبق ماده ۶ به‌تنهایی و عطف به بند ۲ ماده ۲ میثاق و همچنین سایر مقررات میثاق، مرتکب نقض تعهدات خود می‌شوند.»

دبیرکل سازمان ملل متحد در متمم گزارش پنج‌ساله خود در مورد مجازات اعدام، بار دیگر این موضع را تأیید کرد: «کشورهای طرف میثاق که هنوز مجازات اعدام را لغو نکرده‌اند، می‌توانند آن را فقط برای جدی‌ترین جنایات اعمال کنند. کمیته حقوق بشر تصریح کرده که این به‌معنای جنایات با شدت مشخص، شامل قتل عمد، است. کشورها باید در مورد جرایمی که شامل قتل عمد نباشند، مانند جرایم مرتبط با مواد مخدر یا جرایم مرتبط با تروریسم که شامل قتل عمد نیستند، هرگونه اعمال مجازات اعدام را از قوانین ملی حذف کنند. مجازات اعدام به‌ویژه نباید به‌عنوان مجازاتی برای انواع رفتارهای غیرخسونت‌آمیز، مانند ارتداد، توهین به مقدسات، زنا و روابط توافقی هم‌جنس‌گرایان اعمال شود.»

ایران در هنگام تصویب میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR) هیچ شرطی قائل نشده

است، باین حال مجازات اعدام را همچنان برای جرایمی که به حد «جدی‌ترین جنایات» نمی‌رسند، به‌کار می‌گیرد و این برخلاف چیزی است که در الحاقیه متعاقب بررسی دوره‌ای و جهانی (UPR) قید شده است: «باید توجه داشت که براساس ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، سلب حیات تنها به‌عنوان مجازات جنایات بسیار جدی در نظر گرفته شده است.»

هرچند پاسخ‌گو کردن مرتکبان به تجاوز واجب است، اعدام نمی‌تواند مجازات این جنایت باشد. میشل باشله، کمیسر عالی پیشین حقوق بشر سازمان ملل متحد، در این رابطه گفت: «استدلال اصلی که برای مجازات اعدام مطرح می‌شود، جلوگیری از تجاوز به عنف است - اما در واقع هیچ مدرکی وجود ندارد که نشان دهد مجازات اعدام بیش از سایر انواع مجازات از جنایت جلوگیری می‌کند. شواهد نشان می‌دهد قطعی‌بودن مجازات است که مانع جرم می‌شود و نه شدت آن. در اکثر کشورهای سراسر جهان، مشکل اصلی این است که قربانیان خشونت جنسی در وهله اول به عدالت دسترسی ندارند - به‌دلایل گوناگونی چون بدنامی، ترس از انتقام، نبود تعادل در قدرت جنسیتی و کلیشه‌های جنسیتی ریشه‌دار، فقدان آموزش پلیس و ضابطان قضایی، قوانینی که انواع خاصی از خشونت جنسی را تأیید یا توجیه می‌کنند و یا عدم حمایت از قربانیان.»²²

این موضوع در ایران نیز که قربانیان خشونت جنسی به عدالت دسترسی ندارند، به همین ترتیب است.

ممنوعیت در چند روش اعدام

کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد تأکید کرده است کشورهای عضوی که مجازات اعدام را لغو نکرده‌اند باید به ماده ۷ میثاق احترام بگذارند که برخی روش‌های معین اعدام، از جمله اعدام در ملأعام، را منع می‌کند. ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، «شکنجه و مجازات‌های غیرانسانی، تحقیرآمیز و ظالمانه» را ممنوع می‌کند.

علاوه بر این، ماده ۱۴ این میثاق، روند قضایی و دادرسی عادلانه را مقرر می‌کند و به‌طور خاص به اهمیت سیستم قضایی بی‌طرف، دسترسی به وکیل و محاکمه عادلانه و عدم اجبار افراد به شهادت علیه خود و اعتراف به جرم می‌پردازد.

22

<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/10/rape-monstrous-crime-perpetrators-must-be-held-accountable-death-penalty-and>

ممنوعیت مجازات اعدام برای کودکان و زنان باردار²³

بند ۵ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تصریح می‌کند: «برای جرایمی که افراد زیر ۱۸ سال مرتکب می‌شوند، حکم اعدام صادر نمی‌شود و این حکم نباید در مورد زنان باردار اجرا شود.»

در ماده ۳۷ الف از کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک (CRC) آمده است: «هیچ کودکی نباید تحت شکنجه یا سایر رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز قرار گیرد. برای جرایمی که افراد زیر ۱۸ سال مرتکب می‌شوند، نه می‌توان مجازات اعدام صادر کرد و نه حبس ابد بدون امکان آزادی.»

اما ایران هنگام تصویب این کنوانسیون، مشروطش کرد بر اینکه «مفاد آن در هر مورد و هر زمان که در تعارض با قوانین داخلی و موازین اسلامی باشد و یا قرار گیرد، از طرف دولت جمهوری اسلامی ایران لازم‌الرعايه نباشد.»

قانون جمهوری اسلامی ایران

فصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران شامل مفادی می‌شود که مربوط به حقوق مردم است. در اصل ۲۲ قانون اساسی آمده است: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند.»²⁴

قوانین مدون مربوط به مجازات اعدام را می‌توان در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ (۲۰۱۳ میلادی) و قانون مبارزه با مواد مخدر و اصلاحیه آن در سال ۱۳۹۶ (۲۰۱۷ میلادی) یافت.²⁵ قتل، جرایم مربوط به مواد مخدر، تجاوز/تعرض جنسی، محاربه و افساد فی‌الارض و بغی شایع‌ترین اتهامات منجر به مجازات اعدام در ایران محسوب می‌شوند؛ به این ترتیب، قانون مجازات اسلامی حکم اعدام را برای طیف گسترده‌ای از جرایم اعمال می‌کند که در دنیا کم‌سابقه است.

با این حال، قوانین نامدون و تفسیرپذیری نیز در رابطه با مجازات اعدام وجود دارد. بر اساس ماده

²³ https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Safeguards_Guaranteeing_Protection_of_the_Rights_of_those_Facing_the_Death_Penalty.pdf

²⁴ <https://www.shora-gc.ir/fa/news/4707>

²⁵ ECPM, IHRNGO, the death penalty in law and in practice in Iran, <https://www.ecpm.org/app/uploads/2023/07/flyer-IRAN-gb-040723-bd.pdf>

۲۲۰ قانون مجازات اسلامی²⁶، قاضی می‌تواند برای احکام حدودی که قانون به آن‌ها رسیدگی نکرده است، به اصل ۱۶۷ قانون اساسی استناد کند: «قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد، با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید و نمی‌تواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.»

ذکر این نکته حائز اهمیت است که اکثر اتهام‌هایی را که در جمهوری اسلامی به مجازات اعدام می‌انجامند، نمی‌توان به‌عنوان «جدی‌ترین جرایم» تلقی کرد و با معیارهای یادشده در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مطابقت ندارند.

قانون مجازات اسلامی و حکم اعدام

قانون مجازات اسلامی فعلی در سال ۱۳۹۲ خورشیدی (۲۰۱۳ میلادی) لازم‌الاجرا شد.²⁷ بخش دوم این قانون چهار نوع مجازات را مشخص می‌کند که سه مورد آن‌ها با مجازات اعدام مرتبط است: حد، قصاص و تعزیر.

حدود (جمع حد): مجازات‌های مشخصی‌اند که شرع یا قانون اسلام، میزان، درجه و روش آن‌ها را معین کرده است. جرایم حدی را می‌توان به سه دسته زیر تقسیم کرد:

(۱) **جرایم جنسی:** زنا با محارم، تجاوز جنسی، زنا محصنه، لواط (رابطه جنسی هم‌جنس‌گرایانه توافقی همراه با دخول)، تفخیذ (رابطه جنسی بدون دخول میان دو هم‌جنس مرد) که در آن «فاعل» غیرمسلمان و «مفعول» مسلمان باشد.

(۲) **جرایم علیه دولت و دین:** افساد فی‌الارض (فساد در زمین)، محاربه (دشمنی با خدا)، بغی (قیام مسلحانه علیه حاکم اسلامی)، سب‌النبی (توهین به پیامبر) و ارتداد (خروج از دین).

(۳) **تکرار جرایم در مرتبه چهارم:** دزدی، زنا، لواط، مساحقه (رابطه جنسی هم‌جنس‌گرایانه میان زنان)، رابطه جنسی بدون دخول، قوادی (به هم رساندن دو یا چند نفر برای زنا یا لواط)، توهین به پیامبر، مصرف مشروبات الکلی، کذف (نسبت‌دادن ناروای لواط یا زنا)، محاربه، افساد فی‌الارض و بغی.

²⁶ <https://www.temdad.com/fa/newsview/38>

²⁷ <https://dotic.ir/news/5271>

قصاص: مجازات انتقام‌جویانه برای «قتل عمد» که به دلیل فقدان درجه‌بندی و بی‌توجهی به نیت یا شرایط ارتکاب، اغلب موارد قتل غیرعمد را نیز شامل می‌شود.

تعزیر: مجازات برای جرایم به تشخیص قاضی. مجازات‌های اعدام در جرایم مرتبط با مواد مخدر از زمره مجازات‌های تعزیری محسوب می‌شوند.

جرایم جنسی

زنا با محارم، رابطه جنسی بین مرد غیرمسلمان و زن مسلمان و تجاوز جنسی

بر اساس ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی، در موارد زنا با محارم، زنا با نامادری، زنا با مرد غیرمسلمان با زن مسلمان و زنا با زنی که به‌عنف یا اکراه، برای مرد حکم اعدام صادر و مجازات زن براساس مقررات دیگری در مورد زنا تعیین می‌شود.

زنا با محصنه

ماده ۲۲۵ قانون مجازات اسلامی، برای زنا با محصنه (رابطه جنسی خارج از ازدواج زن یا مرد متأهل)، مجازات سنگسار (رجم) را تعیین کرده، اما به دادگاه‌ها این گزینه را داده است که «در صورت عدم امکان اجرای رجم» به‌عنوان راهی جایگزین، با موافقت رئیس قوه قضاییه حکم اعدام صادر کنند.

روابط هم‌جنس‌گرایانه

لواط

ماده ۲۳۳ قانون مجازات اسلامی لواط را به‌عنوان آمیزش جنسی دو مرد تعریف و ماده ۲۳۴ مجازات‌های مربوط به آن را تعیین کرده است. در روابط هم‌جنس‌گرایان مرد، قانون بین آنچه که به‌عنوان «طرف فاعل» و «طرف مفعول» توصیف کرده است، تمایز قائل می‌شود. برای «طرف فاعل» در صورت متأهل بودن یا تجاوز به‌عنف، مجازات اعدام صادر می‌شود، اما «طرف مفعول» بدون توجه به وضعیت تأهلش به مجازات اعدام محکوم می‌شود. طبق تبصره ماده ۲۳۴، «طرف فاعل» غیرمسلمان در رابطه جنسی با طرف مسلمان نیز به اعدام محکوم می‌شود.

تفخیز:

تفخیز (رابطه جنسی بدون دخول) در ماده ۲۳۵ تعریف شده و طبق ماده ۲۳۶ مجازات هر دو طرف یکصد ضربه شلاق است. اما تبصره این ماده مقرر می‌دارد در صورتی که «فاعل» غیرمسلمان و «مفعول» مسلمان باشد، «طرف فاعل» به اعدام محکوم می‌شود.

مساحقه:

مساحقه (روابط هم‌جنس‌گرایانه میان زنان) در ماده ۲۳۸ قانون مجازات اسلامی تعریف شده است و در موارد ارتکاب آن، بر اساس فاعل یا مفعول بودن، مذهب، وضعیت تأهل یا رضایت دو طرف، تفاوتی در مجازات‌های تعیین‌شده وجود ندارد (ماده ۲۴۰). ماده ۲۳۹ مجازات مساحقه را یکصد ضربه شلاق تعیین کرده است؛ اما از آنجایی که این جرم حد است، در صورت محکومیت و مجازات شلاق در سه نوبت اول، مرتکبان در مرتبه چهارم به اعدام محکوم می‌شوند. این موضوع به‌طور خاص در قانون بیان نشده است، اما آن را می‌توان از مفاد ماده ۱۳۶ قانون مجازات اسلامی در مورد «تکرار جرایم» استنباط کرد (به ادامه گزارش مراجعه کنید).

محمدجواد ظریف، وزیر امور خارجه وقت جمهوری اسلامی ایران، خردادماه سال ۱۳۹۸ (ژوئن ۲۰۱۹) در پاسخ به سؤال خبرنگاری مبنی بر این‌که چرا هم‌جنس‌گرایان را به‌دلیل گرایش جنسی‌شان اعدام می‌کنند، پاسخ داد: «جامعه ما دارای اصول اخلاقی است. و ما بر اساس این اصول زندگی می‌کنیم. این‌ها (اعدام هم‌جنس‌گرایان) در جامعه ما اصول اخلاقی محسوب می‌شوند و این بدان معناست که قانون مورد احترام است و رعایت می‌شود.» به گفته برخی از فعالان حقوق بشر، از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ تاکنون افراد زیادی به اتهام هم‌جنس‌گرایی اعدام شده‌اند.²⁸

جرایم علیه حکومت و دین

محرابه

ماده ۲۷۹ قانون مجازات اسلامی، محاربه را این‌گونه تعریف می‌کند: «محرابه عبارت از کشیدن

28

https://bridges.monash.edu/articles/report/State-Sanctioned_Killing_of_Sexual_Minorities_Looking_Beyond_the_Death_Penalty/14069318

سلاح به قصد جان، مال یا ناموس مردم یا ارباب آنهاست، به نحوی که موجب ناامنی در محیط گردد. هرگاه کسی با انگیزه شخصی به سوی یک یا چند شخص خاص سلاح بکشد و عمل او جنبه عمومی نداشته باشد و نیز کسی که به روی مردم سلاح بکشد، ولی در اثر ناتوانی موجب سلب امنیت نشود، محارب محسوب نمی شود.»

در ماده ۲۸۱ قانون مجازات اسلامی آمده است: «راهزنان، سارقان و قاچاقچیان که دست به اسلحه بزنند و موجب سلب امنیت مردم و راهها شوند، محارب اند.»

در ماده ۲۸۲ قانون مجازات اسلامی برای محاربه مجازات اعدام تعیین شده است. با این حال، به قضات این اختیار داده می شود که مجازات های جایگزین مصلوب کردن، قطع دست راست و پای چپ یا تبعید خانگی به دور از زادگاه متهم را اعمال کنند.

طبق قانون مجازات اسلامی قبلی که تا سال ۱۳۹۲ اجرا می شد، علیه مخالفان سیاسی و افرادی که با گروه های مخالف در خارج از کشور ارتباط داشتند، صرف نظر از این که آنها شخصاً خشونت انجام داده باشند یا خیر، به طور مکرر از اتهام محاربه استفاده می شد. قانون مجازات اسلامی فعلی، مجازات آنها را زیر عنوان اتهامات مبهم افساد فی الارض و بغی پیش بینی کرده است.

طی دو سال گذشته محسن شکاری، مجیدرضا رهنورد، صالح میرهاشمی، سعید یعقوبی، مجید کاظمی و هانی آلبوشهبازی معترضانی بودند که به اتهام محاربه اعدام شدند و تعداد زیادی از دیگر معترضان زندانی نیز در حال حاضر به دلیل همین اتهام با مجازات اعدام روبه رویند.

افساد فی الارض

ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی افساد فی الارض را این گونه تعریف می کند: «هرکس به طور گسترده، مرتکب جنایت علیه تمامیت جسمانی افراد، جرایم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور، نشر اکاذیب، اخلال در نظام اقتصادی کشور، احراق و تخریب، پخش مواد سمی و میکروبی و خطرناک یا دایر کردن مراکز فساد و فحشا یا معاونت در آنها گردد به گونه ای که موجب اخلال شدید در نظم عمومی کشور، ناامنی یا ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی افراد یا اموال عمومی و خصوصی، یا سبب اشاعه فساد یا فحشا در حد وسیع گردد، مفسد فی الارض محسوب و به اعدام محکوم می گردد.»

با این حال، این ماده قانونی تعاریف مشخصی برای اصطلاح «جرم» و دامنه «گسترده» در زمینه مقصود خود ارائه نمی‌کند و این مسئله به قضات قدرت بیشتری برای تفسیر قانون به تشخیص خودشان می‌دهد.

این اتهام به‌شکلی مترادف با اتهام محاربه علیه معترضان به کار گرفته شده است. دو معترض به نام‌های محمدمهدی کرمی و سیدمحمد حسینی براساس این اتهام اعدام شدند و بسیاری دیگر نیز به‌دلیل این اتهام با مجازات اعدام روبه‌رویند.

بغی

ماده ۲۸۷ قانون مجازات اسلامی اعضای هر گروهی را که علیه جمهوری اسلامی ایران قیام مسلحانه انجام دهند، به‌عنوان «باغی» (مرتکب به بغی یا قیام مسلحانه) تعریف کرده است و اعضای آن در صورت استفاده از سلاح، به اتهام بغی به اعدام محکوم می‌شوند.

اتهام بغی با توجه به تعریفی که دارد، عمدتاً علیه اعضای گروه‌های مخالف استفاده می‌شود.

سایر «جرایم» مذهبی

ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی لعن و نفرین پیامبر اسلام یا هر یک از پیامبران دیگر (سب‌النبی و توهین به مقدسات) و متهم‌کردن ائمه معصوم و فاطمه زهرا، دختر پیامبر اسلام، به لواط یا زنا، را مشمول مجازات اعدام می‌داند. ارتداد، سحر و جادوگری و مواردی از این قبیل در قانون مجازات اسلامی فعلی به‌طور مشخص تصریح نشده‌اند، هرچند در ماده ۲۶ به‌طور خاص به ارتداد اشاره شده است. در شرع، مجازات ارتداد اعدام است که قاضی می‌تواند با استناد به ماده ۱۶۷ قانون اساسی آن را اعمال کند.

قصاص

قصاص به‌معنای مجازات تلافی‌گونه از همان نوع جرم ارتكابی برای آسیب‌های جسمانی است که

شامل جراحات مختلف و همچنین مرگ می‌شود (معادل مفهوم «چشم در برابر چشم»)²⁹. حکم اعدام به قصاص، گرفتن جان مرتکب است به تلافی ارتکاب قتل. با این حال، قانون برای افراد زیر مصونیت از قصاص در نظر گرفته است:

- پدر و اجداد پدری مقتول (ماده ۳۰۱)

- مردی که همسرش و معشوق او را حین ارتکاب زنا بکشد (ماده ۳۰۲)

- مسلمانان، پیروان ادیان به رسمیت شناخته شده و «افراد محافظت شده» که پیروان ادیان به رسمیت شناخته نشده یا «افراد محافظت نشده» را به قتل برسانند (ماده ۳۱۰)

- قاتل مرتکب جرم «حدی» که مجازاتش اعدام باشد (ماده ۳۰۲)

- کسی که فرد متجاوز جنسی را به قتل برساند (ماده ۳۰۲)

این قانون به طور غیرمستقیم ارتکاب افراد به قتل‌های خودسرانه را تشویق می‌کند. به عنوان مثال، کارشناسان معتقدند که مواد ۳۰۱ و ۳۰۲ قانون مجازات اسلامی می‌تواند در افزایش شمار قتل‌های ناموسی در ایران نقش داشته باشند. در عمل، مردانی که همسرانشان را به قتل رسانده‌اند، بیش از موارد عکس آن، از قصاص معاف می‌شوند. در سال ۲۰۲۳، مردی که به استناد چند پیامک، همسرش را به ظن داشتن رابطه نامشروع به قتل رسانده بود، با ارائه مدارک به دادگاهی در تهران، از قصاص معاف شد.³⁰ این قانون همچنین علیه پیروان ادیان «به رسمیت شناخته نشده» تبعیض قائل می‌شود. در ماده ۳۰۱ این قانون آمده است: «قصاص در صورتی ثابت می‌شود که [...] مجنی‌علیه عاقل و در دین با مرتکب مساوی باشد. تبصره: چنانچه مجنی‌علیه مسلمان باشد، مسلمان نبودن مرتکب، مانع قصاص نیست.» این امر به‌ویژه شامل پیروان آیین بهائی است که طبق قوانین ایران به عنوان یک دین به رسمیت شناخته نشده است. اگر شخص بهائی کشته شود، دیه به خانواده تعلق نمی‌گیرد و مجرم از قصاص نفس معاف می‌شود. در سال ۱۳۹۲ خورشیدی (۲۰۱۳)، دو مورد قتل بهائیان گزارش شد. در ۳ اردیبهشت ۱۳۹۲، سعیدالله اقدسی در خانه خود در میاندوآب (شمال غربی ایران) و در ۲ شهریور ۱۳۹۲، عطاالله رضوانی با شلیک گلوله در بندرعباس (جنوب ایران) به قتل رسیدند. هیچ‌یک از این موارد به درستی مورد رسیدگی قرار نگرفتند.

²⁹ به عنوان مثال، مهدی موسویان معتزلی است که با اتهام پرتاب سنگی که باعث کوری چشم یک نیروی سرکوبگر شد، به مجازات قصاص و کور شدن چشمش محکوم شده است: <https://iranhr.net/fa/articles/6519>

³⁰ مر د- همسر کش- از- قصاص- بر- های- بیافت- خون- ز- نم- حلال- بود- دار- ائه- مستندات/797753 <https://www.hamshahronline.ir/news/797753>

تکرار جرایم

طبق ماده ۱۳۶، هرگاه کسی سه بار مرتکب یک نوع جرم مستوجب حد شود و هر بار حد آن جرم بر او جاری گردد، حد او در مرتبه چهارم، اعدام است. این ماده فهرست کاملی از جرایم مستوجب حد را ارائه نکرده و فقط در ماده ۲۷۸ حکم اعدام برای سرقت در نوبت چهارم مشخص شده است. با این حال، در مواد ۲۲۰ تا ۲۸۸ جرایم مستوجب حدود چنین تعریف شده‌اند: زنا، لواط، تفریض، مساحقه، قوادی، سب‌النبی، دزدی، مصرف مشروبات الکلی، قذف، محاربه، افساد فی‌الارض و بغی.

کودک-مجرمان

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مجازات اعدام برای کودک-مجرمان حفظ شده است. اگرچه در مواد ۸۹ تا ۹۵ اقدامات اصلاحی و مجازات‌های جایگزین برای اطفال و نوجوانان پیشنهاد شده، اما ماده ۹۱ به صراحت جرایم منجر به حد یا قصاص را از این قاعده مستثنی کرده است. ذکر این نکته ضروری است که تقریباً تمامی کودک-مجرمان اعدام‌شده در ده سال گذشته براساس قوانین قصاص و حدود به اعدام محکوم شده‌اند.

ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی تصریح می‌کند: «در جرایم موجب حد یا قصاص هرگاه افراد بالغ کمتر از ۱۸ سال، ماهیت جرم انجام‌شده و یا حرمت آن را درک نکنند و یا در رشد و کمال عقل آنان شبهه وجود داشته باشد، حسب مورد با توجه به سن آن‌ها به مجازات‌های پیش‌بینی‌شده در این فصل (مواد ۸۹ تا ۹۵) محکوم می‌شوند.»

این ماده به قاضی اختیار می‌دهد تا تصمیم بگیرد که آیا کودک-مجرم، ماهیت جرایم را درک کرده است یا خیر، آیا در زمان ارتکاب جرم بالغ بوده و آیا باید به اعدام محکوم شود یا خیر. تبصره ماده ۹۱ به دادگاه اختیار داده است که از استعلام سازمان پزشکی قانونی یا هر طریق دیگری که مقتضی بداند، برای تشخیص رشد و کمال عقل متهم و صدور حکم استفاده کند، اما این موضوع را ضروری ندانسته است.

ضمناً درحالی‌که براساس ماده ۱۴۶، اشخاص نابالغ فاقد مسئولیت کیفری‌اند، در ماده ۱۴۷ مفاد قانون قبلی و قانون مدنی در مورد بلوغ و سن مسئولیت کیفری تکرار شده است. دختران در سن ۹ سال قمری و پسران در سن ۱۵ سال قمری بالغ محسوب می‌شوند. بنابراین، دختران بزرگ‌تر از ۸.۷

سال و پسران بزرگ‌تر از ۱۴.۶ سال می‌توانند به اعدام محکوم شوند.

در چارچوب «بررسی دوره‌ای و جهانی حقوق بشر» (UPR)، مقام‌های ایرانی در پاسخ به توصیه‌های ارائه‌شده، نوشتند: «با توجه به اصلاحات اخیر در قوانین ایران، حداکثر مجازات اطفال نباید از پنج سال حبس در کانون اصلاح و تربیت تجاوز کند. در صورتی‌که مجرم برخوردار از سن مسئولیت کیفری، ماهیت جرم را درک نکرده و از این رو فاقد بلوغ و کمال عقلی باشد، بر اساس بررسی کارشناسی و تشخیص دادگاه صالح، سلب حق حیات به عنوان مجازات مطرح می‌شود، اما اجرا نمی‌شود.»³¹

از میان دو کودک-مجرم اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳، یکی در زمان اعدام ۱۷ساله بود و دیگری قبل از اعدام تا رسیدن به سن ۱۸ سالگی در زندان یا کانون اصلاح و تربیت نگهداری می‌شد.

قانون مبارزه با مواد مخدر

پس از انقلاب ۱۳۵۷، «لایحه قانونی تشدید مجازات مرتکبین جرایم مواد مخدر و اقدامات تأمینی و درمانی به منظور مداوا و اشتغال به کار معتادین» در ۱۹ خردادماه سال ۱۳۵۹ به تصویب رسید. برای نخستین بار، در این قانون بود که برای شماری از جرایم مرتبط با مواد مخدر حکم اعدام وضع شد، از جمله برای کشت خشخاش، تولید، فروش یا مبادرت به فروش و نگهداری یا حمل مواد مخدر (دست‌کم یک کیلوگرم تریاک و مشابه آن یا دست‌کم پنج گرم هروئین یا کوکائین یا مشابه آن) و دایرکردن محلی برای استعمال مواد مخدر.³² اصلاحیه‌ای که سوم آبان ۱۳۶۷ به تصویب رسید، تفکیک دقیق‌تری از جرایم را برای هر نوع مواد مخدر ارائه کرد و براساس ماده ۹ آن، مجازات مجرمانی که جرمشان افساد فی‌الارض تشخیص داده شود، اعدام در ملأعام در محل زندگی متهم اعلام شد.³³ اصلاحیه‌های بعدی در سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۸۹ به این قانون افزوده شد که هدف از آن‌ها مقابله با معضل فزاینده مواد مخدر ایران از طریق گسترش اختیارات قانونی و سخت‌ترکردن احکام بود. اصلاحیه سال ۱۳۸۹ برای در اختیار داشتن حداقل ۳۰ گرم هروئین، مجازات اعدام در نظر گرفت و انواع جدیدی از مواد مخدر را وارد قانون کرد. در مجموع، قانون مبارزه با مواد مخدر، شامل

³¹ A/HRC/43/12/ADD.1, <https://documents.un.org/api/symbol/access?j=G2004446&t=pdf>

³² <https://qavanin.ir/Law/PrintText/118572> و <http://www.mamirahmadi.ir/laws/10520>

³³ <https://qavanin.ir/Law/TreeText/84416>

اصلاحات سال‌های ۱۳۷۶ و ۱۳۸۹، برای ۱۷ جرم مرتبط با مواد مخدر، مجازات اعدام در نظر گرفته بود، از جمله: چهارمین محکومیت برای جرایم مربوط به مواد مخدر در پرونده‌های جداگانه؛ کشت خشخاش، گیاه کوکا یا بذر شاهدانه با هدف تولید مواد مخدر؛ قاچاق بیش از ۵ کیلوگرم تریاک یا ماری‌جوانا به داخل ایران؛ خرید، نگهداری، حمل یا مخفی‌کردن بیش از ۵ کیلوگرم تریاک و سایر مواد مخدر فوق‌الذکر برای سومین مرتبه؛ قاچاق به داخل ایران، خرید و فروش، تولید، توزیع و صادرات بیش از ۳۰ گرم هروئین، مرفین، کوکائین یا مشتقات آن‌ها.

اصلاحیه ۱۳۹۶ سازوکاری برای محدودکردن به‌کارگیری مجازات اعدام و تبدیل مجازات محکومان از اعدام به حبس ابد معرفی کرد. این اصلاحیه میزان حداقل مقادیر مواد مخدر غیرقانونی را که تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان متهم را مشمول مجازات اعدام می‌کرد، افزایش و این میزان را برای مواد صنعتی مانند هروئین، کوکائین و آمفتامین‌ها، از ۳۰ گرم به ۲ کیلوگرم و برای مواد سنتی و طبیعی مانند تریاک و حشیش، از ۵ کیلوگرم به ۵۰ کیلوگرم تغییر داد (بند ت ماده ۴۵ اصلاحیه جدید). براساس این اصلاحیه، مجازات کسانی که قبلاً به دلیل جرایم مرتبط با مواد مخدر به اعدام یا حبس ابد محکوم شده بودند، به حداکثر ۳۰ سال حبس و جزای نقدی تبدیل می‌شد. این قانون همچنین مجازات اعدام را به کسانی محدود کرد که نه فقط به دلیل استفاده، بلکه حتی برای حمل اسلحه، ایفای نقش به‌عنوان سرکرده، ارائه حمایت مالی، یا استفاده از افراد زیر ۱۸ سال یا بیماران روانی در جرایم مواد مخدر محکوم شده و همچنین کسانی که پیش‌تر به دلیل جرایم مرتبط، حکم اعدام، حبس ابد یا حبس بیش از ۱۵ سال گرفته باشند. تجزیه و تحلیل کامل اصلاحیه سال ۱۳۹۶ قانون مبارزه با مواد مخدر در گزارش سالانه مجازات اعدام سال ۲۰۱۷ موجود است.³⁴

اصلاحیه سال ۱۳۹۶ این امید را ایجاد کرد که شاید در نهایت بتواند منجر به توقف کامل اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر شود. اجرای این اصلاحیه منجر شد به کاهش نرخ اعدام مردان با جرایم مربوط به مواد مخدر و توقف کامل اعدام زنان با همین جرایم تا سال ۲۰۲۱ میلادی (۱۴۰۰ شمسی)، اما ضمانتی برای ادامه این روند وجود نداشت. از سال ۲۰۲۱، نتیجه اصلاحیه سال ۲۰۱۷ میلادی (۱۳۹۶) در عمل معکوس شده و اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر از میانگین سالانه ۲۶ اعدام بین سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۲۰، به دست‌کم ۴۷۱ اعدام در سال ۲۰۲۳ رسیده است.

³⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/3258/>

روند دادرسی

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که ایران آن را پذیرفته است، ضمن ترویج حاکمیت قانون و تأکید بر حقوق قانونی برابر برای همه افراد بدون در نظر گرفتن جنسیت، قومیت و عقیده یا باور، اشکال زیادی از تبعیض را ممنوع اعلام می‌کند. در ماده ۱۴ این میثاق به‌طور مشخص به اهمیت سیستم قضایی بی‌طرف، دسترسی به وکیل و دادرسی عادلانه، و وادار نکردن افراد به شهادت علیه خودشان یا اعتراف به جرم تأکید شده است. با وجود این، فقدان رویه عادلانه قضایی احتمالاً بزرگ‌ترین مانع برای پیشرفتی قابل توجه در وضعیت حقوق بشر و به‌ویژه وضعیت مجازات اعدام در ایران باشد. شاید فقدان قوه قضاییه بی‌طرف و نابرابری مقابل قانون، از مهم‌ترین دلایل ساختاری نبود روند دادرسی عادلانه در ایران باشد. رئیس قوه قضاییه را عالی‌رتبه‌ترین مقام سیاسی کشور، یعنی رهبر، مستقیماً انتخاب می‌کند و باید به او گزارش دهد. رئیس دیوان عالی کشور و تمامی قضات را هم رئیس قوه قضاییه براساس وابستگی ایدئولوژیک و پیشینه سیاسی آنان انتخاب می‌کند. این امر قوه قضاییه را به یک ارگان سیاسی تبدیل می‌کند که نه بی‌طرف است و نه مستقل. شهروندان در برابر قانون برابر نیستند؛ مردان از زنان، مسلمانان از غیرمسلمانان و مسلمانان شیعه از مسلمانان سنی حقوق بیشتری دارند.

در این بخش، به‌طور خلاصه به مراحل قانونی معمول، از دستگیری تا محکومیت به اعدام، می‌پردازیم. به‌دلیل ماهیت خودسر دستگاه قضایی ایران، لزوماً همه این رویه‌ها در هر پرونده منجر به مجازات اعدام رعایت نمی‌شوند. بحث گسترده‌تر و عمیق‌تر در مورد رویه‌های قانونی و روال حقوقی در ایران خارج از محدوده این گزارش است و می‌توان آن را در جای دیگری یافت.³⁵

از دستگیری تا اثبات جرم

دسترسی به وکیل

اصل ۳۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به متهمان حق دسترسی به وکیل داده است. قانون آیین دادرسی کیفری ایران مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحیه آن مصوب سال ۱۳۹۴، از جمله به حق دسترسی

³⁵ <https://fpc.org.uk/publications/ihrdueprocess/>

فرد مظنون به وکیل در مرحله پیش از محاکمه پرداخته است.³⁶ در ماده ۴۸ آیین دادرسی کیفری آمده است: «با شروع تحت نظر قرار گرفتن، متهم می‌تواند تقاضای حضور وکیل نماید. وکیل باید با رعایت و توجه به محرمانه‌بودن تحقیقات و مذاکرات، با شخص تحت نظر ملاقات نماید و وکیل می‌تواند در پایان ملاقات با متهم که نباید بیش از یک ساعت باشد، ملاحظات کتبی خود را برای درج در پرونده ارائه دهد.»

با این حال، یک تبصره اضافه‌شده به این ماده در نسخه نهایی، محدودیت‌هایی درباره حق مظنون برای انتخاب وکیل اعمال می‌کند: «در جرایم علیه امنیت داخلی یا خارجی و همچنین جرایم سازمان‌یافته که مجازات آن‌ها مشمول ماده ۳۰۲ این قانون است، در مرحله تحقیقات مقدماتی، طرفین دعوی وکیل یا وکلای خود را از بین وکلای رسمی دادگستری که مورد تأیید رئیس قوه قضاییه باشد، انتخاب می‌نمایند.»

این تبصره عملاً بیان می‌کند که در پرونده‌های کیفری سنگین و مواردی از جمله اتهامات امنیتی، در مرحله تحقیقات مقدماتی، متهمان فقط می‌توانند وکلای خود را از فهرست مورد تأیید رئیس قوه قضاییه انتخاب کنند. در تیرماه ۱۳۹۷ (ژوئن ۲۰۱۸) قوه قضاییه فهرستی متشکل از ۲۰ وکیل تأییدشده برای دفاع از شهروندان دارای پرونده‌های امنیتی ارائه کرد.³⁷

در پی اعتراض حقوقدانان،³⁸ کمیسیون قضایی مجلس شورای اسلامی تلاش کرد طرحی را برای تغییر قانون پیشنهاد کند. در طرح پیشنهادی عبارت «انتخاب وکلای خود از فهرست مورد تأیید رئیس قوه قضاییه» حذف، اما محدودیت‌های جدیدی اعمال می‌شود، از جمله امکان محدودکردن حق دسترسی به وکیل به مدت ۲۰ روز (که با دستور قاضی برای مدت نامحدود قابل تمدید است) برای متهمان موضوع ماده ۳۰۲ قانون آیین دادرسی. چندین وکیل نگرانی خود را در مورد این محدودیت ابراز کردند. برخی از این نگرانی‌ها در مصاحبه‌هایی با دوهفته‌نامه سازمان حقوق بشر ایران، «حقوق ما»³⁹، منتشر شده است. با این حال، هیچ‌یک از محکومان به اعدام - صرف‌نظر از اتهامات - که سازمان حقوق بشر ایران درباره آن‌ها اطلاعاتی به دست آورده است، در مراحل اولیه پس از دستگیری خود (پیش از محاکمه) به وکیل دسترسی نداشته‌اند.

³⁶ <https://iranhrdc.org/amendments-to-the-islamic-republic-of-irans-code-of-criminal-procedure-part-1/>

³⁷

<https://www.rferl.org/a/lowering-the-bar-tehran-white-list-excludes-most-lawyers-from-politically-charged-cases/29276192.html>

³⁸ <https://iranhr.net/media/files/HoghoheMa-No79.pdf>

³⁹ <https://iranhr.net/media/files/101.pdf> و <https://iranhr.net/media/files/160.pdf>

در سال ۲۰۲۳، تمامی معترضان محکوم به مجازات اعدام نیز که سازمان حقوق بشر ایران اطلاعاتی در مورد آن‌ها به دست آورده است، در طول مراحل قانونی تا زمانی که فشار مردمی و بین‌المللی بر پرونده‌شان وارد نشده، از دسترسی به وکلای خود محروم بوده‌اند. در ژانویه ۲۰۲۳ (دی‌ماه ۱۴۰۱)، پارلمان اروپا با تصویب قطعنامه‌ای، «نگرانی شدید از ناتوانی بازداشت‌شدگان برای دسترسی به نمایندگی قانونی در طول بازجویی‌ها» را اعلام کرد.⁴⁰

علاوه بر این، وکلایی که دفاع از پرونده موکلانی با اتهامات سیاسی را برعهده می‌گیرند، با نوعی سرکوب سیستماتیک قضایی مواجه شده‌اند. وکلا همچنان به دلیل انجام وظایف حرفه‌ای خود با بازداشت، احضار، اتهام یا محکومیت روبه‌رو می‌شوند. نگران‌کننده اینکه وکلا حتی در حالتی که قرار بازداشتشان لغو می‌شود، به‌عنوان مجازات فرعی، از صحبت درمورد پرونده‌هایشان منع می‌شوند.⁴¹ همچنین در خردادماه ۱۴۰۲ مجلس شورای اسلامی درخواست «تحقیق و تفحص از عملکرد کانون‌های وکلای دادگستری و اتحادیه کانون‌های وکلای دادگستری» را تصویب کرد که اختیار «بررسی صلاحیت قانونی» وکلایی که از پیش عضو کانون وکلا بوده‌اند را شامل می‌شود. این امر عملاً به مقامات قدرت می‌دهد تا برای اهداف سیاسی، وکلا را از شغل وکالت محروم کنند. در اوایل شهریور ۱۴۰۲ وکلای دادگستری در چندین استان به این مصوبه اعتراض کردند و کانون‌های وکلای دادگستری از شورای نگهبان خواستند که این مصوبه را رد کند.⁴²

جاوید رحمان، گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران، در گزارش فوریه ۲۰۲۳ (بهمن‌ماه ۱۴۰۱) از دولت خواست تا «اطمینان حاصل کند همه افرادی که به هرگونه جرمی متهم شده‌اند، در طول تمامی مراحل روند قضایی، از جمله در مرحله تحقیقات اولیه و بازجویی، به وکیل انتخابی خود دسترسی داشته باشند».⁴³

شکنجه در دوران بازداشت

اصل ۳۸ قانون اساسی ایران هرگونه شکنجه و اعتراف‌گیری اجباری را منع می‌کند. با این حال، گزارش‌هایی که سازمان حقوق بشر ایران و دیگر سازمان‌های حقوق بشری غیردولتی در طول سال‌ها

⁴⁰ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0016_EN.html

⁴¹ به گزارش سازمان حقوق بشر با عنوان «مدافعان حقوق بشر ۲۰۲۳»، مراجعه کنید:

https://iranhr.net/media/files/HRD_2023_Eng_Final.pdf

⁴² <https://www.radiofarda.com/a/iranian-lawyers-protest-controversial-parliamentary-resolution/32564195.html>

⁴³ A/HRC/52/67,

<https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5267-situation-human-rights-islamic-republic-iran-report-special>

گردآوری کرده‌اند، نشان می‌دهد که شکنجه مظنونان پس از دستگیری و در مرحله پیش از محاکمه، به‌منظور اعتراف‌گیری به‌طور گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرد. در اعتراضات سراسری پس از مرگ ژینا (مهسا) امینی در بازداشت، سازمان حقوق بشر ایران به این نتیجه رسید که شکنجه فیزیکی، تجاوز و تعرض جنسی صرفاً رویدادهای انگشت‌شمار نبوده‌اند، بلکه به‌طور سیستماتیک درمورد معترضان برای اجبار به اعترافات دروغین علیه خود به کار گرفته می‌شوند.⁴⁴

همچنین تمامی زندانیان محکوم به اعدام که سازمان حقوق بشر ایران با آن‌ها در تماس بوده است، شهادت دادند که تحت شکنجه قرار گرفته‌اند تا به‌اجبار به اتهامات وارده اعتراف کنند. این مسئله تنها به کسانی که اتهامات سیاسی یا امنیتی دارند، محدود نمی‌شود. تقریباً تمام زندانیانی که به‌دلیل جرایم مرتبط با مواد مخدر دستگیر شده‌اند، در سلول‌های انفرادی نگهداری می‌شوند و در مرحله تحقیقات پس از دستگیری تحت شکنجه‌های جسمی و روانی قرار می‌گیرند، درحالی‌که از دسترسی به وکیل محروم‌اند. در بسیاری از موارد، اعترافات اخذشده در بازداشت، تنها شواهد مورد استناد قاضی برای صدور حکم بوده است. در سایر پرونده‌های جنایی، شامل تجاوز جنسی یا قتل، نیز در مواردی که شواهد کافی علیه مظنون وجود ندارد، از شکنجه استفاده می‌شود. زندانیان محکوم به اعدام که احکام شلاق دریافت کرده‌اند نیز قبل از اعدام با شکنجه روبه‌رو می‌شوند. سازمان حقوق بشر ایران یک شماره از دوهفته‌نامه حقوقی خود به نام «حقوق ما» را به موضوع شکنجه اختصاص داده است.⁴⁵

پارلمان اروپا در قطعنامه‌ای که ۱۹ ژانویه ۲۰۲۳ تصویب کرد، «استفاده سیستماتیک از شکنجه، از جمله خشونت جنسی، به‌عنوان سلاح، در زندان‌های ایران را به‌شدت محکوم کرد» و خواستار «توقف فوری همه اشکال شکنجه و بدرفتاری با تمام زندانیان» شد. در این قطعنامه «از رژیم ایران خواسته شده که با زندانیان به‌دلیل کرامت و ارزش ذاتی آن‌ها به‌عنوان انسان، با احترام رفتار کند» و «درخواست از ایران برای تصویب هرچه سریع‌تر کنوانسیون ملل متحد علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرکننده، و عمل‌کردن به‌طور کامل مطابق با مفاد مندرج در آن» تکرار شده است.⁴⁶

جاوید رحمان، گزارشگر ویژه در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران، در گزارش خود به

⁴⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/5687/>

⁴⁵ <https://iranhr.net/media/files/140.pdf>

⁴⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0016_EN.html

پنجاه و دومین نشست شورای حقوق بشر در فوریه ۲۰۲۳ (بهمن ۱۴۰۱) از مقام‌های جمهوری اسلامی ایران خواست که «فوراً به تمام اشکال خشونت، شکنجه و بدرفتاری با معترضان پایان دهند» و «اطمینان حاصل کنند که زندانیان و بازداشت‌شدگان از هرگونه شکنجه و بدرفتاری در امان‌اند و اعترافات به دست‌آمده از طریق شکنجه یا بدرفتاری هرگز به‌عنوان مدرک پذیرفته نمی‌شوند».⁴⁷

دادگاه‌ها و محاکمات

از میان اتهامات عمده منجر به صدور حکم اعدام، اتهامات امنیتی محاربه، افساد فی‌الارض، بغی و جرایم مربوط به مواد مخدر، در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب است و سایر اتهامات کیفری، از قبیل قتل و تجاوز، در دادگاه‌های کیفری رسیدگی می‌شوند.

دادگاه‌های انقلاب

دادگاه‌های انقلاب ایران که در سال ۱۳۵۷ به دستور آیت‌الله خمینی برای محاکمه مقام‌های سابق حکومت پهلوی تأسیس شدند، همچنان به فعالیت خود ادامه داده و مسئول صدور احکام سنگین برای مدافعان حقوق بشر، روزنامه‌نگاران، مخالفان و همه کسانی‌اند که از مقامات انتقاد می‌کنند. به‌علاوه، این دادگاه‌ها مسئول اکثریت قریب به اتفاق احکام صادرشده در ۴۵ سال گذشته‌اند.⁴⁸ روند دادرسی در دادگاه‌های انقلاب شفاف نیست و قضات آن بیش از سایر قضات به سوءاستفاده از اختیارات قانونی خود شهرت دارند.⁴⁹

قضات دادگاه انقلاب به‌طور معمول از دسترسی افراد تحت بازجویی سنگین و در شرایط سخت، به وکلا ممانعت می‌کنند. احمد شهید، گزارشگر ویژه پیشین سازمان ملل متحد در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران، برای گزارشی متمرکز بر سیستم قضایی ایران که در سال ۲۰۱۴ منتشر شد، با ۱۳۳ نفر که در این کشور تحت محاکمه بودند، مصاحبه کرد.⁵⁰ براساس این گزارش:

- ۴۵ درصد از مصاحبه‌شوندگان گزارش دادند که اجازه به آن‌ها دفاع داده نشده بود
- در ۴۳ درصد موارد، محاکمه‌ها فقط چند دقیقه طول کشیده بود
- ۷۰ درصد از مصاحبه‌شوندگان گزارش دادند که اعترافات اجباری مورد استفاده قاضی قرار

⁴⁷

<https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5267-situation-human-rights-islamic-republic-iran-report-special>

⁴⁸ <https://www.theglobepost.com/2018/02/22/iran-revolutionary-courts/>

⁴⁹ <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/31/six-judges-iran-crackdown-journalists-activists>

⁵⁰ این تنها پژوهش از این نوع بود که گزارشگر ویژه درباره دادگاه‌های انقلاب انجام داد.

گرفته یا این اعترافات دست‌کم بخشی از شواهد ارائه‌شده از سوی دادستانی بوده است.

- حدود ۶۵ درصد از مصاحبه‌شوندگان گزارش دادند که قاضی نشانه‌هایی از جانب‌داری از خود نشان داده است، مانند سرزنش یا بازجویی از متهمان و محدودکردن و اجازه‌ندان به متهم برای صحبت و دفاع از خود.⁵¹

قطعه‌نامه‌ای که سال ۲۰۲۰ در پارلمان اروپا ارائه شد، تصریح می‌کند که دادگاه‌های ایران به‌طور مرتب، با ممانعت از دسترسی به مشاور حقوقی، جلوگیری از بازدید نمایندگان کنسولگری‌ها، سازمان ملل متحد یا سازمان‌های حقوق بشری، و پذیرش به‌کارگیری اعترافات به‌دست‌آمده تحت شکنجه به‌عنوان مدرک، از تضمین محاکمات عادلانه کوتاهی می‌کنند. این درحالی‌ست که هیچ سازوکار مستقلی برای اطمینان از پاسخ‌گویی در داخل دستگاه قضایی وجود ندارد، و نگرانی‌های جدی در مورد سیاسی‌کاری قضات وجود دارد، به‌ویژه درباره آن‌هایی که ریاست دادگاه‌های انقلاب را برعهده دارند.⁵²

چند تن از وکلا و حقوقدانان سرشناس داخل ایران در مجموعه گفت‌وگوهایی با مجله «حقوق ما»⁵³، قانون دادگاه‌های انقلاب ایران را زیر سوال بردند و خواستار انحلال آن شدند.⁵⁴ این دادگاه‌ها همچنین به‌دلیل محاکمه‌های نمایشی گروهی معترضان⁵⁵ با انتقاد شدید روبه‌رو شده‌اند.⁵⁶

به تمامی پرونده‌هایی که مرتبط با جرایم امنیتی تلقی می‌شوند، از جمله پرونده‌های معترضان و زندانیان سیاسی و افرادی که ادعا می‌شود در فساد، سرقت مسلحانه و جرایم مواد مخدر دخیل بوده‌اند، در دادگاه‌های انقلاب رسیدگی می‌شود.

جاوید رحمان، گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران، در گزارش خود به پنجاه‌دومین نشست شورای حقوق بشر در فوریه ۲۰۲۳ (بهمن ۱۴۰۱) اعلام کرد: «استناد دادگاه‌های انقلاب برای محکوم‌کردن معترضان، به اعترافات که از طریق شکنجه و سایر اشکال اجبار اخذ می‌شود، نگران‌کننده است.»⁵⁷

⁵¹ <https://undocs.org/A/HRC/25/61>

⁵² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0112_EN.pdf

⁵³ <https://iranhr.net/media/files/93.pdf>

⁵⁴ <https://iranhr.net/fa/journals/57/>

⁵⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/5589/>

⁵⁶ <https://iranhr.net/fa/journals/191/>

⁵⁷

<https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5267-situation-human-rights-islamic-republic-iran-report-special>

شیوه‌های اثبات جرم

«اعتراف» رایج‌ترین روش برای اثبات جرم در پرونده‌های منتج به صدور حکم اعدام است. همان‌طور که قبلاً اشاره شد، اعترافات اغلب تحت شکنجه گرفته می‌شود. در اتهامات امنیتی که عمدتاً مخالفان سیاسی را هدف قرار می‌دهد، اعترافات تلویزیونی حتی قبل از طی روال قضایی پخش می‌شود. متهمان علاوه بر شکنجه برای اعتراف به جرم خود، مجبور به شهادت علیه یکدیگر نیز می‌شوند. این امر به‌ویژه در پرونده‌های معترضان محکوم به اعدام فعلی رایج بوده است. شهادت شاهدان عینی راه دیگری برای اثبات جرم است، اما شاهدان باید دو مرد باشند، زیرا شهادت یک زن نصف شهادت یک مرد ارزش دارد.

در صورت اقرار نکردن خود متهم، شهادت شهود نیز برای اثبات جرم مورد استفاده قرار می‌گیرد. علاوه بر این، طبق قانون مجازات اسلامی، زمانی که در پرونده‌ای اقرار یا شهادت شهود وجود نداشته باشد، قاضی می‌تواند براساس نظر شخصی خود و بدون هیچ‌گونه ارجاع به قوانین و مقررات تصمیم‌گیری کند.⁵⁸ این مورد تحت عنوان «علم قاضی» شناخته می‌شود.⁵⁹ البته قانون ایجاب می‌کند که تصمیم‌گیری قاضی براساس «دانش» به‌دست‌آمده او از شواهد، از جمله شواهد ضمنی (قرائن و مستندات بیّن)، ناشی شود و نه صرفاً اعتقاد شخصی مبنی بر مجرم بودن متهم.⁶⁰ اما مواردی وجود داشته که علم قاضی به‌صورت خودسرانه اعمال شده است. به‌عنوان مثال، در آذرماه ۱۳۸۶، ماکوان مولودزاده به اتهام لواط بر اساس «علم قاضی» اعدام شد.⁶¹ حکم اعدام دو تن از معترضان محکوم به اعدام، منوچهر مهمان‌نواز (با اتهامات امنیتی)⁶² و رضا رسایی (با اتهام قتل)⁶³ نیز براساس علم قاضی صادر شده است.

قسامه یا سوگند یادکردن یکی دیگر از راه‌های اثبات جرم (قتل یا جراحات بدنی) در فقه اسلامی است که در ایران به‌کار گرفته می‌شود.⁶⁴ در مواردی که شواهد کافی در پرونده قصاص وجود نداشته باشد، اما قاضی یا به این دلیل که قربانی را مجرم می‌داند، یا به دلیل شواهد ضمنی، کماکان

⁵⁸ <https://fpc.org.uk/publications/ihrredueprocess/>

⁵⁹ A. Asghari, S.A. Ashgar Mosavi Rokni, "Changes in Personal Knowledge of the Judge with Emphasis on Islamic Punishment Law", *International Journal of Social Sciences and Education*, Volume 5, Issue 2, 2015
<https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fijssse.com%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fissues%2F2015%2Fv5i2%2FPaper-22.pdf>

⁶⁰ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲)، ماده ۲۱۱

⁶¹ <https://iranhr.net/en/articles/57/>

⁶² <https://iranhr.net/fa/articles/5714/>

⁶³ <https://iranhr.net/fa/articles/6551/>

⁶⁴ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۹۲)، مواد ۳۱۳ و ۳۳۶

مشکوک است، می‌تواند فقدان یا ناکافی بودن شواهد را اعلام کند. در چنین حالتی، قربانی یا نزدیکان قربانی حق قسامه را دارند. قسامه براساس سوگند خوردن تعداد مشخصی از خانواده قربانی به قرآن انجام می‌شود. در پرونده‌های قتل، ۵۰ نفر از اعضای مرد خانواده مقتول موظف به ادای قسامه‌اند. ذکر این نکته ضروری است که افرادی که در مراسم قسامه سوگند یاد می‌کنند، معمولاً شاهد مستقیم جرم نیستند و در قانون ضرورتی برای آن تعریف نشده است.

سازمان حقوق بشر ایران در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۲۱ دو شماره از مجله حقوقی خود به نام «حقوق ما» را به قسامه اختصاص داد و با وکلا و علمای مذهبی در این مورد مصاحبه کرد.⁶⁵ از آن زمان تاکنون بحث‌های فزاینده‌ای حول موضوع قسامه در داخل ایران⁶⁶ و در رسانه‌های فارسی خارج از کشور مطرح شده است.⁶⁷

اعترافات اجباری تلویزیونی

جمهوری اسلامی از بدو برپایی در سال ۱۳۵۷ از «اعترافات تلویزیونی» به‌عنوان ابزاری تبلیغاتی با هدف ایجاد ترس و توجیه احکام سنگین برای فعالان سیاسی و مخالفان خود استفاده کرده است. این‌گونه اعترافات پس از شکنجه جسمی و/یا روانی، نگهداری در سلول انفرادی به‌مدت طولانی، تهدیدها یا وعده‌هایی مبنی بر تخفیف در مجازات و تهدیدهایی علیه اعضای خانواده اخذ می‌شوند. این اعترافات اغلب پس از دستگیری، در پی اعتراض عمومی به یک حکم، یا بلافاصله قبل یا بعد از اعدام به‌عنوان ابزاری برای کاهش واکنش‌ها پخش می‌شوند. پخش اعترافات اجباری قبل از محاکمه، نقض آشکار حق متهمان برای محاکمه عادلانه و بی‌گناه فرض شدن تا زمان اثبات جرم است.

⁶⁵ مجله «حقوق ما»، شماره ۷۵ (۱۵ مارس ۲۰۱۸): https://iranhr.net/media/files/No_75.pdf و شماره ۱۵۵ (۱۵ سپتامبر ۲۰۲۱):

<https://iranhr.net/media/files/155.pdf>

⁶⁶ وبسایت خبری-تحلیلی تابناک (۱۵ سپتامبر ۲۰۱۸)

⁶⁷ <http://www.bbc.com/persian/iran-43185108>

تصاویر برگرفته از اعترافات اجباری تلویزیونی برخی از اعدام‌شدگان در سال ۲۰۲۳- ردیف بالا از راست: صالح میرهاشمی، سعید یعقوبی، مجید کاظمی؛ ردیف میانی: سرکوت احمدی، محمد مهدی کرمی، سید محمد حسینی؛ ردیف پایین: محمد رامز رشیدی، محمد قاندری نسب، شهرزاد سخنوری.

از میان زندانیان سیاسی اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳، اعترافات تحت شکنجه محمد مهدی کرمی، سید محمد حسینی، سعید یعقوبی، مجید کاظمی، صالح میرهاشمی و سرکوت احمدی قبل از شروع هرگونه روند قانونی پخش شد.

نه تنها از اعترافات اجباری در محاکمه به‌عنوان دلیلی برای اثبات جرم استفاده می‌شود، بلکه متهمان

اغلب تحت تهدید و اجبار، وادار به تکرار روایت‌های دروغین در دادگاه هم می‌شوند. هنگامی که متهم مجرم شناخته شد، اعترافات اجباری او بار دیگر به‌عنوان ابزاری تبلیغاتی برای توجیه حکم اعدامش مورد استفاده قرار می‌گیرد. این روال مرسوم درمورد احکامی بوده است که خشم عمومی را برانگیخته‌اند، از جمله درباره متهمان پرونده کرج (محمد مهدی کرمی و سید محمد حسینی) و پرونده خانه اصفهان (سعید یعقوبی، مجید کاظمی و صالح میرهاشمی). اعترافات اجباری پس از اجرای حکم نیز برای توجیه مجازات غیرانسانی اعدام پخش می‌شود.

در ۱۹ ژانویه ۲۰۲۳ (۲۹ دی ماه ۱۴۰۱)، پارلمان اروپا با تصویب قطعنامه‌ای، «سیاست جمهوری اسلامی در زمینه اخذ اعترافات اجباری با استفاده از شکنجه، ارباب، تهدید اعضای خانواده یا سایر اشکال اجبار، و استفاده از این اعترافات اجباری برای محکوم‌کردن و صدور حکم برای معترضان» را به شدت محکوم کرد.⁶⁸

رویه‌های مربوط به اجرای مجازات اعدام

پس از محکومیت به اعدام، زندانیان در انتظار اجرای حکم در زندان می‌مانند. ممکن است از دریافت حکم نهایی تا اجرای حکم اعدام سال‌ها، ماه‌ها و گاهی تنها چند هفته فاصله باشد. همه احکام اعدام باید به تأیید دیوان عالی کشور برسد که رئیس آن را رئیس قوه قضاییه منصوب می‌کند. علاوه بر این، تأیید رئیس قوه قضاییه (استیذان) قبل از اجرای تمامی اعدام‌های با اتهام قتل عمد (قصاص) الزامی است.

بر اساس قوانین ایران، وکیل متهم باید ۴۸ ساعت پیش از اجرای حکم، از آن مطلع شود. با وجود این، همیشه در عمل، به‌ویژه در پرونده‌های سیاسی و امنیتی، این موضوع رعایت نمی‌شود. زندانیان چند روز قبل از اعدام به سلول‌های انفرادی منتقل می‌شوند و آنجا درحالی که دست‌هایشان بسته است، نگهداری می‌شوند. زندانی معمولاً یک روز قبل از اجرای اعدام برنامه‌ریزی شده، آخرین ملاقات با خانواده خود را خواهد داشت. سازمان حقوق بشر ایران گزارشی کوتاه براساس مصاحبه با شاهدان درباره شرایط محکومیت به اعدام و ساعات پایانی زندانیان منتشر کرده است.⁶⁹ آرمان عبدالعالی، کودک-مجرمی که پیش از اعدامش در سوم آذرماه ۱۴۰۰ هفت‌بار پای چوبه‌دار برده شده بود، نیز شرحی از شکنجه انتقال به سلول انفرادی به منظور آماده‌سازی برای اعدام ارائه کرده است.⁷⁰

⁶⁸ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0016_EN.html

⁶⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/3512/>

⁷⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/4987/>

شیوه‌های اعدام

در قانون کیفری ایران چندین روش اعدام، از جمله به‌دار آویختن، تیرباران، تصلیب و سنگسار، تعریف شده است. از سال ۱۳۸۷ تا سال ۱۳۹۹ (۲۰۰۸ تا ۲۰۲۰) که هدایت عبدالله‌پور، زندانی سیاسی کرد، در زندان اشنویه از طریق تیرباران اعدام شد،⁷¹ به‌دار آویختن اصلی‌ترین و تنها روش مورد استفاده برای اعدام بوده است. علاوه بر این، آیین‌نامه‌ای که ۲۷ خردادماه ۱۳۹۸ ازسوی رئیس قوه قضاییه صادر شد، شرح مفصلی از نحوه اجرای احکام اعدام از طریق چوبه دار، سنگسار و به‌صلیب‌کشیدن ارائه می‌دهد.⁷²

اکثر اعدام‌ها در داخل زندان‌ها اجرا می‌شوند. در برخی از زندان‌ها اتاق‌های مخصوصی برای اعدام وجود دارد، درحالی‌که در برخی دیگر، اعدام در حیاط زندان انجام می‌شود.

در پرونده‌های قتل که متهم به قصاص محکوم می‌شود، نه‌تنها مسئولیت انتخاب اعدام (دربرابر بخشش یا گرفتن دیه) برعهده شاکی (خانواده یا بستگان درجه اول مقتول) است، بلکه نماینده‌ای از بستگان درجه اول (یا خودشان یا وکیلشان یا یک نماینده معرفی‌شده) نیز باید در صحنه اعدام حضور داشته باشد. از آنجایی که قانون ایران قصاص را حق خانواده مقتول می‌داند، آن‌ها همچنین تشویق می‌شوند که خودشان مجازات اعدام را درعمل اجرا کنند. سازمان حقوق بشر ایران گزارش‌های متعددی دریافت کرده است از مواردی که اعضای خانواده قربانی به‌طور فیزیکی اعدام را اجرا کرده‌اند. در سال ۱۴۰۰ (۲۰۲۱ میلادی)، دو زن به‌دست فرزندان خود اعدام شدند.⁷³ در سال ۱۴۰۲ (۲۰۲۳ میلادی) حسین دولخانی برای قتل ناموسی خواهرش، در زندان مرکزی ایلام به‌دست والدین خود اعدام شد و محمد پرهیزکار را دایی‌اش در زندان مرکزی رشت به‌دار آویخت.⁷⁴

طبق قانون، درمورد احکام اعدام، حضور قاضی پرونده و در پرونده‌های قصاص، حضور شکات (اعضای خانواده قربانی) به‌همراه قاضی برای اجرای حکم ضروری است.

اعدام‌های در ملأعام با به‌کارگیری جرثقیل انجام می‌شود. در این روش، زندانیان یا بالا کشیده می‌شوند، یا شیئی که روی آن ایستاده‌اند از زیر پاهایشان بیرون کشیده می‌شود. در این حالت، زندانیان در اثر خفگی و فشار به‌گردن جان خود را از دست می‌دهند و اغلب چند دقیقه طول

⁷¹ <https://iranhr.net/fa/articles/4294/>

⁷² <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1152670>

⁷³ <https://iranhr.net/fa/articles/5127/>

⁷⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/5956/>

می‌کشد تا مرگ رخ دهد. بنابر نظر کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد، اعدام‌های در ملأعام مغایر با مفاد میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است و تخطی از ماده ۷ به‌طور اجتناب‌ناپذیری به اعدام ماهیت خودسرانه می‌دهد که در نتیجه، ماده ۶ این میثاق را هم نقض می‌کند. پس از شروع همه‌گیری کووید-۱۹ تعداد اعدام‌ها در ملأعام به دلیل محدودیت‌های اعمال‌شده، به‌طور چشمگیری در ایران کاهش یافت و در سال ۲۰۲۱ موردی از اعدام در ملأعام ثبت نشد. پس از دو سال، دو اعدام در ملأعام، از جمله اعدام یک معترض، در سال ۲۰۲۲ اجرا شد.⁷⁵ در سال ۲۰۲۳ میلادی نیز ۷ مورد اعدام در فضاهاى عمومی سراسر کشور به اجرا درآمده است.

از سال ۲۰۱۰ تاکنون اجرای هیچ مجازات سنگساری در ایران گزارش نشده است. این امر عمدتاً به دلیل افزایش فشار بین‌المللی طی دهه گذشته است که در پی کارزار نجات سکینه آشتیانی در سال ۲۰۱۰ به اوج خود رسید.⁷⁶

⁷⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/5366/> و <https://iranhr.net/fa/articles/5818/>

⁷⁶ <https://www.theguardian.com/world/sakineh-mohammadi-ashtiani>

اعدام در عمل

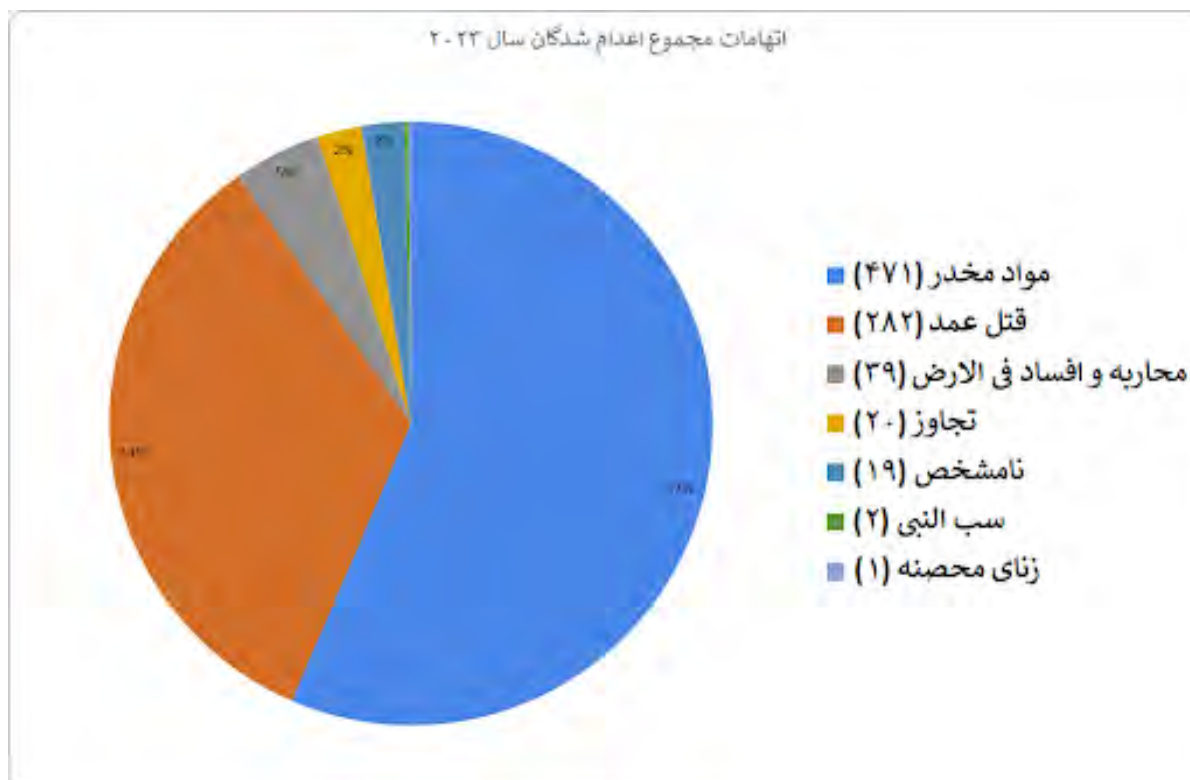
این بخش مرور و تحلیلی بر استفاده از مجازات اعدام در سال ۲۰۲۳ ارائه می‌کند و مشتمل بر توزیع اعدام‌ها براساس اتهامات، دادگاه‌ها، جغرافیا و روش اجرای آن است. در این بخش برای هر اتهام منجر به اعدام، نمونه‌ای از پرونده‌های اعدام سال ۲۰۲۳ ارائه شده است.

اتهام‌ها

در حالی که جرایم متعددی مشمول مجازات اعدام می‌شوند، اتهام‌هایی که منجر به بیشترین اعدام‌ها در سال‌های اخیر شده‌اند، عبارت‌اند از قتل، جرایم مرتبط با مواد مخدر، محاربه، افساد فی الارض، بغی و تجاوز یا تعرض جنسی. علاوه بر این، در سال ۲۰۲۳ یک نفر هم به اتهام زنا محصنه و ۲ نفر به اتهام توهین به مقدسات اعدام شدند.

نکته مهمی که باید به آن توجه کرد، نفی سیستماتیک رویه عادلانه قضایی، محاکمه‌های ناعادلانه، استفاده از شکنجه و فشار، اعترافات اجباری و فقدان یک دستگاه قضایی شفاف و مستقل در ایران است. بنابراین، اتهام‌ها در هر مورد، براساس گزارش رسمی و اتهام‌های اعلام‌شده از جانب مقام‌های ایرانی مطرح شده و منابع مستقل آن‌ها را تایید نکرده‌اند.

اعدامها در سال ۲۰۲۳ بر اساس اتهامات

نمودار بالا نشان‌دهنده توزیع اتهام‌هایی است که اعدام‌های سال ۲۰۲۳ بر پایه آن‌ها انجام شده است. اتهامات مرتبط با مواد مخدر برای نخستین بار طی هفت سال گذشته، با اختلاف قابل توجهی بیشترین اعدام‌ها را به خود اختصاص دادند.

اتهام‌های مرتبط با مواد مخدر (۵۷ درصد) و قتل (۳۴ درصد)، دلیل بیش از ۹۰ درصد کل اعدام‌ها در سال ۲۰۲۳ بودند. اتهام‌های امنیتی محاربه، بغی و افساد فی‌الارض دلیل ۴.۷ درصد از کل اعدام‌ها محسوب می‌شوند. ۲.۴ درصد از اعدام‌ها نیز به دلیل اتهام تجاوز و تعرض جنسی انجام شد. اتهام‌های توهین به مقدسات و زناى محصنه هر یک دلیل کمتر از یک درصد از کل اعدام‌های سال ۲۰۲۳ بودند.

از اتهام‌های منجر به اعدام در سال ۲۰۲۳، قتل، تجاوز و تعرض جنسی، توهین به مقدسات و زناى محصنه در دادگاه‌های کیفری رسیدگی شدند، در حالی که اتهام‌های مربوط به مواد مخدر و اتهام‌های امنیتی محاربه، بغی و افساد فی‌الارض در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب بودند.

در بخش بعدی شرح دقیق‌تری از اعدام‌ها بر پایه اتهامات و گزیده‌ای از پرونده‌های آن‌ها را ارائه خواهیم داد.

اعدام‌ها به اتهام محاربه، بغی و افساد فی‌الارض در سال ۲۰۲۳

اتهامات امنیتی محاربه، افساد فی‌الارض و بغی (قیام مسلحانه) در طول ۴۵ سال گذشته برای اعدام تعداد بی‌شماری از زندانیان با جرایم سیاسی و عادی استفاده شده است. از دهه ۶۰ تا به امروز، دادگاه‌های انقلاب در سراسر کشور براساس اعترافات تحت شکنجه در دادگاه‌های نمایشی، احکام اعدام صادر کرده‌اند. از معترضان و مخالفان حکومت گرفته، تا متهمان به سرقت مسلحانه، جاسوسی، قاچاق انسان و تروریسم، همگی در طول چند دهه، با اتهامات امنیتی روبه‌رو شده‌اند. اتهام‌های امنیتی بر دامنه گسترده‌ای از به‌اصطلاح جرایم اطلاق می‌شود و هدف از آن، ارباب و ایجاد ترس در جامعه بوده است. در سال ۲۰۲۳ شاهد افزایش قابل توجهی در تعداد این موارد بودیم و دست‌کم ۳۹ نفر به دلیل اتهامات امنیتی اعدام شدند؛ این درحالی است که در سال ۲۰۲۲ میلادی ۱۶ نفر، در سال ۲۰۲۱ میلادی ۱۳ نفر، در سال ۲۰۲۰ میلادی ۱۵ نفر و در سال ۲۰۱۹ میلادی ۹ نفر با این اتهامات اعدام شده بودند.

حقایق درباره اعدام‌های سال ۲۰۲۳ به اتهام محاربه، بغی و افساد فی‌الارض

- دست‌کم ۳۹ نفر با اتهامات محاربه، بغی و افساد فی‌الارض اعدام شدند
- ۲۶ مورد از این اعدام‌ها را منابع رسمی اعلام کردند
- ۶ معترض در میان اعدام‌شدگان بودند
- یک زندانی سیاسی برای جرمی که گفته می‌شود بیش از ۴۰ سال پیش مرتکب شده بود، اعدام شد
- ۸ زندانی سیاسی کُرد، ۷ زندانی سیاسی بلوچ و ۳ زندانی سیاسی عرب در میان اعدام‌شدگان بودند
- ۵ نفر به اتهام سرقت مسلحانه اعدام شدند
- ۶ نفر به اتهام جاسوسی برای اسرائیل اعدام شدند
- ۲ تبعه افغانستان در میان این اعدام‌شدگان بودند
- ۲ شهروند دوتابعیتی اعدام شدند
- ۵ مورد از این اعدام‌ها در ملأعام انجام شد
- ۲ نفر از مردان اعدام‌شده از مقام‌های پیشین جمهوری اسلامی بودند

اعدام شدگان به اتهام‌های محاربه، بغی و افساد فی الارض

سرکوت احمدی

سرکوت (آرش) احمدی زندانی سیاسی کرد بود که در آذرماه ۱۳۹۹ زمانی که می‌خواست از کشور خارج شود، در مرز ایران و ترکیه به دست نیروهای سپاه پاسداران دستگیر شد. او به اتهام «محاربه از طریق عضویت در حزب کومله و قتل یکی از ماموران انتظامی راهنمایی‌وراندگی» در شهر

روانسر واقع در استان کرمانشاه به اعدام محکوم شد. اعترافات اجباری سرکوت از رسانه دولتی جمهوری اسلامی پخش شد. او سوم اسفند ۱۴۰۱ بدون اطلاع خانواده‌اش و به صورت مخفیانه در زندان مرکزی کرمانشاه اعدام شد.⁷⁷

محی‌الدین ابراهیمی

زندانی سیاسی کرد، محی‌الدین ابراهیمی، کولبری بود که در تاریخ ۱۲ آبان‌ماه ۱۳۹۶ پس از زخمی شدن از ناحیه پاها در اثر اصابت گلوله، به دست نیروهای سپاه بازداشت شد. یکی از برادرانش هم پیش‌تر حین کولبری با شلیک نیروهای مرزبانی کشته شده بود. محی‌الدین نان‌آور ۱۲ نفر، از جمله یک کودک دارای معلولیت جسمی و خانواده برادرش، بود. او که برای پذیرش اتهامات ساختگی نگهداری و حمل اسلحه و عضویت در گروه‌های سیاسی

شکنجه شده بود، از دسترسی به وکیل در دادگاه و روند قضایی و دادرسی عادلانه محروم شد. او پیش از اعدامش در زندان مرکزی ارومیه که در ۲۶ اسفند ۱۴۰۱ انجام شد⁷⁸، بی‌عدالتی‌هایی را که در حقش شده بود، در نامه‌ای خطاب به سازمان حقوق بشر ایران بازگو کرد.⁷⁹ فرزندش فخرالدین یک روز پیش از اعدام او، در آخرین ملاقاتش با پدر مورد ضرب‌وشتم نگهبانان زندان قرار گرفت و

⁷⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/5742/>

⁷⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/5782/>

⁷⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/5768/>

ساعت‌ها در بازداشت به سر برد. فخرالدین بعداً در شعبه ۱۱۳ دادگاه کیفری دو ارومیه به اتهام «تخریب شیشه در نگهبانی دادگاه تجدیدنظر» به یک سال حبس تعزیری و دو سال حبس تعلیقی محکوم شد.⁸⁰

ادریس بیلرانی، محمد براهویی انجمنی و محمدکریم بارکزایی آکسون

ادریس بیلرانی، محمد براهویی انجمنی و محمدکریم بارکزایی آکسون زندانیان سیاسی بلوچی بودند که سازمان اطلاعات سپاه آن‌ها را برای گرفتن اعتراف اجباری به شدت تحت شکنجه قرار داد. آن‌ها به اتهام «افساد فی‌الارض از طریق مشارکت در اقدام تروریستی انفجار ۲ بمب‌گذاری در کلانتری ۱۲ زاهدان در تاریخ ۹ بهمن ۱۳۹۷، مشارکت در اقدام تروریستی انفجار بمب در مسیر عبورومرور خودروی گشت انتظامی در تاریخ ۴ تیر ۱۳۹۸ که منجر به زخمی و مجروح شدن چند نفر از ماموران انتظامی و تخریب اموال عمومی و دولتی شد و قاچاق تجهیزات ساخت بمب» به اعدام محکوم شدند. اعدام آن‌ها ۲۲ آبان ۱۴۰۲ به صورت مخفیانه و بدون اطلاع خانواده‌هایشان در زندان مرکزی زاهدان انجام شد.⁸¹

⁸⁰ سازمان حقوق بشر ایران، گزارش مدافعان حقوق بشر ۲۰۲۳، ص ۴۴:
https://iranhr.net/media/files/HRD_2023_Eng_Final.pdf

⁸¹ <https://iranhr.net/fa/articles/6307/>

قاسم آبسته و ایوب کریمی

قاسم آبسته (سمت چپ) و ایوب کریمی اقلیت‌های کرد-سنی بودند که همراه با انور خضری، داوود عبداللهی، فرهاد سلیمی، خسرو بشارت و کامران شیخه در بهمن ۱۳۸۸ دستگیر شدند. به گفته یکی از نزدیکان قاسم، این هفت مرد را در دوره بازداشت «برای اخذ اعتراف اجباری شکنجه روحی و فیزیکی کرده بودند و آثار این شکنجه‌ها با وجود گذشت چند سال، همچنان بر بدن قاسم دیده می‌شد». آن‌ها در اسفندماه سال ۱۳۹۴ به اتهام محاربه و افساد فی‌الارض از طریق «اقدام مسلحانه و عضویت در یک گروه سلفی جهادی» در شعبه ۲۸ دادگاه انقلاب تهران به اعدام محکوم شدند. قاسم ۱۴ آبان‌ماه⁸² و ایوب در ۸ آذر ۱۴۰۲⁸³، هردو در زندان قزل‌حصار اعدام شدند.

گداعلی (هرمز) صابرمطلق

گداعلی صابرمطلق از زندانیان سیاسی در دهه ۶۰ بود که به دلیل حمایت از سازمان مجاهدین خلق ایران و قتل یکی از مسئولان جمهوری اسلامی به زندان افتاده بود. او بعداً به دلیل نبود مدرک آزاد شد و به خارج از ایران رفت، تا حدود چهار سال قبل از اعدامش که دوباره به ایران بازگشت. صابرمطلق بار دیگر بازداشت و به اتهام همان

قتل که در ۶ شهریور ۱۳۶۰ رخ داده بود، به اعدام محکوم شد، اما هیچ اطلاعاتی در مورد پرونده او یا محاکمه مجددش در دست نیست. او ۴ آذرماه ۱۴۰۲ در زندان مرکزی رشت در سکوت اعدام شد.⁸⁴

⁸² <https://iranhr.net/fa/articles/6290/>

⁸³ <https://iranhr.net/fa/articles/6364/>

⁸⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/6370/>

اعدام‌های مربوط به اعتراضات در سال ۲۰۲۳

هرچند جمهوری اسلامی تاریخ خون‌باری در اعدام معترضان دارد، اعدام معترضان در سال‌های اخیر پس از سلسله اعتراضات سراسری ۹۶ و ۹۸، یعنی از سال ۱۳۹۹ آغاز شد. مصطفی صالحی و نوید افکاری معترضانی بودند که هردو به اتهامات ساختگی محاربه و قتل به اعدام محکوم شدند، اما برای سلب مسئولیت از مقامات، در نهایت به دلیل اتهام دوم اعدام شدند.^{۸۵} در پی واکنش گسترده مردمی و فشارهای بین‌المللی، سایر معترضان شناخته‌شده محکوم به اعدام آزاد شدند. دست‌کم دو معترض آبان ۹۸ همچنان در خطر اعدام‌اند (به پیوست ۳ مراجعه کنید) و یک نفر از آنان در سال ۲۰۲۳ اعدام شد.

اعدام معترضان جنبش «زن، زندگی، آزادی» از آذرماه ۱۴۰۱ با اعدام‌های شتاب‌زده محسن شکاری و مجیدرضا رهنورد آغاز شد و تا به امروز ادامه دارد. در سال ۲۰۲۳ هشت معترض دیگر به اتهامات امنیتی و قتل اعدام شدند. اطلاعات و اخبار درمورد پرونده‌های معترضان محکوم به اعدام مبهم و غیرشفاف بوده و از همان ابتدا عمداً با اطلاعات نادرست مخدوش شده است تا باعث مناقشه و سردرگمی شود. خانواده‌ها نیز با وعده‌های دروغین مبنی بر مجازات کمتر و آزادی در ازای خاموشی، تهدید به سکوت شده‌اند. در مواردی که اطلاعاتی به دست آمده است، همه معترضانی که با اتهامات منجر به مجازات مرگ، احکام اعدام یا اجرای اعدام روبه‌رو شده‌اند، برای اعترافات اجباری علیه خود تحت شکنجه قرار گرفته‌اند و از آن اعتراف به‌عنوان مدرکی برای اتهامات آن‌ها استفاده شده است. در برخی موارد، متهمان مجبور شده‌اند روایت‌های حکومت از رویدادها را جلوی دوربین ببرند که ویدیوهای ضبط‌شده نیز به‌عنوان مدرک علیه آن‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. علاوه بر این، به‌واسطه تبصره ماده ۴۸ آیین دادرسی کیفری، معترضان نه‌تنها در مرحله بازجویی مقدماتی از دسترسی به وکلای خود محروم شدند، بلکه به‌طور سیستماتیک در مراحل محاکمه و تجدیدنظر از روال قانونی نیز از دسترسی به وکلای خود محروم بودند. وکلای منصوب‌شده از سوی دادگاه نیز اغلب خواست خانواده‌ها را برآورده نمی‌کنند و خدمات حقوقی کافی ارائه نمی‌دهند و معترضان در دادگاه‌های نمایشی که فاقد هرگونه مشروعیت‌اند، از کلیه حقوق خود برای روند قضایی و دادرسی عادلانه محروم می‌شوند.

^{۸۵} گزارش سالانه اعدام در ایران ۲۰۲۰، ص ۴۱: https://iranhr.net/media/files/2020_Farsi_Report_pdf

اتهام‌های مطرح‌شده علیه معترضان، اتهامات امنیتی یا قتل یا در برخی موارد، هر دو اتهام که به دو محاکمه جداگانه انجامیده است. اغلب موارد اعدام معترضان از سال ۲۰۲۰ تاکنون با اتهامات امنیتی، محاربه و افساد فی‌الارض بوده است، اما معترضان اعدام‌شده به‌جز یک مورد (محسن شکاری)، همگی با کشته‌شدن نیروهای مسلح نیز مرتبط شده‌اند؛ این درحالی است که از خانواده‌های افراد کشته‌شده جهت تبلیغات به‌منظور برانگیختن حمایت برای اعدام متهم استفاده می‌شود. با افزایش فشار بین‌المللی و داخلی، مقامات احتمالاً بیشتر از اتهامات منجر به صدور حکم قصاص استفاده خواهند کرد تا بتوانند از پاسخ‌گویی شانه خالی کنند و مسئولیت اعدام را بر گردن خانواده‌های قربانیان بیندازند.

در سال ۲۰۲۳ اکثر موارد معترضان محکوم به اعدام را خانواده‌ها و مدافعان حقوق بشر، با تقبل خطرهای این کار، گزارش کرده‌اند.⁸⁶ توجه به کارزار روبه‌گسترش ایرانیان و جامعه بین‌المللی برای توقف اعدام معترضان نیز حائز اهمیت است، چراکه در غیاب آن، تعداد اعدام‌ها به احتمال زیاد، بسیار بیشتر می‌بود.

پارلمان اتحادیه اروپا در ۱۹ ژانویه ۲۰۲۳ (۲۹ دی‌ماه ۱۴۰۱) با تصویب قطعنامه‌ای، «صدور احکام اعدام برای شرکت‌کنندگان در اعتراضات بدون خشونت و اعدام آن‌ها در ایران را به شدیدترین وجهی» محکوم کرد و خواستار توقف فوری و بی‌قیدوشرط «هرگونه برنامه‌ای برای اجرای اعدام‌ها و خودداری از صدور احکام اعدام بیشتر شد».⁸⁷

جاوید رحمان، گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران، در گزارش خود به پنجاه‌ودومین نشست شورای حقوق بشر در فوریه ۲۰۲۳ (بهمن ۱۴۰۱)، «درمورد اعدام دو معترض و گزارش محکومیت چندین نفر دیگر پس از دادگاه‌های نمایشی با نقض حق دادرسی عادلانه و سلب حق دسترسی به روند قضایی عادلانه» هشدار داد. او بار دیگر تأکید کرد که «تمامی احکام اعدام و اعدام‌های پیامد آن‌ها به‌منزله سلب خودسرانه حیات است».⁸⁸

⁸⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/5669/>

⁸⁷ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0016_EN.html

⁸⁸

<https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5267-situation-human-rights-islamic-republic-iran-report-special>

معترضانی که در سال ۲۰۲۳ اعدام شدند

محمد مهدی کرمی و سید محمد حسینی

محمد مهدی کرمی و سید محمد حسینی ۱۲ آبان ماه ۱۴۰۱ پس از شرکت در مراسم چهلمین روز کشته شدن معترضی به نام حدیث نجفی در کرج بازداشت شدند. پیش از آغاز روال قانونی پرونده قضایی این دو نفر، اعترافات تحت شکنجه آنها در برنامه‌ای تلویزیونی که درباره این پرونده ساخته شده بود، از طریق رسانه‌های حکومتی پخش شد؛ در برنامه مذکور، صحنه جرم را نیز به اجبار آن طور که به آنها دیکته شده بود، بازسازی کردند. پس از آن، در یک محاکمه گروهی ۱۶ نفره که مجرمان نوجوان را نیز شامل می‌شد، مظنونان پرونده به مشارکت در قتل یک مامور سپاه پاسداران متهم و طی دو روز (۹ و ۱۰ آذر ۱۴۰۱) محاکمه شدند. در این دادگاه پنج مرد، از جمله محمد مهدی کرمی و محمد حسینی، با اتهام افساد فی الارض به اعدام محکوم شدند. دیوان عالی کشور ۱۳ دی ماه ۱۴۰۱ ضمن پذیرش درخواست تجدیدنظر سه هم‌پرونده‌ای آنها، حکم اعدام این دو نفر را تأیید کرد. محمد مهدی کرمی در حالی که با خواست دسترسی وکیل انتخابی‌اش به پرونده، در اعتصاب غذای خشک به سر می‌برد، ۱۷ دی ماه ۱۴۰۱ همراه با سید محمد حسینی در ندامتگاه مرکزی کرج اعدام شد.⁸⁹ بلافاصله پس از اعدام این دو معترض، از آنجا که محمد حسینی خانواده‌ای نداشت، ماشاالله کرمی، پدر محمد مهدی، او را نیز پسر خود خواند. وکیل سید محمد حسینی، علی شریف‌زاده اردکانی، بعداً به دلیل افشای جزئیات شکنجه موکلش بازداشت شد.⁹⁰ ماشاالله کرمی نیز از ۳۱ مرداد ۱۴۰۲ به دلیل دادخواهی برای دو پسرش در زندان به سر می‌برد؛⁹¹ وکیل خانواده کرمی هم به دلیل برعهده‌گرفتن

⁸⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/5685/>

⁹⁰ سازمان حقوق بشر ایران، گزارش مدافعان حقوق بشر ۲۰۲۳، ص ۲۵:
https://iranhr.net/media/files/HRD_2023_Eng_Final.pdf

⁹¹ سازمان حقوق بشر ایران، گزارش مدافعان حقوق بشر ۲۰۲۳، ص ۴۵:
https://iranhr.net/media/files/HRD_2023_Eng_Final.pdf

وکالت این خانواده، به مدت بیش از سه ماه در بازداشت بود.⁹²

صالح میرهاشمی، سعید یعقوبی و مجید کاظمی

صالح میرهاشمی، مجید کاظمی و سعید یعقوبی معترضان اصفهانی بودند که ۲۵ آبان ۱۴۰۱ در رابطه با کشته شدن سه نیروی سرکوبگر در اصفهان دستگیر شدند. در پرونده آنها که به پرونده «خانه اصفهان» معروف شد، ده نفر، از جمله برادران مجید و صالح، برای گرفتن اعترافات اجباری تلویزیونی علیه خود و یکدیگر مورد شکنجه قرار گرفتند. این افراد ضمن اعترافات تلویزیونی، در بازسازی صحنه جرم ادعایی نیز شرکت کردند که طی آن مجبور شدند سناریویی را که به آنها دیکته شده بود، تکرار کنند. اعترافات اجباری و تحت شکنجه این معترضان نیز مانند بسیاری موارد مشابه دیگر، پیش از آغاز روال قانونی پرونده آنان در رسانه‌های حکومتی پخش شد. از میان ده متهم، صالح، مجید و سعید، ۱۹ دی‌ماه ۱۴۰۱ به اتهام محاربه به مجازات اعدام محکوم شدند که دیوان‌عالی کشور نیز در ۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۲ این حکم را تأیید کرد.⁹³ با شدت گرفتن احتمال اجرای حکم اعدام این سه نفر، خانواده‌هایشان ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۲ از مردم خواستند تا برای نجات جان آنها در خارج از زندان تجمع کنند.⁹⁴ با وجود همه تلاش‌ها، صالح، مجید و سعید، ۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۲ در زندان مرکزی اصفهان اعدام شدند.⁹⁵

⁹² سازمان حقوق بشر ایران، گزارش مدافعان حقوق بشر ۲۰۲۳، ص ۱۸:
https://iranhr.net/media/files/HRD_2023_Eng_Final.pdf

⁹³ <https://iranhr.net/fa/articles/5901/>

⁹⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/5917/>

⁹⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/5925/>

ميلاد زهره‌وند

ميلاد زهره‌وند معترض ۲۱ ساله ملایری بود که ۵ آبان ۱۴۰۱، یک روز پس از چهل‌مین روز درگذشت ژینا (مهسا) امینی، دستگیر شد. رسانه‌های دولتی مدعی شدند زهره‌وند در اعتراض‌های روز چهارم، یک مأمور سپاه پاسداران را به قتل رسانده و به همین دلیل به قصاص محکوم شده است. درمورد پرونده این معترض اطلاعات بسیار کمی در دسترس است. حکم میلاد ۲۴ آبان‌ماه ۱۴۰۲ در دیوان‌عالی کشور تأیید شد و او در تاریخ ۲ آذرماه ۱۴۰۲ مخفیانه در زندان مرکزی همدان اعدام شد.⁹⁶ او دو روز بعد در میان تدابیر شدید امنیتی در قبرستان آرامنه همدان به خاک سپرده شد و مادر او، افسانه زهره‌وند، به دلیل «شیون» در مراسم تدفین پسرش، برای ساعاتی بازداشت شد.⁹⁷

هانی آلبوشهبازی

هانی آلبوشهبازی معترض عرب ۳۲ ساله‌ای بود که پیش‌تر برخی منابع گزارش کرده بودند در جریان اعتراضات سراسری سال ۱۳۹۸ در شادگان به ضرب گلوله کشته شده است. او که ۱۲ آذرماه ۱۳۹۸ دستگیر شده بود، برای اعتراف دروغین به کشتن دو نیروی سرکوبگر، تحت شکنجه قرار گرفت. درنهایت، دادگاه انقلاب آبادان هانی را به اتهام محاربه و قتل یک مأمور نیروی انتظامی و یک بسیجی به اعدام محکوم کرد. به گزارش رسانه‌های دولتی، پس از تأیید حکم در دیوان‌عالی کشور، آلبوشهبازی در زندان سپیدار اهواز اعدام شد. تاریخ دقیق اعدام او مشخص نیست، اما نخستین گزارش‌ها از اجرای حکم این معترض در ۷ آذرماه منتشر شد.⁹⁸

⁹⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/6339/>

⁹⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/6354/>

⁹⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/6362/>

کامران رضایی در جریان اعتراضات سراسری آبان‌ماه ۱۳۹۸ بازداشت شد. او به مدت هفت ماه در سلول انفرادی نگهداری می‌شد و زیر شکنجه وادار به اعتراف علیه خود شده بود؛ شکنجه‌ها به قدری شدید بود که تا مدت‌ها پس از آن، در ادرار این معترض خون دیده می‌شد و گوش راستش دچار مشکل شده بود. منابع مطلع به سازمان حقوق

بشر ایران گفتند که «او همیشه می‌گفت بی‌گناه است و آزاد می‌شود». به گفته منابع سازمان حقوق بشر ایران، کامران در سن هشت سالگی پدرش را از دست داده بود و با نامادری‌اش زندگی می‌کرد و «هیچ عضو خانواده یا فرد دلسوزی نداشت تا در این مدت برایش کاری بکنند یا اخبارش را رسانه‌ای کنند». وی به اتهام قتل یک مأمور سپاه پاسداران به قصاص محکوم شد و ۹ آذرماه ۱۴۰۲ در زندان مرکزی شیراز اعدام شد.⁹⁹

اعدام‌ها به دلیل تجاوز و تعرض جنسی در سال ۲۰۲۳

تجاوز و تعرض جنسی از جمله اتهاماتی‌اند که طبق قانون مجازات اسلامی منجر به مجازات اعدام می‌شوند. در سال ۲۰۲۳، دست‌کم ۲۰ نفر به اتهام تجاوز به‌عنف اعدام شدند؛ تعداد اعدام‌شدگان با این اتهامات در سال ۲۰۲۲ میلادی، ۲۳ نفر بود و ۱۰ نفر هم در سال ۲۰۲۱ به‌اتهام تجاوز اعدام شدند. مانند دیگر اتهام‌های منجر به صدور حکم اعدام، در این موارد هم گزارش‌هایی از به‌کارگیری شکنجه و اعترافات اجباری علیه متهمان وجود دارد. به‌دلیل نبود شفافیت و تابوهای اجتماعی، معمولاً فقط اطلاعات رسمی درباره چنین مواردی در دسترس است. علاوه‌بر ۲۰ مورد اعدام ثبت‌شده به‌اتهام تجاوز جنسی، مردی به نام **میلاد بهمن‌زاده** نیز پس از انتقال به سلول انفرادی در تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۲ برای اجرای حکم اعدام، دچار حمله قلبی شد و در ساعت ۳:۳۰ بامداد اول خردادماه در بهداری زندان مرکزی تبریز درگذشت.¹⁰⁰

⁹⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/6371/>

¹⁰⁰

بخش-حادثه-245/895799-جزئیات-مرگ-یک-محکوم-لحظاتی-قبل-از-اعدام-در-زندان-مرکزی-تبریز-دادستان-<https://www.rokna.net/> -علام‌کر د

حقایق درباره اعدام‌ها به اتهام تجاوز در سال ۲۰۲۳

- دست‌کم ۲۰ نفر به اتهام تجاوز اعدام شده‌اند
- ۱۲ مورد از اعدام‌ها را منابع رسمی اعلام کردند و ۸ مورد اعلام نشده است
- این اعدام‌ها در ۸ استان انجام شدند

اعدام‌شدگان به اتهام تجاوز

کمال الهامی

کمال الهامی یک مرد کرد ۴۳ ساله بود که در تاریخ ۱۴ آبان ۱۳۹۸ در سقز دستگیر شد. شعبه یک دادگاه کیفری استان کردستان او را به اتهام تجاوز به یک سرباز وظیفه به اعدام محکوم کرد و این زندانی در تاریخ ۱۵ آذر ۱۴۰۲ در زندان مرکزی سقز اعدام شد.¹⁰¹

اعدام‌ها به اتهام توهین به مقدسات در سال ۲۰۲۳

براساس ماده ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی، توهین به پیامبر (سب‌النبی) یا توهین به مقدسات مجازات اعدام در پی دارد، اما ماده ۲۶۳ همین قانون تصریح می‌کند: «هرگاه متهم به سب، ادعا نماید که اظهارات وی از روی اکراه، غفلت، سهو یا در حالت مستی یا غضب یا سبق لسان یا بدون توجه به معانی کلمات و یا نقل قول از دیگری بوده است، سب‌النبی محسوب نمی‌شود.» در تبصره همین ماده نیز آمده است که هرگاه سب (توهین) در حالت مستی یا غضب یا به نقل از دیگری باشد، حکم او به جای اعدام، تا هفتاد و چهار ضربه شلاق تعزیری خواهد بود.

در طول چند دهه گذشته افراد زیادی با این اتهامات زندانی شده‌اند، اما اعدام به اتهام توهین به مقدسات نادر بوده است. در سال ۲۰۲۳ برای نخستین بار طی ۹ سال گذشته، دو مرد به اتهام توهین به مقدسات در ایران اعدام شدند.

¹⁰¹ <https://iranhr.net/fa/articles/6383/>

یوسف مهرداد و صدرالله فاضلی زارع به دلیل دست داشتن در راه‌اندازی کانالی تلگرامی «نقد خرافه و مذهب» بازداشت شدند. یوسف، پدر سه کودک، چهارم خرداد ۱۳۹۹ در منزل خود در اردبیل بازداشت و به مدت دو ماه در سلول انفرادی محبوس شد.¹⁰² صدرالله نیز بعداً دستگیر شد. آن‌ها به اتهام

«سب‌النبی، ارتداد فطری، قذف مادر پیامبر (اتهام زنا به مادر پیامبر)، استخفاف قرآن به وسیله سوزاندن، توهین به مقدسات و انتشار تصاویر خصوصی دیگران بدون رضایت» به اعدام محکوم شدند. یوسف و صدرالله ۱۸ اردیبهشت ۱۴۰۲ در زندان مرکزی اراک اعدام شدند.¹⁰³

اعدام‌ها به اتهام زناي محصنه در سال ۲۰۲۳

قانون مجازات اسلامی در ماده ۲۲۵، مجازات زناي محصنه را برای هم زنان و هم مردان، رجم تعیین کرده است، اما به دادگاه‌ها این گزینه را داده است که «در صورت عدم امکان اجرای رجم»، به‌عنوان راهی جایگزین، با موافقت رئیس قوه قضاییه حکم اعدام صادر کنند. در سال ۲۰۲۳ برای نخستین بار از سال ۲۰۰۹¹⁰⁴ تاکنون، یک مورد اعدام به‌اتهام انجام شد. دست‌کم پنج نفر نیز دیگر نیز در حال حاضر به دلیل اتهام زناي محصنه در خطر اعدام روبه‌رویند. لیلا خلقی سکاچایی، ابوالفضل برات‌وکیلی¹⁰⁵ و دو زن و یک مرد، به نام‌های ساره، میترا و میثم، همگی در حال حاضر به اتهام زنا در نوبت اعدام قرار دارند.¹⁰⁶

احمد نیکویی

احمد نیکویی مرد ۳۸ ساله‌ای بود که در پی برقراری رابطه جنسی با یک زن متاهل دستگیر شد. او به

¹⁰² <https://iranhr.net/fa/articles/4710/>

¹⁰³ <https://iranhr.net/fa/articles/5885/>

¹⁰⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/1389/>

¹⁰⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/6283/>

¹⁰⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/4965/>

اتهام زنای محصنه به اعدام محکوم و در تاریخ ۴ اردیبهشت ۱۴۰۲ در ندامتگاه کرج اعدام شد. از زن متاهل هم‌پرونده‌ای او اطلاعاتی در دست نیست.¹⁰⁷

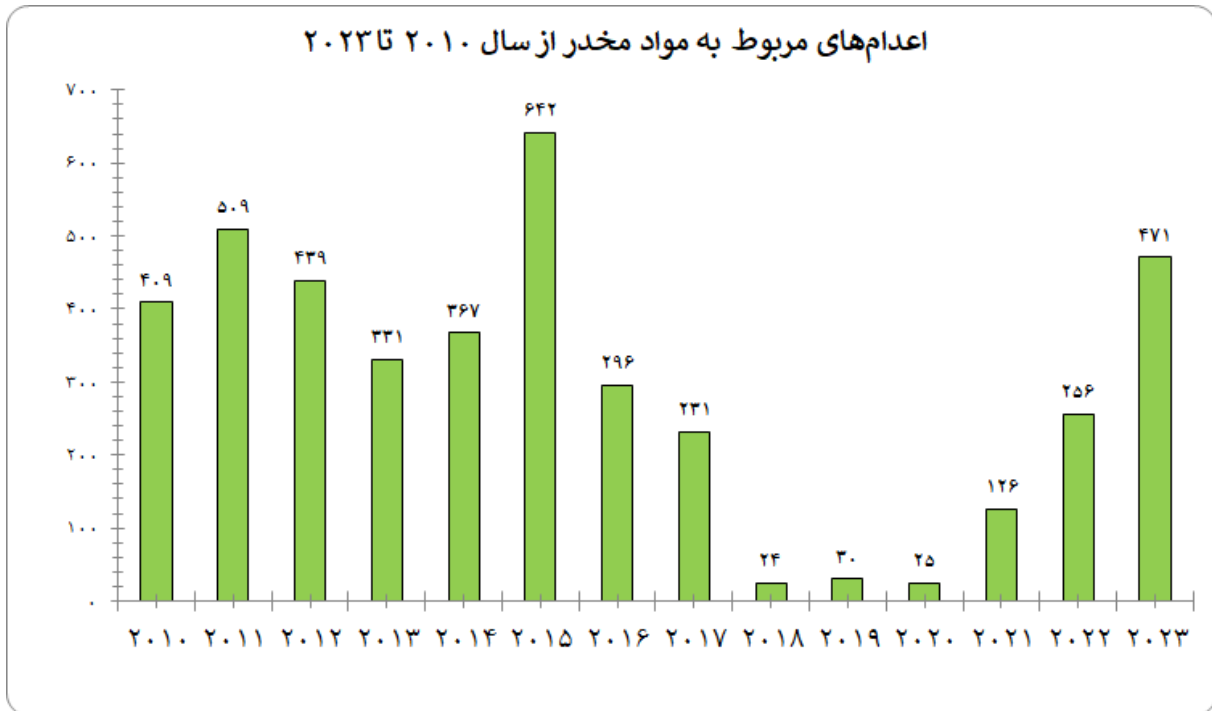
اعدام‌ها با اتهامات مربوط به جرایم مواد مخدر در سال ۲۰۲۳

اعدام‌های مربوط به مواد مخدر از سال ۲۰۲۱ تاکنون به‌طور پیوسته در حال افزایش بوده است. اعدام‌شدگان با اتهامات مرتبط به مواد مخدر از جمله بی‌صداترین قربانیان مجازات اعدام در محسوب می‌شود. علاوه بر اتهام‌های امنیتی، رسیدگی به اتهامات مرتبط با مواد مخدر نیز در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب است. این دادگاه‌ها، همان‌طور که در بالا ذکر شد، به‌طور سیستماتیک حق متهمان برای روند قضایی و دادرسی عادلانه را زیر پا می‌گذارند. براساس گزارش‌های گردآوری‌شده سازمان حقوق بشر ایران، دست‌کم ۴۷۱ نفر در سال ۲۰۲۳ به‌دلیل جرایم مرتبط با مواد مخدر اعدام شده‌اند.

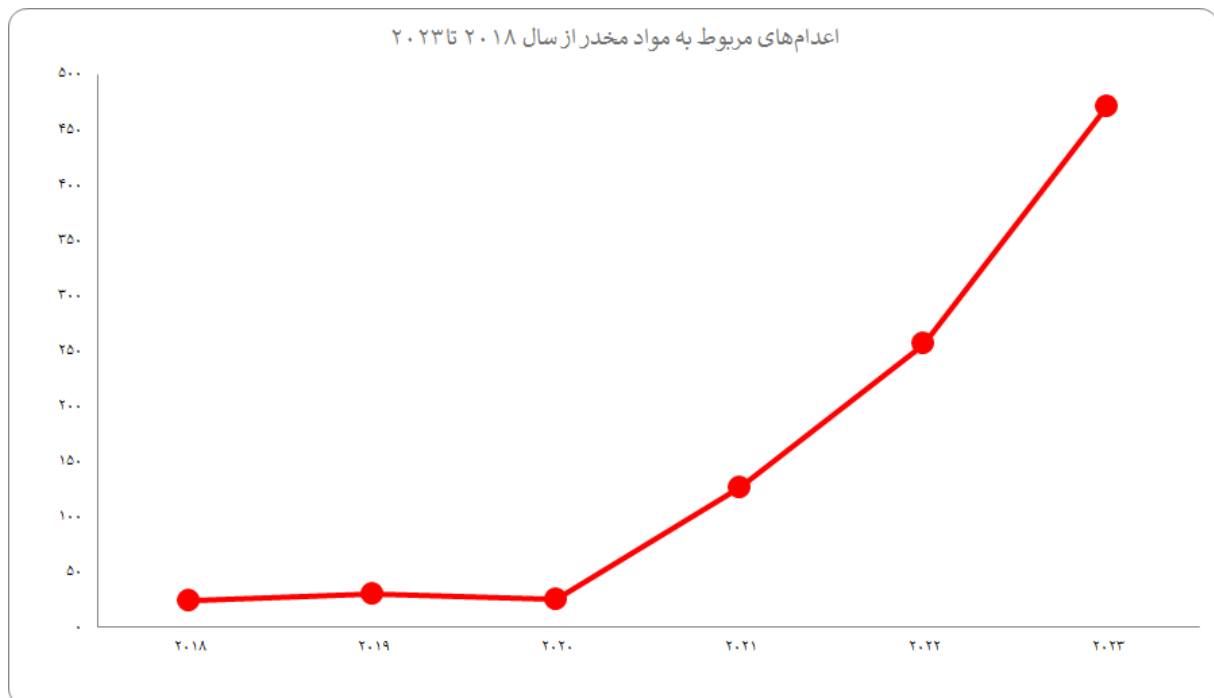
حقایق درباره اعدام‌های مربوط به جرایم مواد مخدر در سال ۲۰۲۳

- دست‌کم ۴۷۱ نفر اعدام شدند که نسبت به تعداد اعدام‌شدگان با همین اتهام در سال ۲۰۲۲ (یعنی ۲۵۶ نفر) ۸۴ درصد افزایش داشته و حدود ۱۸ برابر میانگین تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ است
- منابع رسمی تنها ۲۵ مورد از این اعدام‌ها را اعلام کردند
- اعدام‌ها در ۲۶ استان ایران اجرا شده‌اند
- اقلیت‌های اتنیک بلوچ، که ۲ تا ۶ درصد جمعیت ایران‌اند، با ۱۳۸ اعدام (۳۱ درصد) همچنان حضور پررنگی در آمار دارند. این میزان در سال ۲۰۲۲ میلادی برابر با ۴۷ درصد (۱۲۱ مورد) و در سال ۲۰۲۱ برابر با ۴۳ درصد (۵۵ مورد) بود.
- ۳ زن در میان اعدام‌شدگان با جرایم مرتبط به مواد مخدر بودند

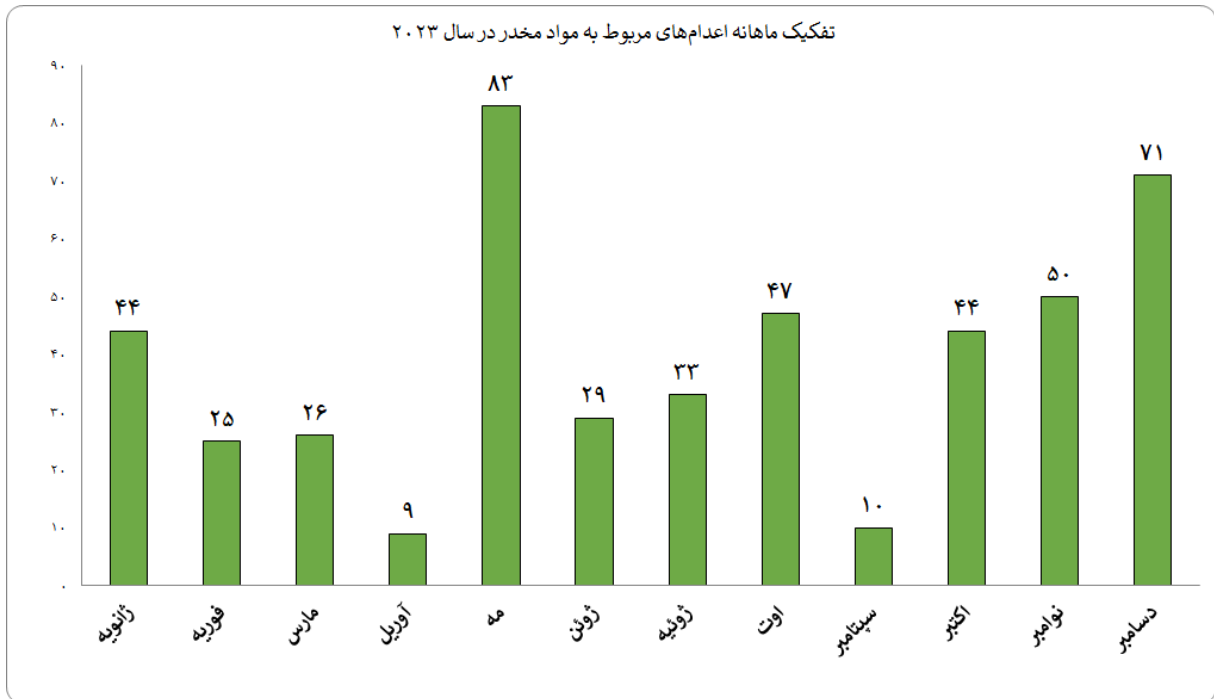
¹⁰⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/5842/>

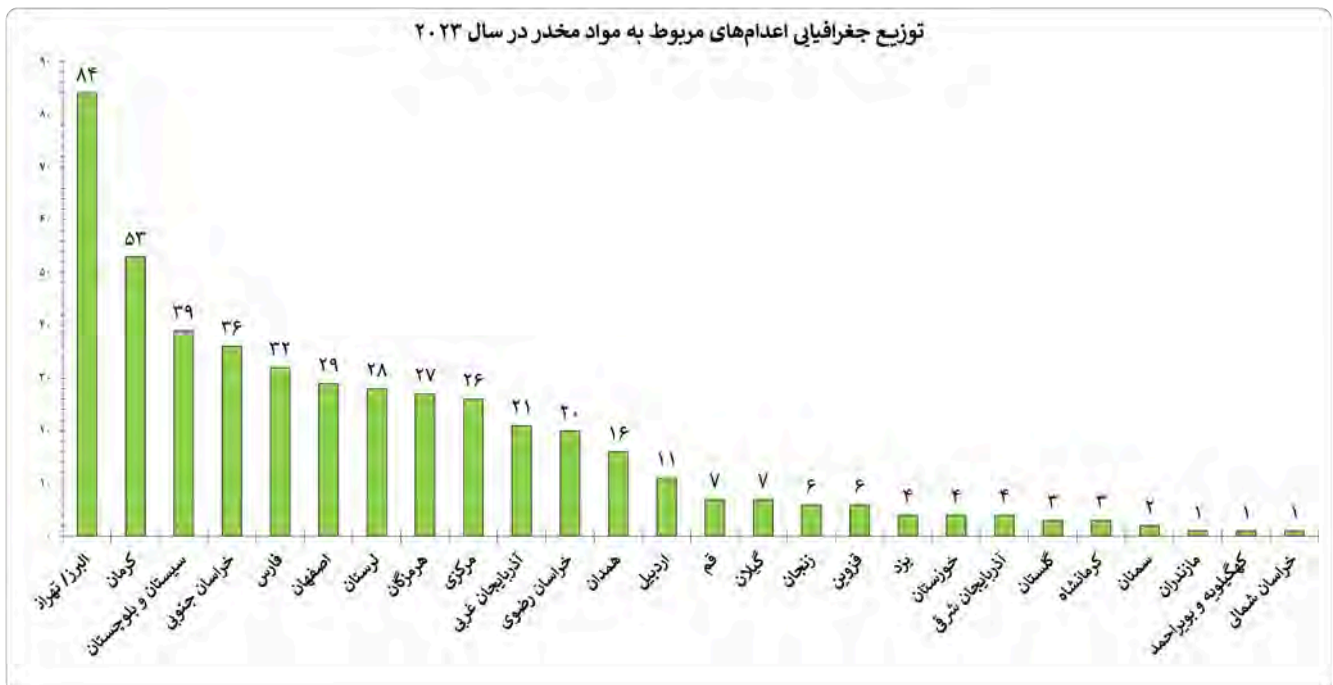
براساس گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران، بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ سالانه به‌طور متوسط دست‌کم ۴۰۳ نفر به اتهام جرایم مرتبط با مواد مخدر اعدام شده‌اند. نمودار بالا کاهش تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر را به‌مدت سه سال، در پی اجرای اصلاحیه قانون مواد مخدر در پایان سال ۲۰۱۷، نشان می‌دهد. تعداد اعدام‌ها در سال ۲۰۲۳ حدود ۱۸ برابر میانگین تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ بود.

اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳ به ۱۸ برابر میانگین آن در سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ رسیده است.

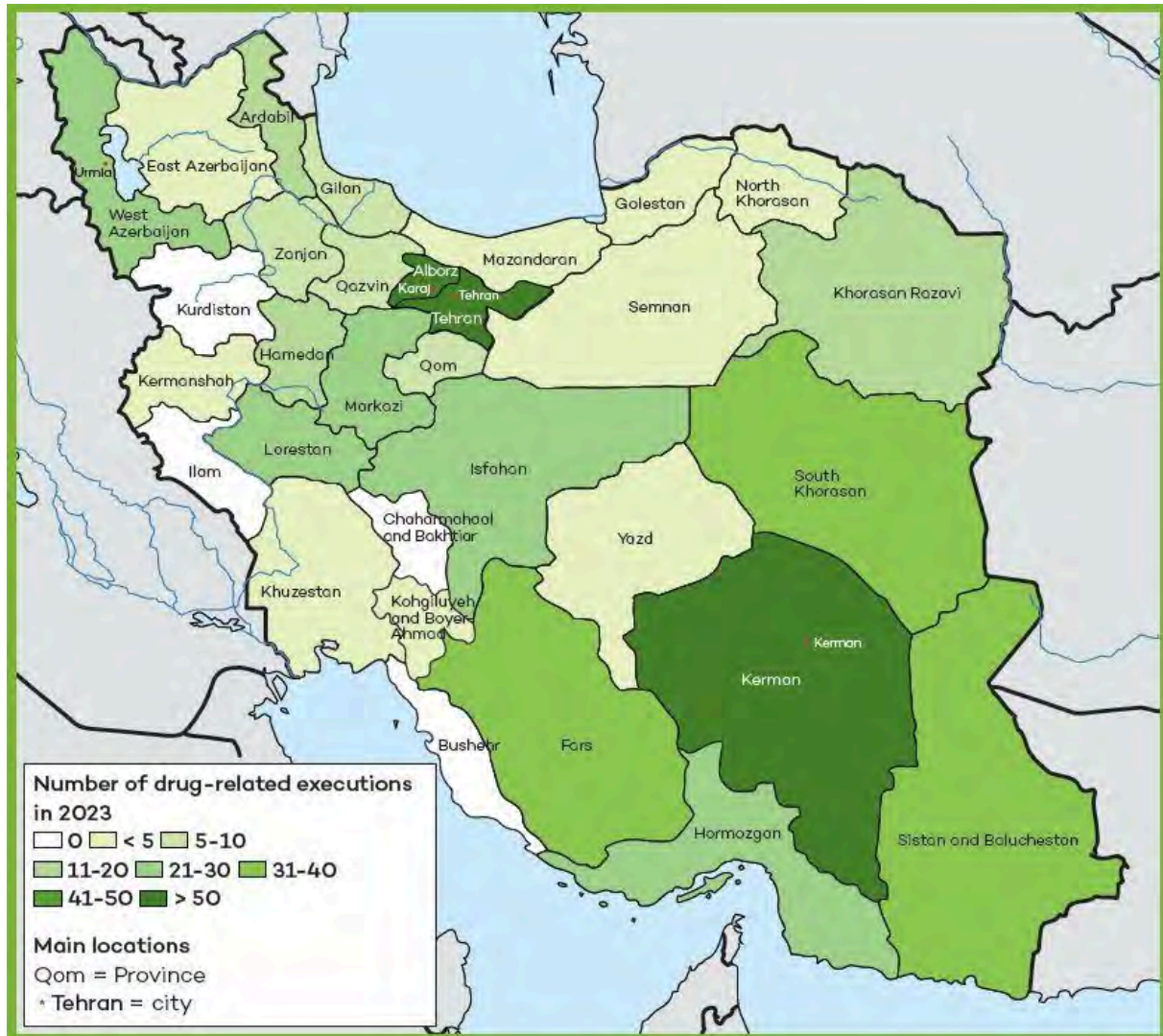

اعدام‌ها برای جرایم مربوط به مواد مخدر در تمام ماه‌های سال به اجرا درآمدند. پس از تعطیلات نوروز و ماه رمضان که افراد کمتری در آن اعدام شدند (ماه آوریل)، بیشترین تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در ماه مه (اردیبهشت) انجام شد.

در سال ۲۰۲۳ اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در ۲۷ استان انجام شده و این تعداد نسبت به سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۱ که این‌گونه اعدام‌ها به ترتیب در ۲۱ و ۱۵ استان کشور اجرا شده بود، افزایش یافته است. بیشترین تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در استان‌های البرز/تهران انجام شده است.

نقشه ۱: توزیع جغرافیایی اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳

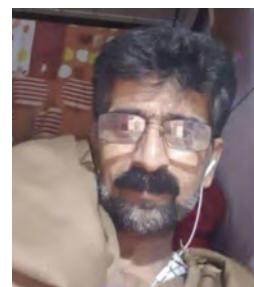
در سال ۲۰۲۳ سازمان حقوق بشر ایران از اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در ۲۷ استان گزارش داده است. این در حالی است که این‌گونه اعدام‌ها در سال ۲۰۲۲ در ۲۱ استان، سال ۲۰۲۱ در ۱۵ استان، در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۱۹ در ۱۲ استان و سال ۲۰۱۸ در ۷ استان گزارش شده بود.

اعدام‌شدگان با اتهام‌های مرتبط با مواد مخدر

موارد زیر شامل نمونه‌هایی چند از افرادی است که با اتهامات مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳ اعدام شدند.

محمدرسول شه‌بخش

محمدرسول شه‌بخش (نوتی‌زهی) مرد ۴۴ساله بلوچی بود که در پی شلیک مستقیم نیروهای نظامی و اصابت ۸ گلوله، از ناحیه شکم و پا مجروح و بازداشت شد. او در دادگاه انقلاب کرمان بدون حضور وکیل به اعدام محکوم شد. هرچند که دیوان عالی کشور چهاربار حکمش را نقض کرد، اما قاضی قربانی، رئیس شعبه یک دادگاه انقلاب کرمان گفته بود که «باید اعدام شود».

محمد در ۱۸ دی‌ماه ۱۴۰۲ در زندان مرکزی کرمان اعدام شد.¹⁰⁸

نظیر سرخ‌کمان

نظیر سرخ‌کمان یک جوان ۲۸ساله بلوچ بی‌شناسنامه و اهل روستای مرزی میلک در زابل بود. او با اتهامات مرتبط با مواد مخدر دستگیر و در دادگاه انقلاب شهر رودان، واقع در هرمزگان، به اعدام محکوم شد. اعدام نظیر در تاریخ ۱۹ دی‌ماه ۱۴۰۲ بدون اطلاع قبلی در زندان رودان انجام شد و او از حق خداحافظی با خانواده‌اش محروم ماند.¹⁰⁹

احسان دهقانی‌پور

زمانی که احسان دهقانی‌پور ۲۵ساله بود، پدرش با اتهام مرتبط با مواد مخدر در خرم‌آباد اعدام شد. سه ماه بعد، خود احسان هم به همین اتهام دستگیر شد. او در دادگاه انقلاب به اعدام محکوم شد و ۱۰ سال را در انتظار اعدام گذراند تا این‌که ۷ شهریورماه ۱۴۰۲ وقتی ۳۵ساله شده بود، در زندان بروجرد اعدام شد.¹¹⁰

¹⁰⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/5692/>

¹⁰⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/5693/>

¹¹⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/6179/>

سعید و اسماعیل علی زهی

اسماعیل علی زهی ۲۹ ساله و برادر ۲۵ ساله اش، سعید، سال ۱۴۰۰ در منطقه مرزی زابل با اتهام مواد مخدر بازداشت شدند، در حالی که هرگز از آنان موادی کشف نشد. این دو برادر در دادگاه انقلاب زابل اتهام مواد مخدر علیه خود را قویاً رد کردند، اما قاضی به دفاعیاتشان توجهی نکرد و آن‌ها را

بدون هیچ مدرکی به اعدام محکوم کرد. اعدام آن‌ها در تاریخ ۱۳ آبان ماه ۱۴۰۲ بدون اطلاع قبلی، در زندان مرکزی زاهدان انجام شد. این دو برادر از حق خداحافظی با خانواده‌ای که در یک روز دو پسرشان را از دست می‌دادند، محروم شدند.¹¹¹

حسین محمدی

حسین محمدی، پدر کرد، دوازده سال قبل از اعدام، در حال ترتیب دادن جشن عروسی پسرش بود و به منظور آوردن خواهرش برای حضور در مراسم، باید به تهران می‌رفت؛ همسایه حسین که ماشین داشت، پیشنهاد کرد با هم بروند و گفت: «در راه هم به من کمک می‌کنی.» اما مرد همسایه

بدون اطلاع حسین، مواد مخدر حمل می‌کرد که موجب بازداشت هر دو آن‌ها شد. حسین محمدی ۲۰ مهرماه ۱۴۰۲ در زندان مرکزی رشت اعدام شد، در حالی که سومین فرد اعدام شده در خانواده‌شان بود. اسماعیل محمدی، یکی از نزدیکان او، در سال ۱۳۸۴ به اتهام عضویت در حزب کومله اعدام شده بود.¹¹²

¹¹¹ <https://iranhr.net/fa/articles/6289/>

¹¹² <https://iranhr.net/fa/articles/6234/>

افزایش چشمگیر اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر: دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد نه‌تنها سکوت کرده است، بلکه توافقات جدیدی با جمهوری اسلامی امضا می‌کند

آخرین اصلاحیه قانون مبارزه با مواد مخدر ایران در تاریخ ۱۴ نوامبر ۲۰۱۷ (۲۳ آبان‌ماه ۱۳۹۶) اجرایی شد که به کاهش قابل‌توجهی در تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر از میانگین سالانه ۴۰۳ اعدام به میانگین ۲۶ اعدام در سه سال بعد از آن منجر شد. طبق ادعای حسن نوروزی، نماینده و عضو کمیسیون قضایی مجلس شورای اسلامی، ۶ هزار تن در پی این اصلاحیه از اعدام نجات یافتند.¹¹³ اما در سال ۲۰۲۱ این روند ناگهان معکوس شد و از آن زمان، تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر به‌میزان چشمگیری افزایش یافته است (نمودار صفحه ۶۵ را ببینید). اکنون شمار اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳ به فراتر از ۱۸ برابر تعداد اعدام‌های سال ۲۰۲۰ رسیده است.

مقام‌های ایرانی اصلاحیه سال ۲۰۱۷ قانون مبارزه با مواد مخدر را عمدتاً به‌دلیل فشارهای بین‌المللی ارائه کردند. مهم‌تر از همه، کشورهای اروپایی که از پروژه‌های دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد (UNODC) برای مبارزه با مواد مخدر غیرقانونی در ایران حمایت مالی می‌کنند، به‌دلیل تعداد بالای اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر، مایل به تأمین مالی هیچ پروژه دیگری نبودند.¹¹⁴

در گزارش‌های سالانه ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ اعدام در ایران، سازمان حقوق بشر ایران و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» ضمن ابراز نگرانی شدید از افزایش هشداردهنده تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر، از دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد خواستند تا واکنش نشان دهد.¹¹⁵ با این حال، نهاد مذکور نه‌تنها به افزایش چشمگیر اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر توجهی نشان نداد، بلکه در ماه مارس ۲۰۲۳ یک قرارداد همکاری جدید با جمهوری اسلامی ایران امضا کرد.¹¹⁶ این قرارداد همکاری یک برنامه کوچک‌تر در مورد «مدیریت مرزها و قاچاق» را شامل می‌شود که هدف آن «آموزش فنی و حمایت در راستای به‌روزرسانی و تقویت توانایی‌ها و دانش فنی مأموران قانون و

113

<https://www.rokna.net/-بخش-اخبار-سیاسی-74/957563-نوروزی-رئیس-یا-محافظ-به-ر-ندر-فت-نور-ی-قز-لجه-از-اعدام-هز-ار-جوان-یه->
جرم-مواد-مخدر-جلوگیری-کردیم

¹¹⁴ <https://www.rte.ie/news/2013/1108/485366-ireland-anti-drug-iran/>

¹¹⁵ https://iranhr.net/media/files/Rapport_iran_2022_PirOr2V.pdf

116

<https://www.unodc.org/islamicrepublicofiran/en/unodc-and-iran-enhance-cooperation-in-the-field-of-drugs-and-crime.html>

همراه با سکوت جامعه جهانی و تاحدی همکاری دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد، هزینه سیاسی این اعدام‌ها را برای جمهوری اسلامی کاهش می‌دهد.

تمامی جرایم مرتبط با مواد مخدر در دادگاه‌های انقلاب بررسی می‌شوند. گزارش‌هایی که سازمان حقوق بشر ایران جمع‌آوری کرده است، نشان می‌دهند که متهمان مواد مخدر به‌طور سیستماتیک در نخستین هفته‌های پس از بازداشت تحت شکنجه قرار می‌گیرند. آنان اغلب در دوران بازداشت به وکیل دسترسی ندارند و زمانی که یک وکیل می‌تواند پرونده را ببیند، متهمان دیگر به جرمی که بازجویان برایشان در نظر گرفته‌اند، «اعتراف» کرده‌اند.¹²¹ علاوه بر این، محاکمه‌ها در دادگاه‌های انقلاب اغلب بسیار کوتاه‌اند و وکلا امکان دفاع مناسب نمی‌یابند. به همین دلیل، مقام‌ها می‌توانند هر زمان که خواستند، هرکسی را به اتهام مواد مخدر بازداشت و در صورتی که تمایل داشته باشند، او را به اعدام محکوم کنند.

اعدام‌ها به اتهام قتل: قصاص نفس

از آنجایی که قتل به‌طور خاص تحت قوانین قصاص مجازات می‌شود، قانون مجازات اسلامی به‌صراحت بیان نمی‌کند که مجازات محکومان به اتهام قتل، اعدام است، بلکه آن‌ها به قصاص یا «تلافی از همان نوع جرم ارتكابی» محکوم می‌شوند. قانون عملاً مسئولیت اعدام برای قتل را بر شانه خانواده یا بستگان قربانی می‌اندازد. احکام اعدام قصاص برای کودک-مجرمان نیز صادر می‌شود، زیرا طبق شریعت اسلام، سن مسئولیت کیفری دختران ۹ سال و برای پسران ۱۵ سال قمری است. علاوه بر این، احکام مجازات اعدام عموماً به‌صورت تبعیض‌آمیزی براساس جنسیت، قومیت و مذهب صادر می‌شود.¹²²

علاوه بر نابرابری شهروندان در مقابل این قانون، گزارش‌های بی‌شماری از نقض رویه عادلانه قضایی در پرونده‌های قصاص وجود دارد. به‌عنوان مثال، می‌توان به استفاده از شکنجه برای اخذ اعتراف و محاکمه‌های شتاب‌زده، بدون صرف زمان کافی برای انجام تحقیقات مستقل درمورد شواهد و وکیل ناکارآمد اشاره کرد.

¹²¹ <https://www.hrw.org/news/2015/12/16/iran-bid-end-drug-offence-executions>

¹²² صفحات ۳۳-۳۴ این گزارش را ببینید.

حقایق درباره اعدام‌های قصاص در سال ۲۰۲۳

- ۲۸۲ اعدام به دلیل اتهام قتل برپایه قانون قصاص انجام شد (این اعدام‌ها در سال ۲۰۲۲ میلادی ۲۸۸ مورد و در سال ۲۰۲۱ میلادی ۱۸۳ مورد بودند)
- این رقم در رده دوم بالاترین آمار سالانه اعدام به قصاص از سال ۲۰۱۰ تاکنون قرار دارد
- ۵۸ مورد اعدام به قصاص توسط منابع رسمی اعلام شدند (۲۰ درصد)
- دست‌کم ۲ کودک-مجرم (کسانی که در زمان وقوع جرم کمتر از ۱۸ سال سن داشتند) در میان اعدام‌شدگان بودند و یکی از آن‌ها در زمان اعدام ۱۷ ساله بود
- ۱۵ نفر از کسانی که به اتهام قتل اعدام شدند، زن بودند (۶۸ درصد از کل زنان اعدام‌شده)
- ۶۳ مورد از احکام اعدام به قصاص در زندان‌های استان البرز اجرا شدند

اعدام‌شدگان با اتهام قتل در سال ۲۰۲۳

۲۸۲ اعدام قصاص در سال ۲۰۲۳، شامل موارد مختلفی، از جمله دو معترض (صفحات ۶۰ و ۶۱)، است که در تمامی آن‌ها متهمان از حقوق خود در رابطه با روند قضایی و دادرسی عادلانه محکوم بوده‌اند. برای جزئیات بیشتر درباره اعدام کودک-مجرمان و زنان به بخش «دسته‌بندی اعدام‌ها» در صفحات ۹۳ تا ۱۰۳ همین گزارش مراجعه کنید.

حامد موسوی

حامد موسوی ۱۹ ساله بود که به جرم قتل تصادفی همسرش دستگیر شد. وقتی اسلحه شکاری را به سمت همسرش گرفته بود، فکر می‌کرد تفنگ خالی است و گلوله‌ای در آن نیست. او بارها اعلام کرده بود: «من عاشق همسرم بودم؛ این یک شوخی بود و هرگز نمی‌خواستم همسرم را این‌گونه از دست بدهم.» او در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۲ از بند جوانان منتقل و در زندان مرکزی اردبیل اعدام شد.¹²³

سعید نجفی

سعید نجفی در سال ۱۳۹۷ به اتهام قتل دستگیر شد و مدت چهار ماه در بازداشتگاه پلیس آگاهی تحت شکنجه و بازجویی قرار گرفت. یک منبع مطلع به سازمان حقوق بشر ایران گفت: «او گفته بود که زیر شکنجه مأموران آگاهی اعتراف کرده و در زندان به خاطر شکنجه‌ها، مدت‌ها تحت درمان پزشک بود.» سعید ۲۸ ساله بود که در ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۲ در زندان مرکزی کرمانشاه اعدام شد.¹²⁴

¹²³ <https://iranhr.net/fa/articles/5860/>

¹²⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/5936/>

هیمن مصطفایی

هیمن مصطفایی، مرد ۳۳ ساله گرد، در سال ۱۳۹۱ دستگیر شد و ماه‌ها تحت شکنجه‌های شدید قرار گرفت تا به قتل یک مأمور سپاه پاسداران اعتراف کند. او پیش‌تر در سال ۱۳۹۶ هم برای اجرای حکم به سلول انفرادی منتقل شد که با اعتراض فعالان مدنی و موافقت خانواده مقتول، به بند خود بازگشته بود. هیمن ۳۱ خرداد ۱۴۰۲ در زندان مرکزی سنندج اعدام شد.¹²⁵

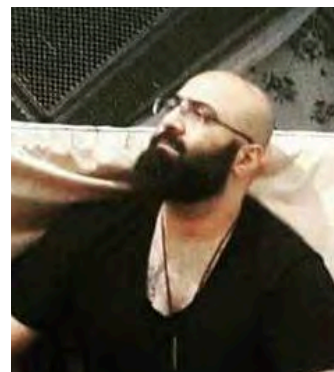
مهدی بابلی بهمنی

مهدی بابلی بهمنی به دلیل فوت ناشی از تصادف رانندگی دستگیر و به قصاص محکوم شد. او دهم مردادماه ۱۴۰۲ در زندان سپیدار اهواز اعدام شد.¹²⁶

شورش مروتی

شورش (غلامرضا) مروتی به اتهام قتلی که در جریان یک سرقت مسلحانه در سال ۱۳۸۸ انجام شده بود، دستگیر و به قصاص محکوم شد. او در جریان ناآرامی‌های زندان سقز در زمان شروع همه‌گیری کووید-۱۹ در سال ۱۳۹۹، از زندان فرار کرده بود. پس از دستگیری مجدد، شورش ماه‌ها در بازداشتگاه اطلاعات سنندج تحت شکنجه‌هایی قرار گرفت که آثار آن در زمان اعدامش در زندان مرکزی سنندج در ۳۱ مرداد ۱۴۰۲ هنوز بر روی بدنش مشهود بود.¹²⁷

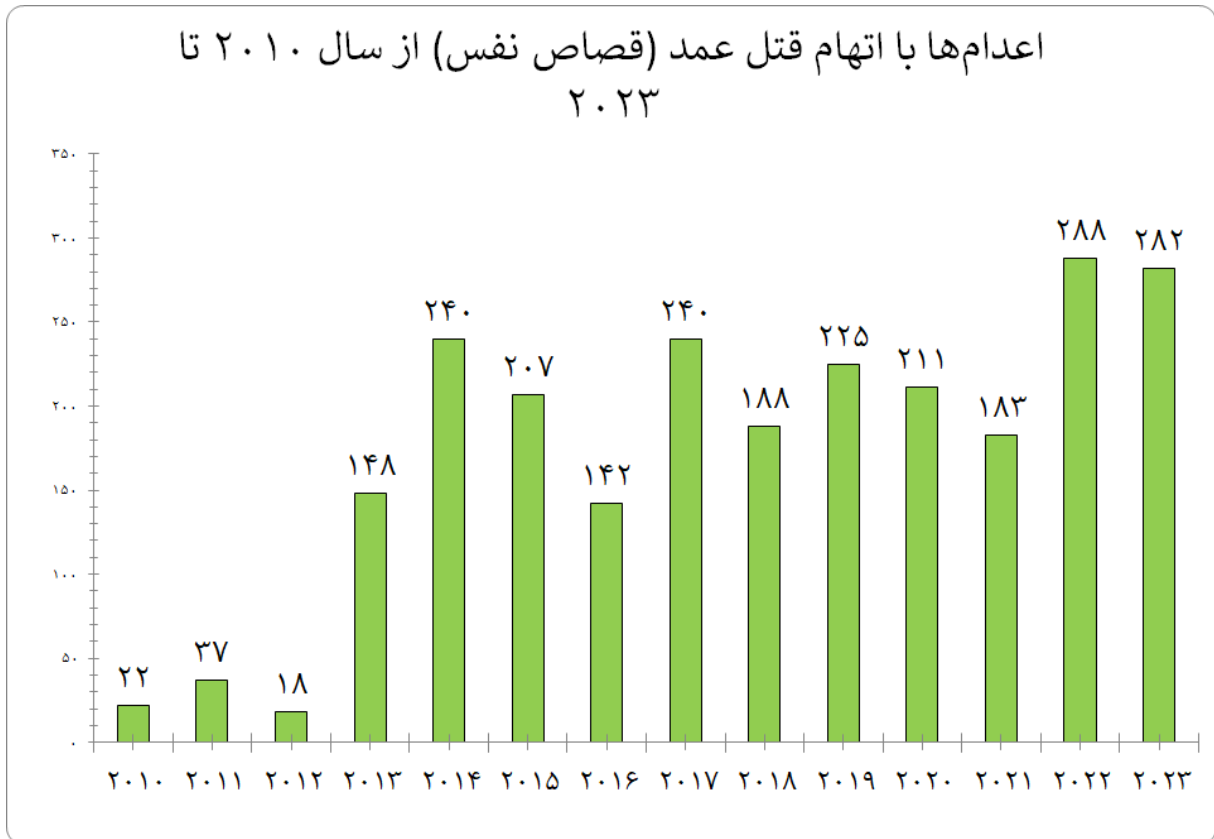
¹²⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/6009/>

¹²⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/6119/>

¹²⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/6163/>

اعدام‌های قصاص از سال ۲۰۱۰

بر اساس داده‌هایی که سازمان حقوق بشر ایران جمع‌آوری کرده است، بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳ دست‌کم ۲۴۳۱ اعدام قصاص انجام شده است. نمودار زیر روند اعدام‌های قصاص در طول این دوره را نشان می‌دهد.

تعداد اعدام‌های قصاص که بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ نسبتاً کم بود، در سال ۲۰۱۳ در حد چشمگیری افزایش یافت و از آن زمان تاکنون در سطح بالایی باقی مانده است. این موضوع همزمان با افزایش انتقادهای بین‌المللی به اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در ایران است. در سال ۲۰۲۳ دست‌کم ۲۸۲ نفر برای قصاص نفس اعدام شدند.

تخلیه و تعطیلی زندان رجایی‌شهر

زندان رجایی‌شهر که پیش‌تر به نام زندان گوهردشت شناخته می‌شد، نه تنها محل اجرای هزاران اعدام سیاسی در دهه خونین ۱۳۶۰ و پس از آن بود، بلکه به‌طور مشخص، طی هشت سال اخیر، پایتخت قصاص در ایران محسوب می‌شد. غلامحسین محسنی اژه‌ای، رئیس قوه قضاییه جمهوری اسلامی، در فروردین‌ماه ۱۴۰۲ از برنامه تعطیلی این زندان خبر داد و تخلیه آن در تیرماه آغاز شد. به گفته منابع

مطلع سازمان حقوق بشر ایران، «مقامات زندان اوایل تیر بدون ذکر نام خریدار به زندانیان خبر دادند که زندان به مبلغ ۱۰هزار میلیارد تومان به فروش رفته و به‌زودی تخلیه می‌شود». این تعطیلی بخشی از تلاش‌های عامدانه و سیستماتیک مقام‌های جمهوری اسلامی برای پاک‌کردن تمامی آثار جنایاتی است که در طول سال‌های بر مسند قدرت بودنشان در زندان مرتکب شده‌اند، به‌ویژه کشتار سال ۱۳۶۷ در این زندان. این تعطیلی و تخریب قریب‌الوقوع پس از آن صورت گرفت که دادگاهی در سوئد حمید نوری را به‌دلیل مشارکت در کشتار سال ۱۳۶۷ زندانیان سیاسی در زندان گوهردشت به حبس ابد محکوم کرد.¹²⁸ آخرین اعدام‌ها در این زندان در تاریخ ۲۱ تیرماه ۱۴۰۲ انجام شد.¹²⁹ پس از تعطیلی آن، اکثر زندانیان به زندان قزل‌حصار فرستاده و اعدام‌های منطقه تهران/البرز نیز به ندامتگاه کرج و زندان قزل‌حصار منتقل شدند. این درحالی است که زندان قزل‌حصار که آن هم قرار است تعطیل شود، مکان اجرای بیشترین تعداد اعدام‌ها (۸۵ مورد) در سال ۲۰۲۳ بوده است. بیشترین تعداد اعدام‌های قصاص سال ۲۰۲۳ در استان‌های البرز/تهران انجام شد (۳۵ مورد در زندان قزل‌حصار، ۲۱ مورد در زندان رجایی‌شهر و ۷ اعدام در ندامتگاه کرج).

خون‌بها (دیه) یا بخشش به‌جای مجازات مرگ در پرونده‌های قصاص نفس

براساس قانون مجازات اسلامی، قتل با قصاص نفس مجازات می‌شود. بنابر این قانون، بستگان درجه اول قربانی می‌توانند خواستار حکم مجازات مرگ برای قاتل شوند؛ اما آن‌ها همچنین می‌توانند به‌جای قصاص، دیه (خون‌بها) طلب کنند یا اینکه او را بدون گرفتن دیه، ببخشند. رئیس قوه قضاییه براساس تورم و سایر ملاحظات، سالانه مبلغی را برای دیه تعیین می‌کند، اما خانواده قربانی می‌توانند مبلغ مورد نظر خودشان را تعیین کنند. آن‌ها می‌توانند رقمی کمتر یا بیشتر از مبلغ اعلام‌شده از سوی قوه قضاییه مطالبه کنند، اما اساساً هیچ سقفی برای آن تعیین نشده است. دیه امسال (سال ۱۴۰۲ شمسی) که در اسفند ۱۴۰۱ مشخص شد، برای یک مرد مسلمان ۹۰۰ میلیون تومان و برای یک زن مسلمان ۴۵۰ میلیون تومان در نظر گرفته شده است.¹³⁰ البته مبلغ درخواستی خانواده‌ها معمولاً بیشتر از رقم تعیین‌شده است، درحالی‌که حتی مبلغ تعیین‌شده نیز بالاتر از توان اکثر خانواده‌های محکومان به اعدام است.

¹²⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/6130/>

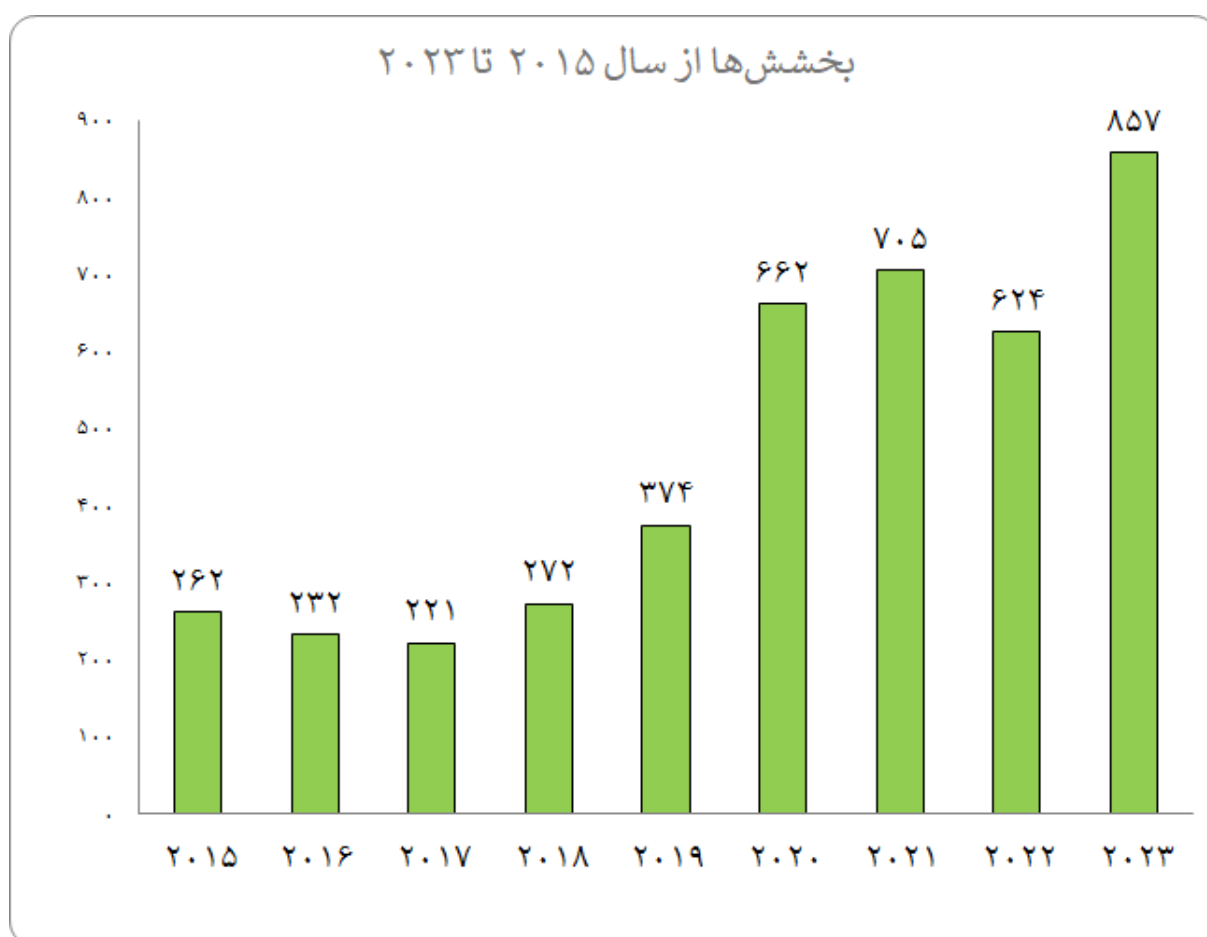
¹²⁹ دست‌کم یک زن، فاطمه یوسف‌آبادی، و دو مرد با هویت نامشخص روز ۲۱ تیر ۱۴۰۲ در این زندان اعدام شدند.

¹³⁰ <https://www.irna.ir/news/85058599/>

سازمان حقوق بشر ایران از سال ۲۰۱۵ گزارش‌های مربوط به بخشش زندانیان محکوم به قصاص نفس را جمع‌آوری کرده است. براساس گزارش‌های گردآوری‌شده در ۹ سال گذشته، تعداد خانواده‌های قربانیان قتل که بخشش یا گرفتن دیه را انتخاب کرده‌اند، بیشتر از خانواده‌هایی بوده است که اجرای مجازات اعدام را برای محکومان قتل برگزیده‌اند.

در بخش بعدی، صرف‌نظر از این‌که مطالبه دیه نیز در کار بوده باشد یا خیر، به‌منظور سهولت، از واژه «بخشش» استفاده خواهیم کرد.

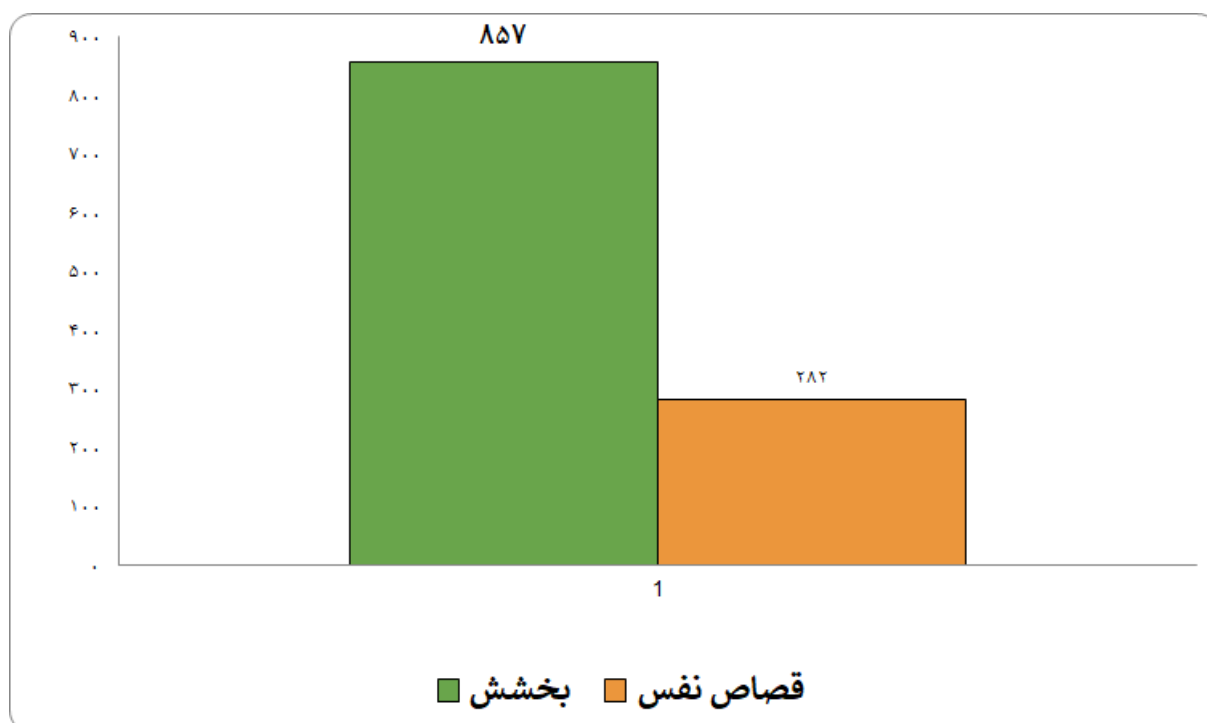
بخشش در فاصله سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳

مانند تعداد اعدام‌ها، همه موارد بخشش نیز در رسانه‌های ایران گزارش نمی‌شوند. سازمان حقوق بشر ایران بر اساس گزارش‌های رسانه‌های ایرانی و در مواردی از طریق شبکه خود در داخل ایران، ۸۵۷ مورد بخشش را در سال ۲۰۲۳ شناسایی کرده است. در حالی‌که این رقم در سال ۲۰۲۲ میلادی ۶۲۴ مورد، در سال ۲۰۲۱ میلادی ۷۰۵ مورد، در سال ۲۰۲۰، ۶۶۲ مورد بوده است.

مانند شش سال گذشته، در سال ۲۰۲۳ نیز تعداد موارد بخشش از اعدام‌های قصاص بیشتر بود. البته گمان می‌رود که تعداد واقعی، هم در مورد اجرای احکام اعدام قصاص و هم در مورد بخشودگی بیشتر از این باشد. براساس برآورد سازمان حقوق بشر ایران، ممکن است تعداد موارد بخشش، چندین برابر ارقام ارائه‌شده در اینجا باشد.

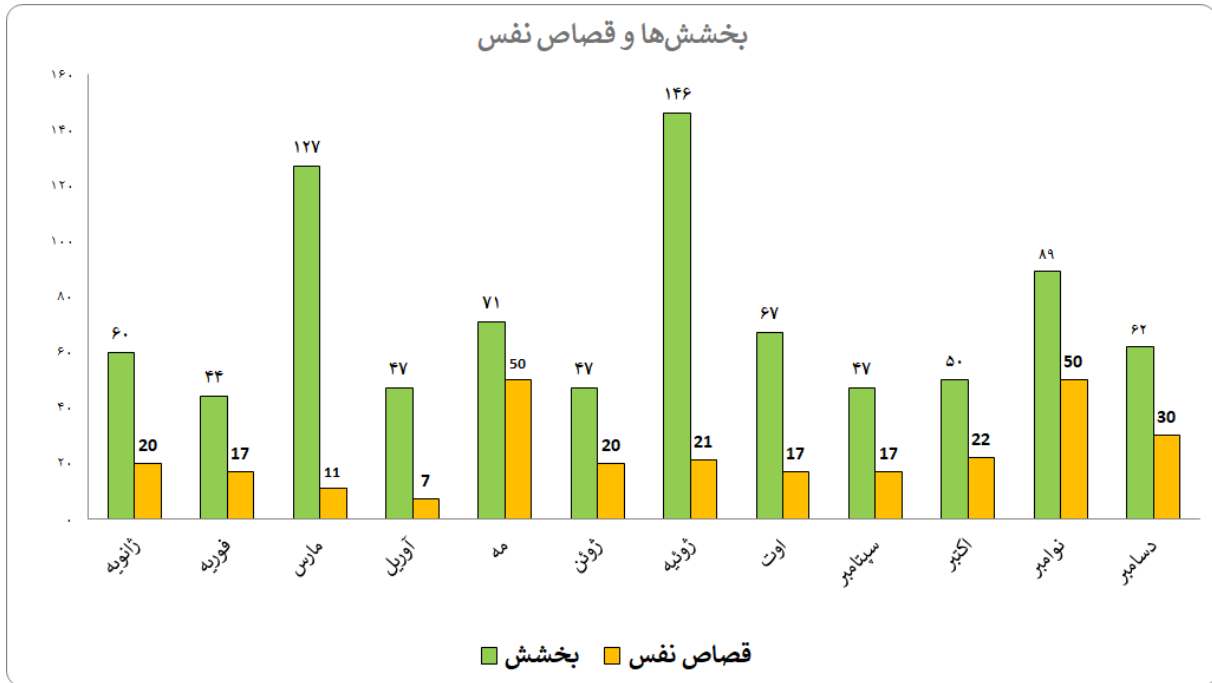
روند فزاینده بخشش در ایران با نظرسنجی انجام‌شده به‌سفارش سازمان حقوق بشر ایران و «ائتلاف جهانی علیه مجازات مرگ» (WCADP) در شهریور ۱۳۹۹ (سپتامبر ۲۰۲۰) رابطه مستقیمی را نشان می‌دهد. این نظرسنجی نشان داد اکثریت مردم ایران مجازات‌های جایگزین را به مجازات اعدام برای مرتکبان قتل عمد ترجیح می‌دهند.¹³¹ مقام‌های ایرانی ادعا می‌کنند که قصاص نفس حق شاکی (خانواده/بستگان درجه اول قربانی) است و اکثر اعدام‌های قصاص به درخواست شاکی انجام می‌شود. با این حال، وقتی در نظرسنجی مذکور از شرکت‌کنندگان در مورد مجازات ترجیحی آن‌ها در صورت قتل یکی از بستگان نزدیکشان سؤال شد، تنها ۲۱.۵٪ از پاسخ‌دهندگان قصاص نفس را انتخاب کردند، در حالی که بیش از ۵۰٪ مجازات‌های جایگزین مانند حبس را ترجیح دادند.

مقایسه تعداد احکام اعدام قصاص اجراشده و موارد بخشش در سال ۲۰۲۳.

¹³¹ <https://iranhr.net/fa/articles/4458/>

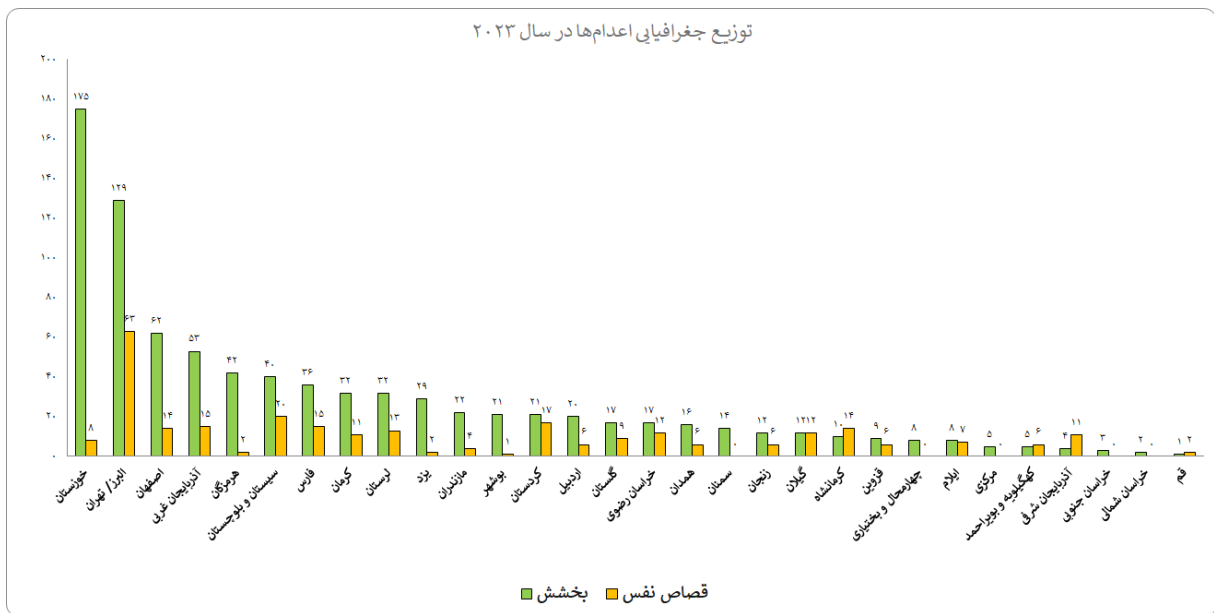
قصاص نفس و بخشش: تفکیک ماهانه

نمودار بالا تفکیک ماهانه احکام اعدام قصاص اجراشده را در مقایسه با موارد بخشش نشان می‌دهد. تعداد موارد بخشش در طول سال، از تعداد اعدام‌های قصاص بیشتر است.

قصاص نفس و بخشش: توزیع جغرافیایی

سازمان حقوق بشر ایران در سال ۲۰۲۳ موارد بخشش را در تمام ۳۱ استان ایران ثبت کرده است. در مقایسه، مجازات اعدام قصاص تنها در ۲۶ استان گزارش شده است. تعداد اعدام‌های قصاص تنها در ۴ استان از موارد بخشش بیشتر و در یک استان هم تعداد این دو برابر بود.

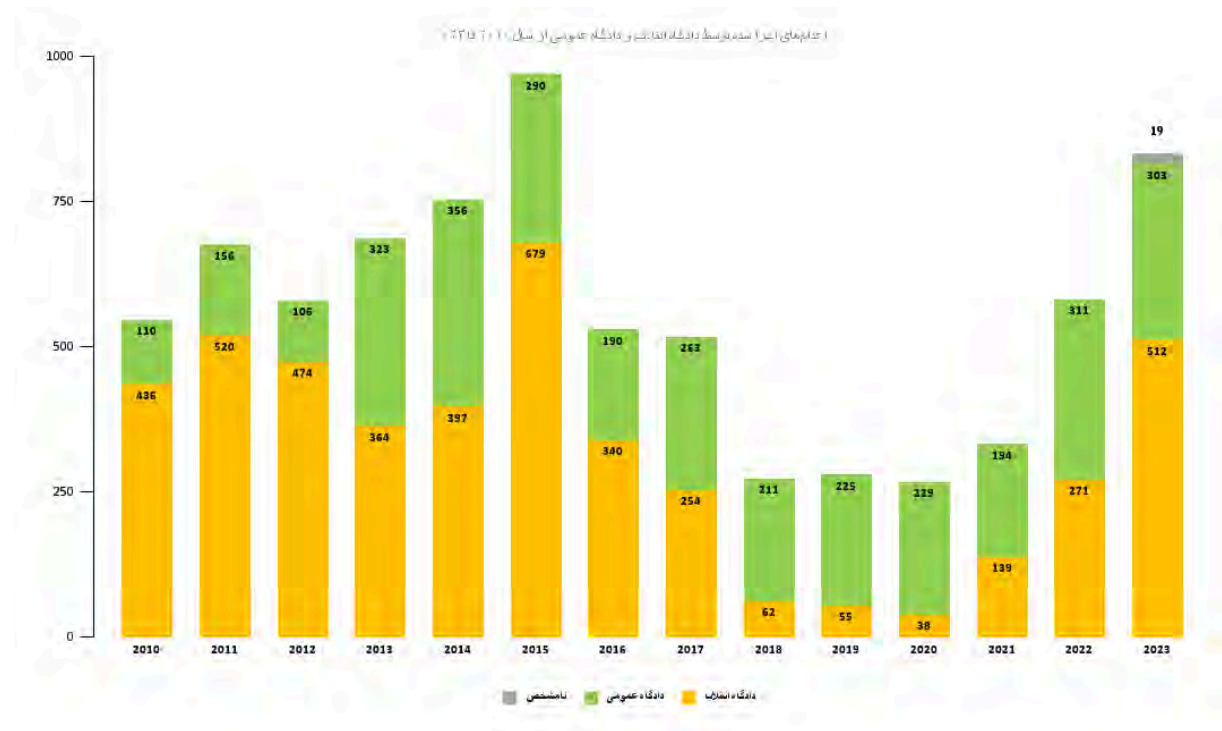

تعداد اعدام‌های قصاص در سال ۲۰۲۳ تنها در ۴ استان بالاتر از تعداد موارد بخشش بود و به جز یک استان که در آن تعداد این دو برابر بود، در بقیه استان‌ها، تعداد بخشش‌ها بیشتر بود. تعداد موارد بخشش در خوزستان حدود ۲۲ برابر تعداد اجرای قصاص نفس بوده است.

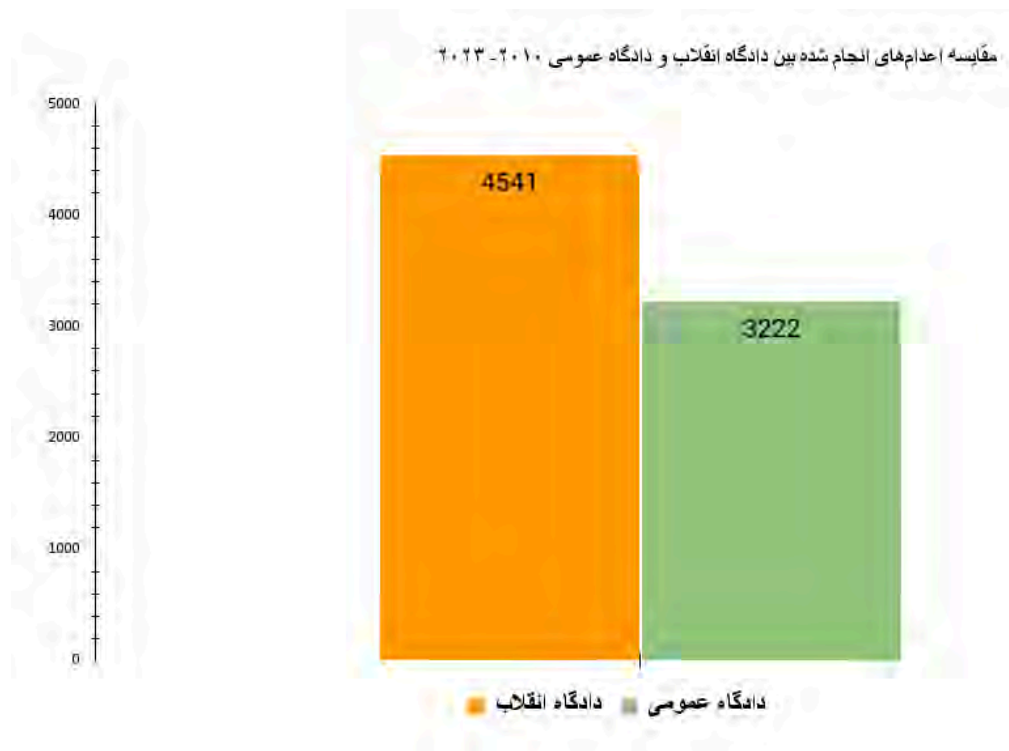
سهم دادگاه‌های کیفری و انقلاب در اعدام‌های سال ۲۰۲۳

همان‌طور که در قسمت قبل اشاره شد، رسیدگی به پرونده‌های تجاوز به عنف و قتل عمد (قصاص نفس) در صلاحیت دادگاه‌های کیفری است و پرونده‌های محاربه، افساد فی‌الارض و بغی و همچنین اتهام‌های مرتبط با مواد مخدر به دادگاه‌های انقلاب ارجاع می‌شوند.

پس از اجرای اصلاحیه سال ۲۰۱۷ میلادی (۱۳۹۶ خورشیدی) قانون مبارزه با مواد مخدر، تعداد احکام اعدام اجرا شده که در دادگاه‌های انقلاب صادر شده بودند، کاهش چشمگیری داشت؛ اما در سال ۲۰۲۱ این رقم به دلیل افزایش اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر افزایش یافت و در سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ همچنان رو به افزایش بوده است. نمودارهای زیر سهم دادگاه‌های انقلاب و کیفری را در اعدام‌های اجرا شده طی ۱۴ سال اخیر نشان می‌دهند.

دست‌کم ۵۱۲ مورد از ۸۳۴ اعدام سال ۲۰۲۳ (یعنی ۶۱ درصد آن‌ها) براساس احکام اعدام صادر شده در دادگاه‌های انقلاب بوده است. ارقام مربوط به ۱۴ سال گذشته در نمودار بالا آمده که نشان می‌دهد در سال ۲۰۲۳ سهم دادگاه‌های انقلاب در احکام اعدام اجرا شده نسبت به سال ۲۰۲۲ افزایش قابل توجهی داشته و از ۴۲ درصد (۲۷۱ مورد) به ۶۱ درصد رسیده است.

نمودار فوق بر اساس گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران از سال ۲۰۱۰ تهیه شده و نشان می‌دهد که ۴۵۴۱ مورد (۵۸ درصد) از ۷۷۶۳ اعدام طی ۱۴ سال گذشته، براساس احکام اعدام صادرشده در دادگاه‌های انقلاب بوده است.

دادگاه‌های انقلاب بیشتر به واسطه اعدام‌های جمعی و بدون محاکمه مخالفان سیاسی در نخستین دهه تأسیس جمهوری اسلامی، یعنی دهه ۶۰، شناخته می‌شوند.¹³² اما اطلاعات جمع‌آوری‌شده توسط سازمان حقوق بشر ایران نشان می‌دهد که این دادگاه‌ها همچنان مسئولیت صدور اکثر احکام اعدام منجر به مرگ در طول دهه‌های بعدی را نیز برعهده داشته‌اند.

¹³² Inside Iran's Revolutionary Courts, BBC News, 2015, <http://www.bbc.com/news/magazine-34550377>

اعدام در ملأعام

به مدت ۴۵ سال، ایران یکی از معدود کشورهایی بوده که اعدام در ملأعام انجام داده است. اعدام در ملأعام بارها از سوی جامعه بین‌الملل و جامعه مدنی داخل ایران مورد انتقاد قرار گرفته است. هم دبیرکل سازمان ملل متحد و هم گزارشگر ویژه این سازمان در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران در مورد ادامه اجرای اعدام در ملأعام ابراز نگرانی کرده‌اند. با وجود این، در روند دومین بازبینی دوره‌ای و جهانی (Universal Periodic Review/UPR) در مورد ایران¹³³، دولت جمهوری اسلامی توصیه‌ها برای پایان دادن به اعدام در ملأعام را قبول نکرد.¹³⁴ در گزارش‌های گزارشگر ویژه نیز بر انتقاد از عملکرد جمهوری اسلامی در زمینه اجرای اعدام در ملأعام تأکید شده است.¹³⁵

در پی توجه گسترده رسانه‌ها و فشارهای بین‌المللی در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ خورشیدی (۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ میلادی)، محمود شاهرودی، رئیس وقت قوه قضاییه، بخشنامه‌ای برای محدود کردن اجرای اعدام‌ها در ملأعام صادر کرد. در نتیجه، تعداد این اعدام‌ها در سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۰ به نسبت کمتر از سال‌های قبل بود. با وجود این، در پی اعتراضات پس از انتخابات سال ۱۳۸۸ (۲۰۰۹ میلادی)، تعداد اعدام‌ها در ملأعام از سال ۲۰۱۰ به طرز چشمگیری افزایش یافت و بین سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ به میانگین سالانه ۵۰ تا ۶۰ مورد رسید. با افزایش دوباره تمرکز بین‌المللی، بار دیگر تعداد اعدام‌های در ملأعام در سال ۲۰۱۶ به ۳۳ مورد، در سال ۲۰۱۷ به ۳۱ مورد و سپس در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ به ۱۳ مورد کاهش یافت. در طول دوره همه‌گیری کووید-۱۹ تعداد این‌گونه اعدام‌ها به میزان قابل توجهی کاهش یافت، به طوری که یک اعدام در سال ۲۰۲۰ ثبت شد و هیچ اعدامی در سال ۲۰۲۱ گزارش نشد. در سال ۲۰۲۲ میلادی ۲ نفر در ملأعام به دار آویخته شدند، اما این رقم در سال ۲۰۲۳ بیش از ۳ برابر شد و به ۷ مورد اعدام در ملأعام رسید.

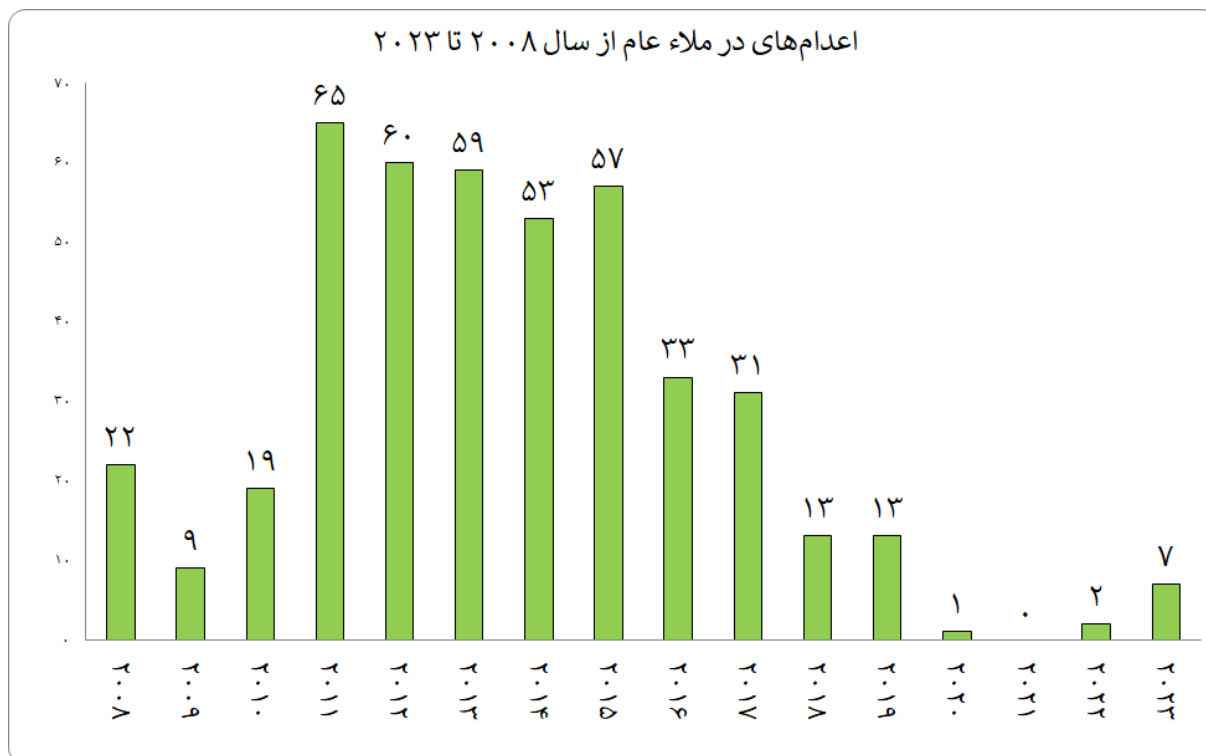
¹³³ A/HRC/DEC/28/108, https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A%2FHRC%2FDEC%2F28%2F108

¹³⁴

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/lib-docs/HRBodies/UPR/Documents/Session20/IR/IranMatriceRecommendations.doc>

¹³⁵

<https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5267-situation-human-rights-islamic-republic-iran-report-special>

نمودار بالا تعداد اعدام‌های در ملاء عام را از سال ۲۰۰۸ نشان می‌دهد. در سال ۲۰۲۰ به دلیل محدودیت‌های مربوط به همه‌گیری کووید-۱۹ تعداد اعدام‌های در ملاء عام به‌طور قابل‌توجهی کمتر بود و در سال ۲۰۲۱ هیچ اعدام در ملاء عامی ثبت نشد. از سال ۲۰۲۲ میلادی موارد اجرای اعدام‌ها در ملاء عام شروع به افزایش کرده و در سال ۲۰۲۳ تعداد آن‌ها بیش از ۳ برابر سال ۲۰۲۲ شده است.

افزایش تعداد اعدام‌ها در ملاء عام

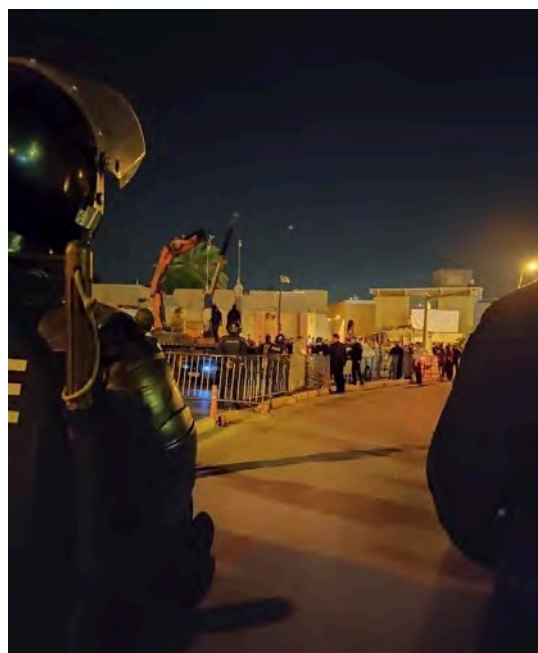
در سال ۲۰۲۳ میلادی ۷ مرد در شهرهای مختلف ایران در ملاء عام به دار آویخته شدند.

سلیمان سلامت در تاریخ چهارم خردادماه ۱۴۰۲ با اتهام «فساد فی‌الارض از طریق اشاعه گسترده فساد و فحشا» در شهر مراغه استان آذربایجان شرقی در ملاء عام به دار آویخته شد.¹³⁶

¹³⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/5943/>

یک مرد که هویتش اعلام نشد، ۲۸ خرداد ۱۴۰۲ در پارک ساحلی بندر دیلم، واقع در استان بوشهر، در ملأعام به دار آویخته شد. او به اتهام قتل دو مأمور نیروی انتظامی در ۹ فروردین ۱۴۰۱، به قصاص نفس محکوم شده بود.¹³⁷

محمد رامز رشیدی و نعیم هاشم قتالی، اتباع افغانستانی، ۱۷ تیرماه ۱۴۰۲ به اتهام افساد فی الارض و بغی در پرونده «حمله تروریستی به شاهچراغ» در ملأعام در شیراز به دار آویخته شدند.¹³⁸

محمد قاندى نسب و صادق محمودی برام ۲۲ تیرماه ۱۴۰۲ به اتهام محاربه و افساد فی الارض در فولادشهر، واقع در استان اصفهان، در ملأعام به دار آویخته شدند.¹³⁹

یک مرد دیگر با هویت اعلام نشده ۷ دی ماه ۱۴۰۲ در نجف آباد اصفهان به دار آویخته شد. او همچنین با اتهام «قتل عمد» یک مأمور نیروی انتظامی به قصاص نفس محکوم شده بود.¹⁴⁰

در یک نظرسنجی انجام شده به سفارش سازمان حقوق بشر ایران و «ائتلاف جهانی علیه مجازات مرگ» (WCADP) در سال ۱۳۹۹ (۲۰۲۰ میلادی)، بیش از ۸۶ درصد از ۲۰ هزار شرکت کننده ساکن ایران گفته بودند که با اعدام در ملأعام مخالف اند.¹⁴¹

¹³⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/6003/>

¹³⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/6042/>

¹³⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/6054/>

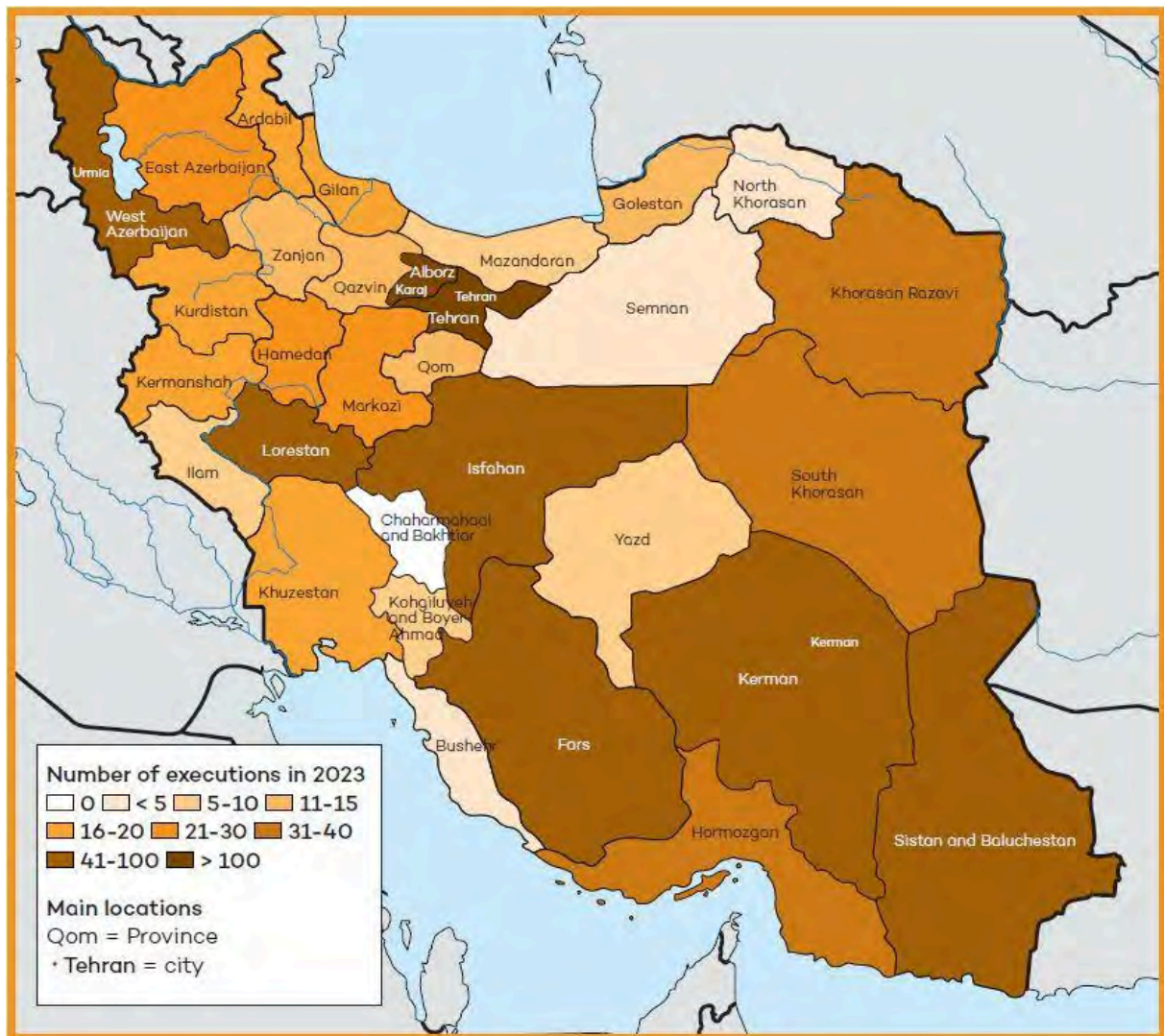
¹⁴⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/6438/>

¹⁴¹ <https://iranhr.net/fa/articles/4458/>

توزیع جغرافیایی اعدام‌ها

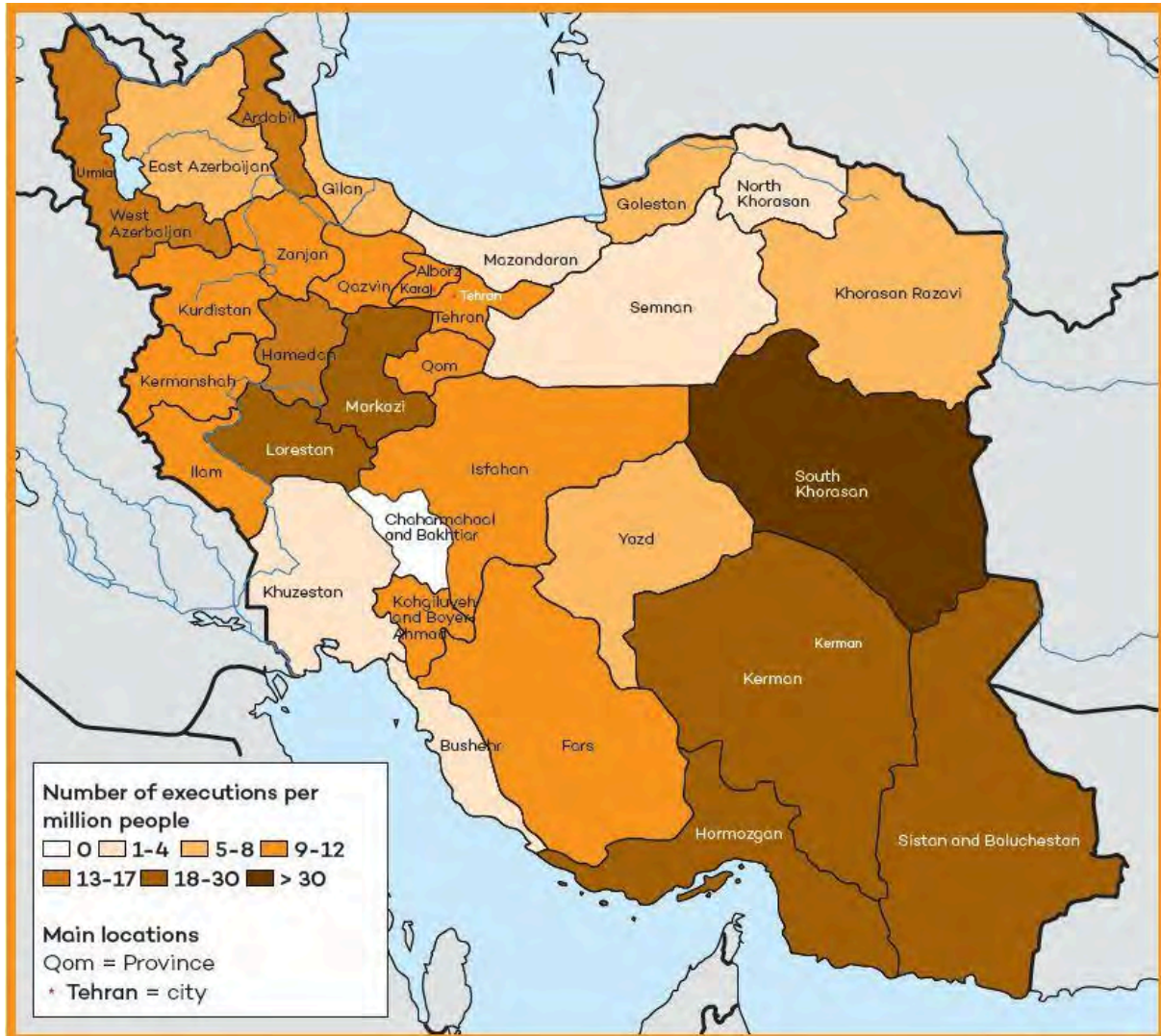
در سال ۲۰۲۳ اعدام‌ها در ۳۰ استان ایران انجام شده است. نقشه‌های زیر توزیع جغرافیایی اعدام‌ها را نشان می‌دهد. در نقشه ۲ کل اعدام‌ها و در نقشه ۳ سرانه اعدام‌ها برای هر استان قابل مشاهده است. در سال ۲۰۲۳، استان‌های تهران/البرز (مجموع اعدام‌های دو استان که البته اجرای آن‌ها همه در استان البرز انجام می‌شود) با ۱۷۳ اعدام بیشترین تعداد اعدام‌ها را داشته‌اند و پس از آن، استان‌های سیستان و بلوچستان (۶۸ اعدام) و کرمان (۶۷ اعدام) قرار دارند. همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، ۸۵ درصد از اعدام‌های مندرج در گزارش ۲۰۲۳ از سوی منابع رسمی اعلام نشده‌اند. در بخش بعدی جزئیات بیشتری درباره اعدام‌های اعلام‌نشده و مخفیانه ارائه خواهد شد.

نقشه ۲: توزیع جغرافیایی همه اعدام‌ها براساس تعداد

در سال ۲۰۲۳، استان‌های تهران/البرز بیشترین تعداد اعدام (۱۷۳ مورد) را داشته‌اند. پس از آن، استان‌های سیستان و بلوچستان (۶۸ مورد اعدام) و کرمان (۶۷ مورد اعدام) قرار دارند.

نقشه ۳: تعداد سرانه اعدام‌ها

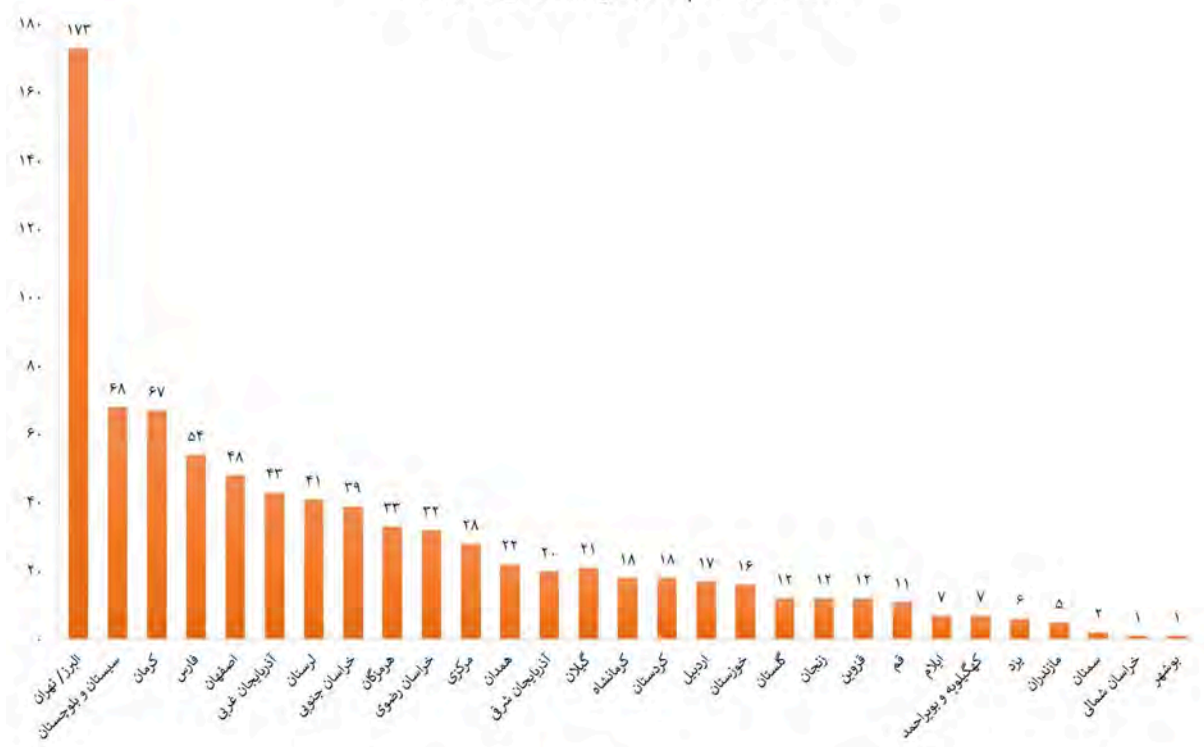

استان‌های خراسان جنوبی و سیستان و بلوچستان در سال ۲۰۲۳ بیشترین سرانه اعدام را داشته‌اند.

در سال ۲۰۲۳، ایران به‌ازای هر یک‌میلیون نفر، ۱۰ اعدام انجام داده است.^{۱۴۲} استان خراسان جنوبی با ۵۱ اعدام به‌ازای هر یک‌میلیون نفر، بیشترین سرانه اعدام را داشته و پس از آن، سیستان و بلوچستان با ۲۵ اعدام به‌ازای هر یک‌میلیون نفر و استان لرستان با ۲۳ اعدام به‌ازای هر یک‌میلیون نفر، در رتبه‌های بعدی قرار دارند. اعداد مربوط به تمامی استان‌ها در پیوست ۱ این گزارش آمده است.

^{۱۴۲} جمعیت برگرفته از amar.org.ir

تعداد کل اعدام‌ها در هر استان در سال ۲۰۲۳

اعدام‌ها در ۳۰ استان از ۳۱ استان ایران انجام شده‌اند. تنها استانی که در سال ۲۰۲۳ هیچ‌گونه اعدامی در آن انجام نشده، استان چهارمحال و بختیاری است.

اعدام‌های مخفیانه و اعلام نشده

۸۵ درصد از کل اعدام‌هایی که سازمان حقوق بشر ایران در سال ۲۰۲۳ ثبت کرده است، یعنی ۷۰۹ مورد از اعدام‌ها، از سوی مقامات اعلام نشده‌اند. برخی از این اعدام‌ها به صورت مخفیانه و بدون اطلاع خانواده و وکیل زندانی انجام شده‌اند و برخی دیگر در رسانه‌های رسمی اعلام نشده‌اند. این درحالی است که براساس قوانین خود جمهوری اسلامی، برنامه‌ریزی برای اجرای حکم اعدام باید به وکیل متهم ابلاغ شود.

به باور تهیه‌کنندگان این گزارش، آمار واقعی اعدام‌ها از آنچه در این گزارش ذکر شده، بسیار بالاتر است. این درحالی است که تعداد اعدام‌های اعلام شده رسمی در سال‌های اخیر به طور کلی روبه کاهش بوده است. در سال ۲۰۲۳ میلادی ۱۵ درصد از اعدام‌های ثبت شده به طور رسمی گزارش شده‌اند؛ در سال ۲۰۲۲ تنها ۱۲ درصد از اعدام‌ها به طور رسمی گزارش شده بودند، درحالی که

۱۶.۵ درصد اعدام‌ها در سال ۲۰۲۱ و به‌طور میانگین ۳۳ درصد از آن‌ها در سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۸ به‌طور رسمی اعلام شده بودند.

حقایق درباره اعدام‌های مخفیانه و اعلام‌نشده در سال ۲۰۲۳

- دست‌کم ۷۰۹ اعدام (۸۵ درصد از کل اعدام‌ها) توسط منابع رسمی ایرانی اعلام نشدند
- تنها ۲۵ مورد (۵ درصد) از ۴۷۱ اعدام مرتبط با مواد مخدر توسط منابع رسمی اعلام شدند
- جرایم مرتبط با مواد مخدر دلیل ۶۳ درصد از اعدام‌های اعلام‌نشده بود
- ۳۱ درصد از اعدام‌های اعلام‌نشده با اتهام قتل بودند
- استان‌های تهران/البرز بیشترین تعداد اعدام‌های اعلام‌نشده (۱۲۸ مورد) را داشتند و پس از آن، استان‌های کرمان (۶۶ مورد) و سیستان و بلوچستان (۶۲ مورد) قرار می‌گیرند.
- دست‌کم ۳۰ نفر به‌صورت مخفیانه و بدون اطلاع وکلا و خانواده‌هایشان اعدام شدند
- تمامی موارد اعدام‌های مخفیانه ثبت‌شده از اقلیت‌های اتمیکی بلوچ بودند

مستندسازی اعدام‌های اعلام‌نشده

در این گزارش سالانه تنها گزارش‌های غیررسمی با اطلاعات کافی درج شده‌اند. شبکه سازمان حقوق بشر ایران در داخل کشور اطلاعاتی درباره بسیاری از اعدام‌ها دریافت می‌کند که رسانه‌ها و مقام‌های داخلی آن‌ها را اعلام نمی‌کنند. تأیید این گزارش‌ها کاری چالش‌برانگیز است، چراکه رسانه‌ها در ایران یا به‌طور مستقیم کنترل می‌شوند، یا تحت نظارت شدید مقام‌ها قرار دارند. گزارش نقض حقوق بشر به سازمان‌های مدافع حقوق بشر نیز جرم تلقی می‌شود و افراد دخیل با پیگرد قانونی روبه‌رو می‌شوند. با وجود این، سازمان حقوق بشر ایران هر ساله موفق به تأیید چندصد مورد از اعدام‌هایی می‌شود که از سوی مقام‌ها اعلام نشده‌اند. در بسیاری از این موارد، اطلاعات مربوط به اعدام‌ها را دو یا چند منبع مستقل تأیید کرده‌اند. در برخی موارد، سازمان حقوق بشر ایران تصاویری دریافت می‌کند که می‌توانند اجرای اعدام را مستند کنند. در بسیاری موارد تصاویری حاوی اطلاعات فرد اعدام‌شده نیز برای سازمان حقوق بشر ایران ارسال می‌شود.

تصاویر برخی از افرادی که منابع رسمی خبر اعدامشان را اعلام نکرده‌اند، اما سازمان حقوق بشر ایران اعدام آن‌ها را در سال ۲۰۲۳ مستند کرده است.

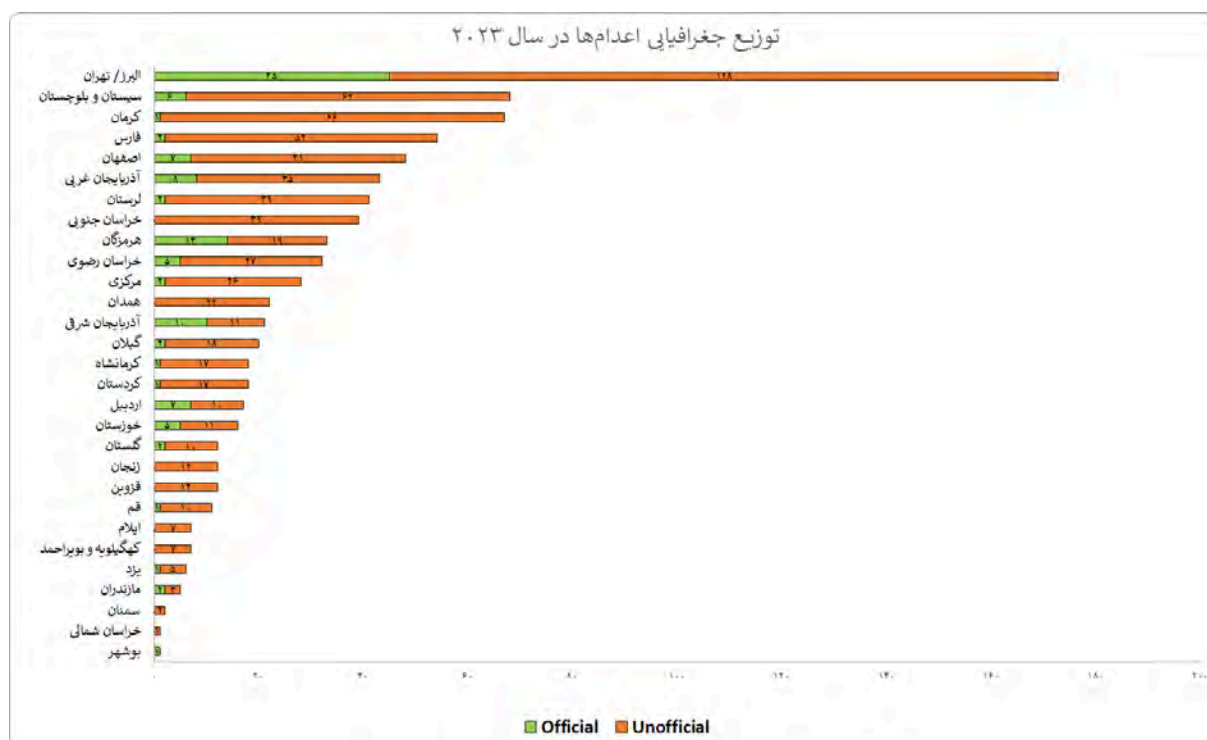
اعلامیه‌های مرگ یا تشییع جنازه نیز به‌عنوان اسنادی برای پشتیبانی از گزارش‌های مربوط به اعدام‌های اعلام‌نشده که به‌دست سازمان حقوق بشر ایران می‌رسد، استفاده می‌شود. امسال ۴۶ مورد از اعدام‌های گزارش‌شده به سازمان حقوق بشر ایران به‌دلیل نداشتن مستندات کافی یا تأیید دو منبع مستقل در آمار سال ۲۰۲۳ لحاظ نشده‌اند.

اعلامیه‌های مرگ برخی از افرادی که اعدامشان را منابع رسمی اعلام نکرده‌اند، اما سازمان حقوق بشر ایران آن‌ها را مستند کرده است.

توزیع جغرافیایی اعدام‌های اعلام‌شده و اعلام‌نشده/مخفیانه

در سال ۲۰۲۳ بیشترین تعداد اعدام‌های اعلام‌نشده در سه زندان استان البرز (قزل‌حصار، ندامتگاه کرج و زندان رجایی‌شهر) و همچنین زندان مرکزی زاهدان در استان سیستان و بلوچستان انجام شده است.¹⁴³

نمودار بالا توزیع جغرافیایی اعدام‌های رسمی (سبز) و غیررسمی/اعلام نشده (نارنجی) را در ایران نشان می‌دهد. زندان‌های استان‌های تهران و البرز، سیستان و بلوچستان (جنوب شرقی ایران)، و کرمان (جنوب شرقی ایران) بیشترین تعداد اعدام‌های ثبت‌شده را داشتند. پس از آن استان‌های فارس، اصفهان و آذربایجان غربی قرار می‌گیرند.

¹⁴³ برای اطلاعات بیشتر در این خصوص به بخش بعد مراجعه کنید.

دسته‌بندی اعدام‌ها

کودک-مجرمان

اعدام کودک-مجرمان: روندها و اصلاحات قانونی

ایران یکی از معدود کشورهای است که هنوز کودک-مجرمان در آن به اعدام محکوم می‌شوند و بیش از هر کشور دیگری در جهان مجازات اعدام برای کودک-مجرمان در این کشور به اجرا درمی‌آید. با نقض کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک (CRC) که ایران آن را تصویب کرده است، مقام‌های ایرانی در سال ۲۰۲۳ دست‌کم ۲ کودک-مجرم را اعدام کردند. بر اساس گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران، دست‌کم ۷۰ کودک-مجرم بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳ در ایران اعدام شده‌اند.¹⁴⁴

به دلیل نبود شفافیت در قوه قضاییه ایران، در مورد کودک-مجرمان محکوم به اعدام در بسیاری از زندان‌های ایران اطلاعات دقیقی در دست نیست. با این حال، بر مبنای یکی از گزارش‌های کارشناسان سازمان ملل متحد که در سال ۲۰۲۱ منتشر شد، در حال حاضر دست‌کم ۸۵ کودک-مجرم در زندان‌های ایران در صف اعدام‌اند.¹⁴⁵

فشار بین‌المللی بر ایران در این زمینه بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ افزایش یافت. پیامد انتقاد جامعه بین‌الملل و جامعه مدنی داخلی، جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۱۳ میلادی (۱۳۹۲) تغییراتی در قانون مجازات اسلامی اعمال کرد. اما این تغییرات منجر به کاهش معنی‌داری در تعداد اعدام‌های کودک-مجرمان نشده است. قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ به صراحت «سن مسئولیت کیفری» را برای کودکان براساس سن بلوغ طبق قوانین شرعی تعریف می‌کند؛ یعنی دختران با سن بالای ۹ سال قمری و پسران بالای ۱۵ سال قمری در صورت محکوم شدن به «جرایم علیه خدا» (مانند ارتداد) یا «جرایم مشمول قصاص» (مانند قتل)، مستحق اعدام خواهند بود. با این حال، براساس ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی کودک-مجرمان زیر ۱۸ سال که مرتکب جرایم مشمول حدود یا قصاص نفس می‌شوند، در صورتی که قاضی براساس شواهد پزشکی قانونی تشخیص دهد که مجرم فاقد «بلوغ ذهنی کافی و توانایی استدلال» است، نباید به اعدام محکوم شوند.¹⁴⁶ بنابراین، این ماده

¹⁴⁴ شمارشگر اعدام سازمان حقوق بشر ایران: [/https://iranhr.net/fa](https://iranhr.net/fa)

¹⁴⁵ <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/12/iran-un-experts-say-executions-child-offenders-must-stop>

¹⁴⁶ <https://undocs.org/A/68/377>

به قضات اجازه می‌دهد که رشد عقلی کودک-مجرم را در زمان ارتکاب جرم ارزیابی و به‌طور بالقوه، براساس نتیجه حاصل‌شده، مجازاتی جایگزین حکم اعدام اعمال کنند. در سال ۱۳۹۳، دیوان‌عالی ایران تأیید کرد که همه کودک-مجرمان محکوم به اعدام می‌توانند درخواست اعاده دادرسی کنند.

اما ماده ۹۱ مبهم است و به‌صورت سلیقه‌ای و دل‌پخواهی اعمال می‌شود. بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۳، سازمان حقوق بشر ایران ۲۱ مورد را شناسایی کرده که در آن‌ها احکام اعدام کودک-مجرمان براساس ماده ۹۱ تخفیف داده شده است. در همین بازه زمانی، طبق آمارهای سازمان حقوق بشر ایران دست‌کم ۳۱ کودک‌مجرم اعدام شدند و تعداد بسیاری همچنان در خطر اعدام قرار دارند. با توجه به این موارد، به نظر می‌رسد اصل ۹۱ منجر به کاهش تعداد اعدام کودک-مجرمان نشده است. مقام‌های ایرانی باید قانون را تغییر دهند و بدون هیچ قید و شرطی، همه احکام اعدام برای تمام جرایمی را که کودکان زیر ۱۸ سال مرتکب شده‌اند، لغو کنند.

براساس گزارش دبیرکل سازمان ملل متحد درمورد وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران که ماه اوت سال ۲۰۲۱ در هفتادوششمین نشست مجمع عمومی سازمان ملل متحد ارائه شد: «درحالی‌که ماده ۹۱ قانون مجازات به قضات اختیار معاف‌کردن کودکان از مجازات اعدام را می‌دهد، ادامه صدور احکام اعدام برای کودک-مجرمان نشان می‌دهد که این ماده تأثیر قابل‌توجهی نداشته است.» در ادامه این گزارش آمده است: «به‌کارگیری مجازات اعدام برای کودک-مجرمان، درخواست بازنگری در قانون مجازات برای منع وضع مجازات اعدام بر افرادی که در زمان ارتکاب جرم مورد ادعا زیر ۱۸ سال سن داشته‌اند و همچنین لغو مجازات اعدام را به میان می‌آورد.»¹⁴⁷

او در گزارش اکتبر ۲۰۲۲ خود به هفتادوهفتمین نشست مجمع عمومی سازمان ملل متحد، از دولت ایران خواست که «از اعدام کودک-مجرمان در هر شرایطی ممانعت کند و مجازات آن‌ها را تخفیف دهد».¹⁴⁸

سازوکارهای بین‌المللی حقوق‌بشری نیز بارها از ایران خواسته‌اند که به اعدام کودک-مجرمان پایان دهد. زمانی که میشل باشله، کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، در ژوئن ۲۰۲۱ استفاده جمهوری اسلامی از مجازات اعدام را مورد انتقاد قرار داد و گفت که «بیش از ۸۰ کودک-مجرم در صف اعدام قرار دارند»، مقام‌های جمهوری اسلامی آن را رد کردند. معاون امور بین‌الملل

همچنین به ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ مراجعه کنید.

¹⁴⁷ A/HRC/47/22, <https://digitallibrary.un.org/record/3928681?ln=en#record-files-collapse-header>

¹⁴⁸ A/77/525, <https://documents.un.org/api/symbol/access?j=N2263251&t=pdf>

شورای عالی حقوق بشر ایران به خبرگزاری فرانسه گفت که جمهوری اسلامی تنها «سه تا چهار بار در سال» این کار را انجام می‌دهد و این‌گونه به‌کارگیری مجازات اعدام، «نشانه نقض حقوق بشر نیست».¹⁴⁹ او همچنین این انتقاد را «غیرمنصفانه» خواند.¹⁵⁰ قطعنامه‌ای که فوریه ۲۰۲۲ (بهمن‌ماه ۱۴۰۰) در پارلمان اروپا تصویب شد، با بیان این‌که در ایران ۸۵ کودک-مجرم در صف اعدام قرار دارند، از این کشور خواست تا «با اصلاح فوری ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی ایران، به‌صراحت به‌کارگیری مجازات اعدام برای جرایمی که افراد زیر ۱۸ سال مرتکب شده‌اند را در هرگونه شرایطی منع کند و براساس آن، قضات هیچ‌گونه اختیاری برای اعمال مجازات مرگ یا حبس ابد بدون امکان آزادی [برای کودک-مجرمان] نداشته باشد».¹⁵¹

در نوامبر سال ۲۰۲۳ مجمع عمومی سازمان ملل متحد تأکید کرد: «نگرانی جدی از ادامه اعمال مجازات مرگ از سوی جمهوری اسلامی ایران بر افراد زیر سن قانونی وجود دارد» و از حکومت ایران خواست تا «نقض میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی» و صدور حکم اعدام «علیه کودکان، به‌شمول تمامی افرادی که در هنگام وقوع جرم زیر ۱۸ سال سن داشته‌اند» را متوقف کند و «احکام صادرشده برای کودک-مجرمانی که در صف اعدام قرار دارند را تخفیف دهد».¹⁵²

جاوید رحمان، گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در امور حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران، در گزارش سال ۲۰۲۲ خود از جمهوری اسلامی خواست تا «برای منع اعدام افرادی که در زمان ارتکاب جرم زیر ۱۸ سال بوده‌اند و تخفیف تمامی احکام اعدام صادرشده برای کودک-مجرمانی که در صف اعدام قرار دارند، فوراً قوانین را اصلاح کنند».¹⁵³

او در سال ۲۰۲۳ تأکید کرد که «مقام‌های ایران با نقض تعهدات بین‌المللی این کشور تحت کنوانسیون حقوق کودک و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، به اعدام افرادی که در کودکی به این مجازات محکوم شده‌اند، ادامه داده‌اند».¹⁵⁴

¹⁴⁹ <https://www.france24.com/en/live-news/20210630-iran-says-executing-child-offenders-not-a-rights-violation>

¹⁵⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/4786/>

¹⁵¹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0050_EN.html

¹⁵² A/RES/78/220, <https://documents.un.org/api/symbol/access?j=N2342162&t=pdf>

¹⁵³ A/HRC/49/75, <https://undocs.org/A/HRC/49/75>

¹⁵⁴ A/HRC/52/67,

<https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/ahrc5267-situation-human-rights-islamic-republic-iran-report-special>

حقایق درباره اعدام کودک-مجرمان در سال ۲۰۲۳

- دست‌کم ۲ کودک-مجرم اعدام شده‌اند
- هر دو به اتهام قتل به قصاص نفس محکوم شده بودند
- یکی از آنان حتی در هنگام اجرای حکم قصاص نیز ۱۷ سال بیشتر نداشت
- گزارش‌ها در مورد اعدام ۳ کودک-مجرم دیگر، به دلیل کافی نبودن مستندات در زمان تهیه گزارش، در آمارها لحاظ نشده‌اند

کودک-مجرمانی که در سال ۲۰۲۳ اعدام شدند

علی نجفی

علی نجفی که در هنگام اعدام ۲۴ سال داشت، اهل کوه‌دشت بود و با اتهام «قتل عمد» پس‌دایی خود به اعدام محکوم شده بود. او که در زمان ارتکاب قتل ۱۷ سال سن داشت، مصرانه می‌گفت که قتل در اثر تصادف رخ داده است. علی را ۹ بار پای چوبه دار بردند و برگرداندند و با وجود اینکه پدر علی نجفی ۱۰ میلیارد تومان پول پیشنهاد

داده بود تا پسرش اعدام نشود، دای‌اش قبول نکرد و خانواده دایی پافشاری کردند که حکم باید اجرا شود. در نهایت علی ۵ مهرماه ۱۴۰۲ در زندان مرکزی خرم‌آباد اعدام شد. او با اسلحه مرتکب قتل شده بود، اما در دادگاه اصرار داشت که این اتفاق کاملاً غیرعمدی بوده است.¹⁵⁵

¹⁵⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/6211/>

حمیدرضا آذری با تاریخ تولد ۲۰ مرداد ۱۳۸۵، متهم بود که روز ۸ اردیبهشت سال ۱۴۰۲ در یک درگیری خیابانی فردی را به قتل رسانده است. او که در زمان ارتکاب قتل انتسابی ۱۶ سال و ۸ ماهه بود، سوم آذرماه ۱۴۰۲ درحالی‌که تنها ۱۷ سال و ۳ ماه سن داشت، در زندان سبزوار اعدام شد.¹⁵⁶

جدول ۱: فهرست کودک-مجرمان اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳

تاریخ	نام	سن*	اتهام	مکان	منبع	رسمی/غیررسمی
۲۷ سپتامبر ۲۰۲۳ (۵ مهر ۱۴۰۲)	علی نجفی	۱۷	قتل	زندان مرکزی خرم‌آباد (لرستان)	سازمان حقوق بشر ایران	غیررسمی
۲۴ نوامبر ۲۰۲۳ (۳ آذر ۱۴۰۲)	حمیدرضا آذری	۱۶	قتل	زندان سبزوار (خراسان رضوی)	سازمان حقوق بشر ایران	رسمی

* سن مربوط به زمان ارتکاب جرم است

¹⁵⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/6350/>

جدول ۲: فهرست کودک-مجرمان احتمالاً اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳

تاریخ	نام	سن*	اتهام	مکان	منبع	رسمی/غیررسمی
۱۹ اوت ۲۰۲۳ (۲۸ مرداد ۱۴۰۲)	عبدالصمد شاهوزهی	۱۷	قتل	زندان مرکزی زاهدان (سیستان و بلوچستان)	حال‌وش	غیررسمی
۱۹ اوت ۲۰۲۳ (۲۸ مرداد ۱۴۰۲)	محمود ریگی	۱۷	قتل	زندان مرکزی زاهدان (سیستان و بلوچستان)	حال‌وش	غیررسمی
۲۶ نوامبر ۲۰۲۳ (۵ آذر ۱۴۰۲)	عادل دامنی	۱۶	قتل	زندان چابهار (سیستان و بلوچستان)	حال‌وش	غیررسمی

* سن مربوط به زمان ارتکاب جرم است

زنان

ایران با اعدام دست‌کم ۲۲ زن در سال ۲۰۲۳، در صدر کشورهای اعدام‌کننده زنان در جهان قرار دارد؛ این رقم همچنین بالاترین آمار سالانه اعدام زنان در ایران از سال ۲۰۱۴ تاکنون بوده است. همان‌طور که پیش‌تر آمد، پس از اصلاحیه قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۹۶ (۲۰۱۷ میلادی) اعدام زنان با اتهام‌های مرتبط با جرایم مواد مخدر کاهش شدیدی داشت. با این‌حال، در سال ۲۰۲۱، هماهنگ با افزایش کلی اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر، پنج زن نیز با این اتهام‌ها اعدام شدند.

به مناسبت روز جهانی مبارزه با مجازات اعدام در سال ۲۰۲۱، سازمان حقوق بشر ایران تجزیه و تحلیلی ۱۲ ساله درباره «زنان و مجازات مرگ در ایران» منتشر کرد که پیشینه و بستر حقوقی و اجتماعی گسترده‌تری از این مسئله را ارائه می‌دهد.¹⁵⁷ یکی از موارد مهم قابل اشاره این است که زنان حق طلاق ندارند و این مسئله در تعداد موارد خشونت خانگی انعکاس می‌یابد.

¹⁵⁷ https://iranhr.net/media/files/Farsi_Women_and_the_Death_Penalty_2021.pdf

حقایق درباره زنان اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳

- دست‌کم ۲۲ زن در سال ۲۰۲۳ اعدام شدند
- ۱۵ تن از آنان به اتهام قتل به قصاص نفس محکوم شده بودند
- ۳ زن به دلیل جرایم مرتبط با مواد مخدر اعدام شدند
- ۱ زن به اتهام انتسابی جاسوسی برای اسرائیل اعدام شد
- هویت ۸ تن از این زنان نامشخص است
- اتهامات ۳ تن از این زنان نامشخص است
- ۵ تن از این زنان از اقلیت اتنیکی بلوچ بودند
- ۶ زن به دلیل قتل شوهرانشان اعدام شدند
- دست‌کم ۲ نفر از این زنان کودک-همسر بودند
- منابع رسمی تنها ۲ مورد از این اعدام‌ها را اعلام کردند
- دست‌کم ۲۱۰ زن در فاصله سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳ اعدام شدند

زنان اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳

زرخاتون مزارزهی

زرخاتون مزارزهی بیوه‌ای ۴۶ساله، اهل سراوان و نان‌آور خانواده‌اش بود. او به گمان خودش حامل مواد اولیه ساخت لوازم آرایشی بود که ۹ دی‌ماه ۱۳۹۶ در یکی از ایست‌بازرسی‌های استان کرمان بازداشت شد. زرخاتون بارها به‌شدت منکر حمل مواد مخدر غیرقانونی شده بود.¹⁵⁸ او که از دسترسی به وکیل محروم بود، در اسفندماه سال ۱۴۰۱ از سوی شعبه یک دادگاه انقلاب کرمان به اتهامات مرتبط با مواد مخدر به اعدام محکوم شد. زرخاتون ۲۴ آبان ۱۴۰۱ در زندان مرکزی کرمان اعدام شد.¹⁵⁹

¹⁵⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/5150/>

¹⁵⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/6314/>

سمیرا سبزیان

سمیرا سبزیان کودک-همسری بود که به اتهام قتل عمد همسرش دستگیر شد. او که مادر دو فرزند خردسال بود، به قصاص نفس محکوم شد و مدت ۱۰ سال را در انتظار اعدام در زندان گذراند. سمیرا به امید جلب رضایت شاکیان پرونده، یعنی پدر و مادر شوهرش، به مدت ۱۰ سال از ملاقات فرزندان خود امتناع کرده بود، زیرا خانواده شوهرش می‌گفتند که نباید ادعای حضانت فرزندانش را داشته باشد. او در ملاقات آخر، پیش از اجرای حکم اعدام، فرزندان را که حالا حدوداً ۱۷ و ۱۰ ساله بودند، برای نخستین بار دید.¹⁶⁰ با وجود تمام تلاش‌ها برای لغو اعدام سمیرا، او ۲۹ آذر ۱۴۰۲ در زندان قزل حصار کرج اعدام شد.¹⁶¹

جدول ۳: فهرست زنان اعدام‌شده در سال ۲۰۲۳

تاریخ	اسم	سن*	اتهام	مکان	منبع	رسمی/غیررسمی
۷ ژانویه ۲۰۲۳ (۱۷ دی ۱۴۰۱)	نامشخص	نامشخص	قتل	ندامتگاه مرکزی کرج (البرز)	سازمان حقوق بشر ایران	غیررسمی
۳ مارس ۲۰۲۳ (۱۰ اسفند ۱۴۰۱)	لیلا بامری (بلوچ)	نامشخص	قتل	زندان کهنوج (کرمان)	حال‌وش	غیررسمی/ مخفیانه
۱۹ مارس ۲۰۲۳ (۲۸ اسفند ۱۴۰۱)	مریم نجار	نامشخص	قتل	زندان مرکزی اصفهان (اصفهان)	سازمان حقوق بشر ایران	غیررسمی

¹⁶⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/6391/>

¹⁶¹ <https://iranhr.net/fa/articles/6415/>

غیررسمی	حال‌وش	زندان مرکزی زاهدان (سیستان و بلوچستان)	قتل	نامشخص	نامشخص (بلوچ)	۳۰ آوریل ۲۰۲۳ (۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۲)	۴
غیررسمی	حال‌وش	زندان مرکزی بیرجند (خراسان جنوبی)	مواد مخدر	نامشخص	مدینه سبزوان شیبک (بلوچ)	۳۰ آوریل ۲۰۲۳ (۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۲)	۵
غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان مرکزی مشهد (خراسان رضوی)	قتل	۳۰	منیره نوری‌کیا	۲۸ مه ۲۰۲۳ (۷ خرداد ۱۴۰۲)	۶
غیررسمی	حال‌وش	زندان مرکزی کرمان (کرمان)	قتل	۵۰	افسانه شهیکی (بلوچ)	۲ ژوئیه ۲۰۲۳ (۱۱ تیر ۱۴۰۲)	۷
غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان دستگرد اصفهان (اصفهان)	قتل	۳۲	منیره سیادت	۹ ژوئیه ۲۰۲۳ (۱۸ تیر ۱۴۰۲)	۸
غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان دستگرد اصفهان (اصفهان)	قتل	نامشخص	فرضیه شکرالهی	۹ ژوئیه ۲۰۲۳ (۱۸ تیر ۱۴۰۲)	۹
غیررسمی	هیرانا	زندان رجایی‌شهر کرج (البرز)	قتل	نامشخص	فاطمه یوسف‌آبادی	۱۲ ژوئیه ۲۰۲۳ (۲۱ تیر ۱۴۰۲)	۱۰

غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان مرکزی همدان (همدان)	قتل	۴۰	رقیه عابدینی	۱۰ اوت ۲۰۲۳ (۱۹ مرداد ۱۴۰۲)	۱۱
غیررسمی	هرانا	زندان مرکزی مشهد (خراسان رضوی)	قتل	۲۷	محبوبه روشن دل	۴ سپتامبر ۲۰۲۳ (۱۳ شهریور ۱۴۰۲)	۱۲
غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان مرکزی قم (قم)	قتل	نامشخص	نامشخص	۵ سپتامبر ۲۰۲۳ (۱۴ شهریور ۱۴۰۲)	۱۳
غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان مرکزی اصفهان (اصفهان)	قتل	نامشخص	نامشخص	۲۱ اکتبر ۲۰۲۳ (۲۹ مهر ۱۴۰۲)	۱۴
غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان مرکزی یاسوج (کهگیلویه و بویراحمد)	قتل	نامشخص	مریم فروغ منش	۱ نوامبر ۲۰۲۳ (۱۰ آبان ۱۴۰۲)	۱۵
غیررسمی	حالوش	زندان مرکزی کرمان (کرمان)	مواد مخدر	۴۶	زرخاتون مزارزهی	۱۵ نوامبر ۲۰۲۳ (۲۴ آبان ۱۴۰۲)	۱۶
غیررسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان مرکزی رشت (گیلان)	قتل	نامشخص	نامشخص	۲۵ نوامبر ۲۰۲۳ (۴ آذر ۱۴۰۲)	۱۷
رسمی	سازمان حقوق بشر ایران	زندان قزل حصار کرج (البرز)	قتل	۳۰	سمیرا سبزیان	۲۰ دسامبر ۲۰۲۳ (۲۹ آذر ۱۴۰۲)	۱۸

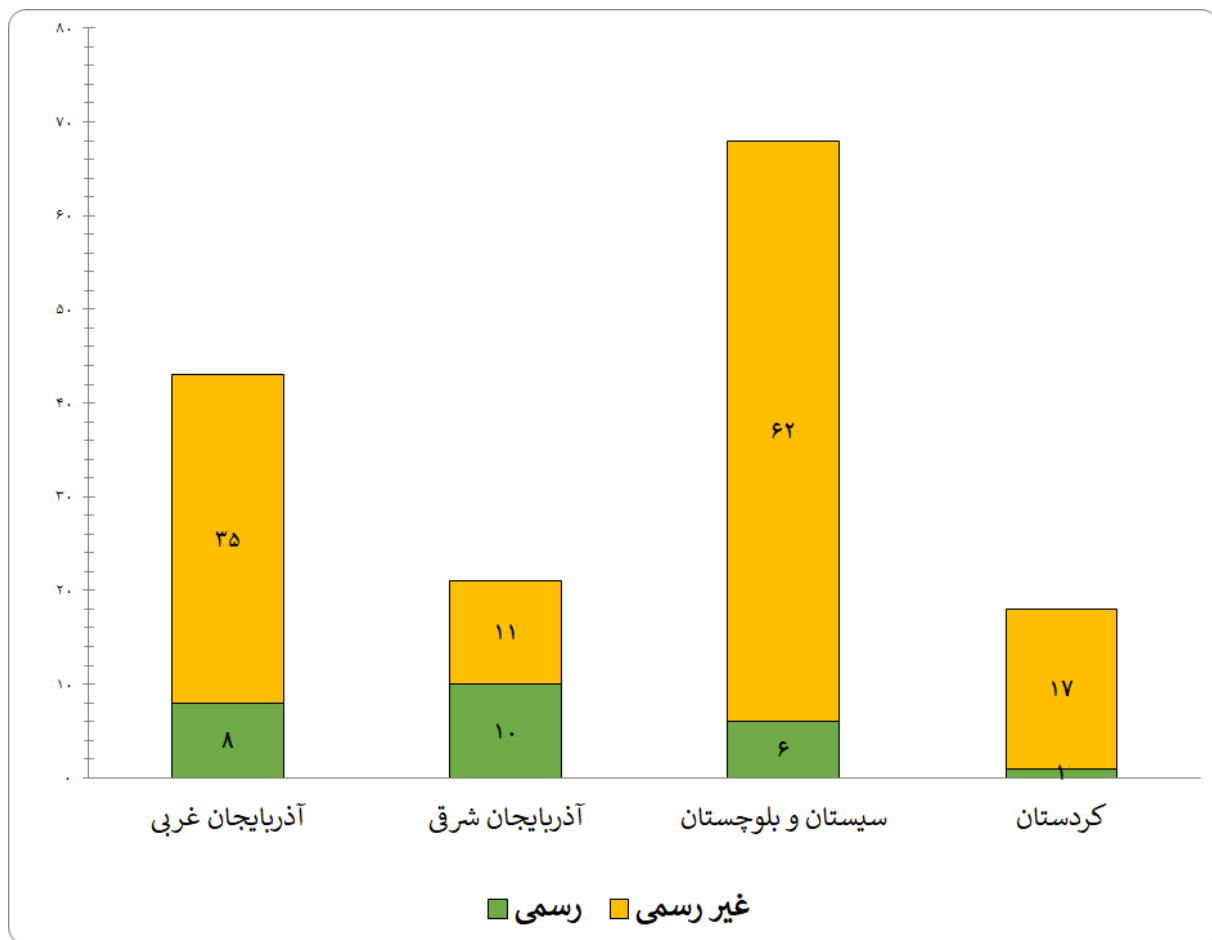
غیررسمی	حال‌وش	زندان مرکزی بیرجند (خراسان جنوبی)	نامشخص	نامشخص	نامشخص	۲۷ دسامبر ۲۰۲۳ (۶ دی ۱۴۰۲)	۱۹
غیررسمی	حال‌وش	زندان مرکزی بیرجند (خراسان جنوبی)	نامشخص	نامشخص	نامشخص	۲۷ دسامبر ۲۰۲۳ (۶ دی ۱۴۰۲)	۲۰
غیررسمی	حال‌وش	زندان مرکزی بیرجند (خراسان جنوبی)	نامشخص	نامشخص	نامشخص	۲۷ دسامبر ۲۰۲۳ (۶ دی ۱۴۰۲)	۲۱
رسمی	میزان	زندان مرکزی ارومیه (آذربایجان غربی)	مبارزه و افساد فی‌الارض برای جاسوسی	نامشخص	نسیم نمازی	۲۹ دسامبر ۲۰۲۳ (۸ دی ۱۴۰۲)	۲۲

* سن مربوط به زمان اجرای حکم است

اقلیت‌های اتنیکی

همان‌طور که این گزارش و گزارش‌های سالانه قبلی نشان می‌دهد، اقلیت‌های اتنیکی در ایران نسبت بسیار بالایی را در آمار اعدام‌ها به خود اختصاص می‌دهند. علاوه بر این، استان سیستان و بلوچستان با ۲۵ اعدام به‌ازای هر یک میلیون نفر در سال ۲۰۲۳، رتبه دوم را در زمینه بالاترین سرانه اعدام در کشور به خود اختصاص داده است. بر اساس گزارش حاضر، در سال ۲۰۲۳، در ۴ استان اتنیکی آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، سیستان و بلوچستان و کردستان، ۱۵۰ نفر اعدام شده‌اند. این رقم در سال ۲۰۲۲ میلادی ۱۳۰ اعدام و در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۰، به ترتیب، ۶۲ و ۶۰ اعدام بوده است.

با این حال، با توجه به اینکه اعدام اقلیت‌های اتنیکی منحصراً در استان‌های خودشان اجرا نمی‌شود، تعیین تعداد دقیق اعدام‌های هر یک از گروه‌های اقلیت اتنیکی دشوار است. از سوی دیگر، اطلاعات مربوط به اعدام‌شدگان همیشه شامل هویت اتنیکی آن‌ها نمی‌شود. اعدام زندانیان بلوچ در بسیاری از موارد در زندان‌های خارج از منطقه بلوچستان انجام می‌شود.

در سال ۲۰۲۳ بیش از ۸۴ درصد از اعدام‌هایی که سازمان حقوق بشر ایران در آذربایجان شرقی و غربی، کردستان و سیستان و بلوچستان ثبت کرده است، از سوی مقام‌ها اعلام نشده‌اند.

از سوی دیگر، اکثریت مطلق افرادی که به دلیل وابستگی سیاسی‌شان اعدام شده‌اند، به گروه‌های اقلیت اتنیکی و به‌ویژه کردها، تعلق دارند. بررسی اجمالی گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۳ نشان می‌دهد که دست‌کم ۱۵۴ نفر به دلیل وابستگی به گروه‌های مسلح و سیاسی ممنوعه اعدام شده‌اند؛ از میان آن‌ها، ۷۶ نفر کرد (۴۹ درصد)، ۴۵ نفر بلوچ (۲۹ درصد) و ۲۴ نفر عرب (۱۶ درصد) بودند. علاوه بر این، اغلب این اعدام‌شدگان مسلمانان سنی بوده‌اند.

دلایل محتمل متعددی برای نسبت بسیار بالای اعدام گروه‌های اتنیکی در آمار اعدام وجود دارد. یک دلیل می‌تواند این باشد که مقام‌ها به دلیل وجود مخالفت بیشتر در میان مردم آن مناطق، برای ایجاد ارباب، از خشونت بیشتری استفاده می‌کنند. در جریان اعتراضات سراسری پس از قتل حکومتی ژینا (مهسا) امینی، مناطق کردنشین و استان سیستان و بلوچستان مکان‌هایی بودند که طولانی‌ترین

اعتراض‌های مداوم را داشتند و تقریباً نیمی از معترضان کشته‌شده در خیابان‌ها از استان‌های سیستان و بلوچستان، کردستان و سایر شهرهای کردنشین در استان‌های دیگر بودند. مقام‌ها با زدن برچسب جدایی‌طلب به منتقدانشان در مناطق اقلیت‌های اتنیکی، تبلیغاتی را به راه انداختند. علاوه بر این، حضور گروه‌های مسلح در آن مناطق، برای مقام‌ها توجیه احکام اعدام به بهانه مبارزه با تروریسم و گروه‌های جدایی‌طلب، را آسان‌تر می‌کند. همه این‌ها منجر به حساسیت کمتر داخلی و بین‌المللی به اعدام افراد از مناطق اتنیکی و در نتیجه، هزینه سیاسی کمتر برای این جنایت‌ها شده است. در نهایت، با توجه به اینکه این مناطق در کل شرایط اجتماعی-اقتصادی مناسبی ندارند، نهادهای قضایی محلی نیز در این چهار استان اتنیکی بیش از دیگر مناطق دست به اعمال غیرقانونی و خودسرانه می‌زنند.

اعدام اقلیت‌های اتنیکی بلوچ

استان سیستان و بلوچستان با ۶۸ اعدام، دومین استان از نظر تعداد کل اعدام‌ها و با ۲۵ اعدام به‌ازای هر یک میلیون نفر، دومین استان با بالاترین سرانه اعدام در سال ۲۰۲۳ محسوب می‌شود. هرچند آمار رسمی از جمعیت اقلیت‌های اتنیکی بلوچ در ایران وجود ندارد، منابع مختلف این رقم را بین ۱.۵ میلیون¹⁶² تا ۴.۸ میلیون¹⁶³ نفر تخمین می‌زنند که ۲ تا ۶ درصد از کل جمعیت ایران است. با این حال، تحقیقات و نظارت سازمان حقوق بشر ایران نشان می‌دهد در سال ۲۰۲۳، دست‌کم ۱۶۷ زندانی بلوچ اعدام شده‌اند که ۲۰ درصد از کل اعدام‌های ثبت‌شده در ایران است. ۱۱۰ مورد از ۱۶۷ اعدام بلوچ‌ها در سال ۲۰۲۳، در زندان‌های خارج از استان سیستان و بلوچستان انجام شده است. نسبت بسیار بالای اعدام زندانیان بلوچ در آمار اعدام‌های ایران، واکنش گروه‌های حقوق بشری و جامعه جهانی را در پی داشته است.¹⁶⁴

¹⁶² <https://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-2-ethnic-diversity>

¹⁶³ <https://unpo.org/members/7922>

¹⁶⁴ ابراز نگرانی کارشناسان سازمان ملل متحد از اعدام زندانیان اقلیت اتنیکی بلوچ:

<https://news.un.org/en/story/2021/02/1083772>

حقایق درباره اعدام بلوچ‌ها در سال ۲۰۲۳

- دست‌کم ۱۶۷ نفر از اقلیت‌های اثنیکی بلوچ اعدام شدند، یعنی ۲۰ درصد از کل اعدام‌ها در سال ۲۰۲۳
- ۱۳۸ نفر به دلیل جرایم مرتبط با مواد مخدر اعدام شدند، یعنی حدود ۳۰ درصد از کل اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر
- ۲۲ نفر به اتهام قتل اعدام شدند (قصاص نفس)
- ۷ نفر به اتهامات امنیتی اعدام شدند
- ۳ نفر از اعدام‌شدگان زنان بلوچ بودند
- تنها ۵ مورد از این اعدام‌ها (۳ درصد) به‌طور رسمی گزارش شده‌اند
- ۲۷ اعدام به‌صورت مخفیانه انجام شد
- اعدام‌ها در ۲۷ زندان مختلف کشور انجام شد. در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۱، این اعدام‌ها به‌ترتیب، در ۲۱ و ۱۰ زندان مختلف انجام شده بود

شهروندان خارجی

افغان‌ها بزرگ‌ترین گروه اعدامی‌های غیرایرانی و افراد غیرایرانی در صف اعدام در زندان‌های ایران محسوب می‌شوند. در ۹ ماه نخست سال ۲۰۲۱ هیچ موردی از اعدام شهروندان افغانستان ثبت نشده بود، اما از ماه سپتامبر آن سال، پنج مرد افغان در طول ۳۵ روز اعدام شدند. در دهم اکتبر سال ۲۰۲۱، سازمان حقوق بشر ایران ابراز نگرانی کرد که تسلط طالبان بر افغانستان در ماه اوت، اعدام شهروندان آن کشور را تسهیل کرده است.¹⁶⁵ در سال ۲۰۲۲ تعداد این اعدام‌ها بیش از سه‌برابر شد و ۱۶ شهروند افغانستان، از جمله یک کودک-مجرم و یک زن، اعدام شده‌اند. در سال ۲۰۲۳ تعداد شهروندان افغانستان که در ایران اعدام شدند، به ۲۵ نفر افزایش یافت و دونفرشان در ملأعام اعدام شدند.

درمورد تعداد شهروندان افغانستان محکوم به اعدام در زندان‌های ایران هیچ‌گونه اطلاعات روشنی در دسترس عموم نیست، اما گمان می‌رود تعداد آنان، به‌ویژه در زندان‌های شرق کشور، زیاد باشد.

¹⁶⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/4917/>

سخنگوی طالبان در ژوئن ۲۰۲۳ به رسانه‌ها گفت: «حکم اعدام ۲۰۰ شهروند افغان که به‌تازگی در ایران صادر شده بود، به حبس تبدیل شده است و آن‌ها به افغانستان بازگردانده شده‌اند.»¹⁶⁶ در ژوئیه ۲۰۲۳، منابع مطلع به سازمان حقوق بشر ایران گفتند حدود ۲۵۰ تا ۳۰۰ زندانی در بند زندانیان خارجی زندان مرکزی اصفهان نگهداری می‌شوند که اکثریت آن‌ها شهروندان افغانستان و پاکستان‌اند و با اتهامات مربوط به مواد مخدر در صف اعدام قرار دارند. یک تبعه افغان به نام جلال امان‌الدین که در حال حاضر به همراه عمویش شفیع امان‌الدین با اتهامات مرتبط به مواد مخدر در انتظار اعدام به سر می‌برد، در زمان بازداشت، ۱۷ سال سن داشته است.¹⁶⁷

باید به این نکته توجه کنیم که اعدام افغان‌ها معمولاً ازسوی مقام‌ها اعلام نمی‌شود و آن‌ها شبکه خانواده یا وکلایی ندارند که بتوانند درمورد وضعیتشان آگاهی‌رسانی کنند. به این ترتیب، تعداد واقعی شهروندان افغانستانی اعدام‌شده ممکن است بیش از آن‌هایی باشد که ما توانسته‌ایم تأیید کنیم.

میراجان محمدی ۱۹ دی‌ماه ۱۴۰۱ به اتهام مرتبط با مواد مخدر مخفیانه در زندان رودان (هرمزگان) اعدام شد.¹⁶⁸ **یوسف جمعه حسینی** ۱۶ فروردین ۱۴۰۲ با اتهام مربوط به مواد مخدر در زندان مرکزی شیراز اعدام شد.¹⁶⁹ مردی که تنها با نام **سعید** شناسایی شده است، ۱۸ اردیبهشت ۱۴۰۲ در زندان رجایی‌شهر کرج با اتهام قتل عمد اعدام شد.¹⁷⁰ **دو مرد افغان که هویت کامل آن‌ها اعلام نشده است**، ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان قزل‌حصار کرج اعدام شدند.¹⁷¹ **نجف سلیمان رشاد** ۲۸ اردیبهشت ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان مرکزی خرم‌آباد اعدام شد.¹⁷² **محمد رامز رشیدی و نعیم هاشم قتالی** در ارتباط با پرونده «حمله تروریستی به شاهچراغ» روز ۱۷ تیرماه ۱۴۰۲ به اتهام افساد فی‌الارض و بغی در ملأعام در شیراز به دار آویخته شدند.¹⁷³ **جاهدالله معروف** در تاریخ ۲۴ تیرماه ۱۴۰۲ برای قصاص نفس یا اتهامات مرتبط با مواد مخدر در زندان مرکزی اصفهان اعدام شد.¹⁷⁴ **محمد ارباب** به اتهام مرتبط با مواد مخدر در تاریخ ۸ مردادماه ۱۴۰۲ در زندان زابل

¹⁶⁶ [بخش-سیاست-106/825449-طالبان-عودت-مهاجر-افغانستان/](https://www.parsine.com/بخش-سیاست-106/825449-طالبان-عودت-مهاجر-افغانستان/)

¹⁶⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/6059/>

¹⁶⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/5704/>

¹⁶⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/5802/>

¹⁷⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/5927/>

¹⁷¹ <https://iranhr.net/fa/articles/5914/>

¹⁷² <https://iranhr.net/fa/articles/5919/>

¹⁷³ <https://iranhr.net/fa/articles/6042/>

¹⁷⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/6059/>

مخفیانه اعدام شد.¹⁷⁵ **اسدالله امینی** نهم مردادماه ۱۴۰۲ در زندان زابل به اتهام مرتبط با مواد مخدر مخفیانه اعدام شد.¹⁷⁶ **مسعود اسحاقزهی** در تاریخ ۱۰ مرداد ۱۴۰۲ به اتهام مربوط به مواد مخدر در زندان زابل اعدام شد.¹⁷⁷ **یک مرد افغان که هویت کاملش احراز نشده است**، ۱۶ مردادماه ۱۴۰۲ به اتهام مرتبط با مواد مخدر در زندان مرکزی کرمان اعدام شد.¹⁷⁸ **سبحان افتخارالدین** ۵ شهریور ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان الیگودرز واقع در استان لرستان اعدام شد.¹⁷⁹ **یک مرد افغان که هویت کاملش مشخص نشده است**، ۱۷ مهر ۱۴۰۲ در زندان مرکزی کرمان به اتهام نامشخص اعدام شد.¹⁸⁰ **نظیرمحمد تاجیک و نورمحمد بربری** ۱۹ مهرماه ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان قزلحصار کرج اعدام شدند.¹⁸¹ **صادق تاجیک** ۱۰ آبانماه ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان قزلحصار کرج اعدام شد.¹⁸² **رضا اربابزهی** ۲۰ آبانماه ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان مرکزی زاهدان اعدام شد.¹⁸³ **نظیر محمد** ۲۴ آبان ۱۴۰۲ به اتهام مرتبط با مواد مخدر در زندان قزلحصار کرج اعدام شد.¹⁸⁴ مردی که تنها با نام **ارسلان** شناخته شده است، ۲۴ آبان ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان قزلحصار کرج اعدام شد.¹⁸⁵ مردی که تنها با نام **جمیل** شناخته شده است، ۲۳ آذرماه ۱۴۰۲ به اتهام قتل عمد در زندان مرکزی شیراز اعدام شد.¹⁸⁶ **عبدالله زمانی** ۲۸ آذر ۱۴۰۲ به اتهام مرتبط با مواد مخدر در زندان قزلحصار کرج اعدام شد.¹⁸⁷ **دو مرد تبعه افغانستان که هویت کاملشان احراز نشده است**، ۲ دیماه ۱۴۰۲ به اتهامات نامشخصی در ندامتگاه (زندان مرکزی) کرج اعدام شدند.¹⁸⁸

¹⁷⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/6106/>

¹⁷⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/6106/>

¹⁷⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/6111/>

¹⁷⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/6132/>

¹⁷⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/6173/>

¹⁸⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/6225/>

¹⁸¹ <https://iranhr.net/fa/articles/6235/>

¹⁸² <https://iranhr.net/fa/articles/6281/>

¹⁸³ <https://iranhr.net/fa/articles/6304/>

¹⁸⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/6316/>

¹⁸⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/6318/>

¹⁸⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/6402/>

¹⁸⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/6414/>

¹⁸⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/6447/>

شهروندان دوتابعیتی

ایران تابعیت دوگانه را به رسمیت نمی‌شناسد و بنابراین اجازه دسترسی کنسولی کشورهای دیگر را به شهروندان ایرانی که تابعیت آن کشور خارجی را نیز داشته باشند، نمی‌دهد. جمهوری اسلامی همچنین از شهروندان خارجی و دوتابعیتی زندانی به‌عنوان ابزار چانه‌زنی در مذاکرات سیاسی و اقتصادی با غرب استفاده می‌کند. در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۸، محمدجواد ظریف، وزیر امور خارجه وقت جمهوری اسلامی ایران، اعلام کرد که برای تبادل ایرانی-آمریکایی‌های زندانی در ایران با آمریکا، اختیارات کافی دارد؛ این مسئله اعتراف به این بود که این زندانیان به‌عنوان گروگان‌های سیاسی مورد استفاده قرار می‌گیرند.¹⁸⁹ در کنار بازداشت شهروندان دوتابعیتی در خاک ایران، جمهوری اسلامی سه مخالف سیاسی خود را با کمک یک کارتل بین‌المللی مواد مخدر از کشورهای همسایه ربود و به ایران منتقل کرد: روح‌الله زم در مهرماه ۱۳۹۸ (اکتبر ۲۰۱۹) از عراق، جمشید شارمهد در مرداد ۱۳۹۹ (ژوئیه ۲۰۲۰) از امارات متحده عربی و حبیب اسعود در آبان ۱۳۹۹ (اکتبر ۲۰۲۰) از ترکیه.

از آن سه تن، روح‌الله زم در ۲۲ آذر ۱۳۹۹ (۱۲ دسامبر ۲۰۲۰) اعدام شد.¹⁹⁰ حبیب اسعود نیز در ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۲ (ششم ماه مه ۲۰۲۳) اعدام شد.¹⁹¹

در حال حاضر دو شهروند دوتابعیتی در ایران به نام‌های احمدرضا جلالی¹⁹² و جمشید شارمهد¹⁹³ در معرض خطر اعدام قرار دارند.

¹⁸⁹ <https://www.nytimes.com/2019/04/24/world/middleeast/iran-zarif-prisoner-exchange.html>

¹⁹⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/4527/>

¹⁹¹ <https://iranhr.net/fa/articles/5874/>

¹⁹² <https://iranhr.net/fa/articles/5217/>

¹⁹³ <https://iranhr.net/fa/articles/5738/>

شهروندان دوتابعیتی که در سال ۲۰۲۳ اعدام شدند

علیرضا اکبری

علیرضا اکبری شهروند دوتابعیتی ایرانی-بریتانیایی و یکی از مقام‌های ارشد پیشین وزارت دفاع ایران بود که به اتهام افساد فی‌الارض از طریق جاسوسی به اعدام محکوم شد. او در مکانی نامشخص در ۲۴ دی‌ماه ۱۴۰۱ (۱۴ ژانویه ۲۰۲۳) اعدام شد.¹⁹⁴

حبیب اسبود

حبیب اسبود (حبیب فرج‌الله چعب)، مخالف سیاسی عرب با تابعیت سوئدی-ایرانی، پس از ربوده‌شدن، تحت شکنجه قرار گرفت و اعترافات اجباری او یک ماه بعد، از تلویزیون حکومتی پخش شد. او در شعبه ۲۶ دادگاه انقلاب تهران در یک دادگاه ناعادلانه محاکمه شد که به معنای محرومیتش از حقوق اولیه روال عادلانه دادرسی بود. حبیب اسبود در

تاریخ ۱۵ آذر ۱۴۰۱ (۶ دسامبر ۲۰۲۲) به اتهام افساد فی‌الارض به اعدام محکوم و حکمش در ۲۱ اسفند ۱۴۰۱ (۱۲ مارس ۲۰۲۳) در دیوان عالی کشور تأیید شد.¹⁹⁵ اتهام او افساد فی‌الارض از طریق تشکیل و مدیریت گروهی به نام «جنبش مبارزه عربی برای آزادی اهواز (نضال)» بود. حبیب چعب ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۲ (ششم ماه مه ۲۰۲۳) در مکانی نامشخص اعدام شد.¹⁹⁶

¹⁹⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/5700/>

¹⁹⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/5773/>

¹⁹⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/5874/>

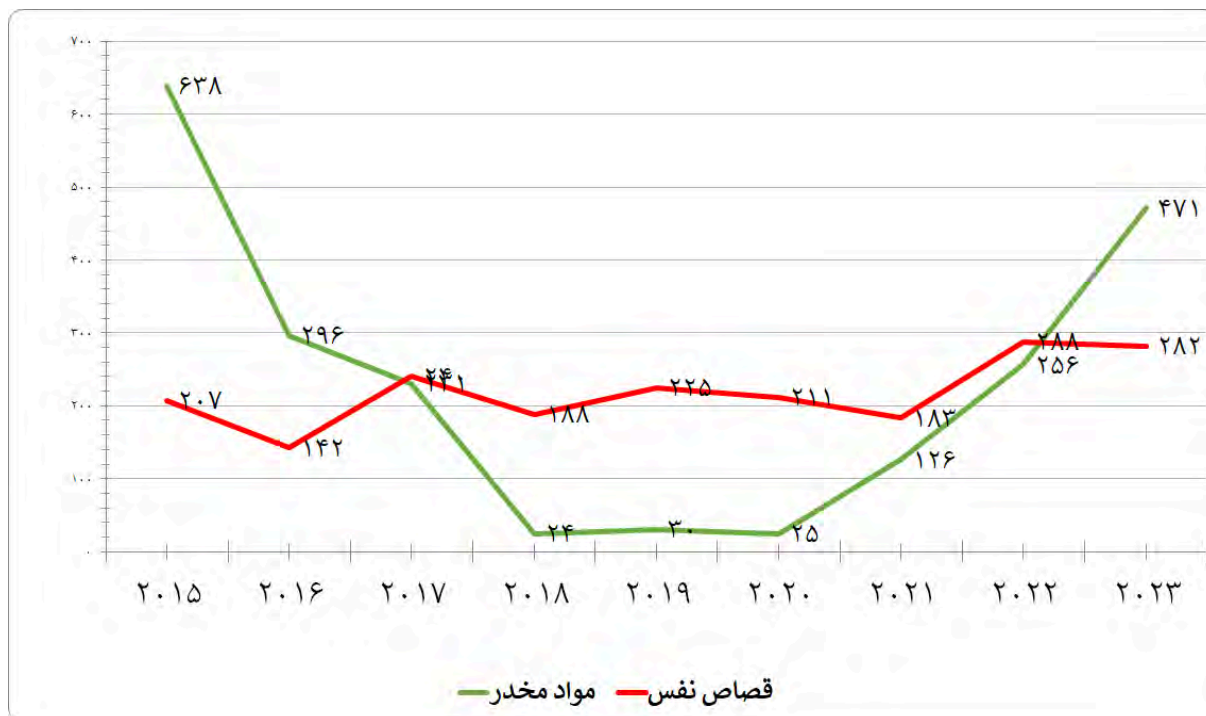
راه‌های محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران

کارزار داخلی مداوم و فشار بین‌المللی

اصلاحات قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۹۶ (۲۰۱۷ میلادی) که تحت فشارهای بین‌المللی بر جمهوری اسلامی برای کاهش اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر انجام شد، منجر به کاهش چشمگیر تعداد مجازات‌های اعدام در تاریخ جمهوری اسلامی شد. در پی آن، این رقم از میانگین حدود ۴۰۳ اعدام سالانه بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷، به کمتر از ۳۰ اعدام مرتبط با مواد مخدر در سال کاهش یافت.

با آغاز اجرایی‌شدن اصلاحیه ۱۳۹۶، سازمان حقوق بشر ایران هشدار داد که این اصلاحیه منجر به کاهش مداوم در استفاده از مجازات اعدام نخواهد شد، زیرا به موضوع فقدان روند رسیدگی عادلانه و محاکمه‌های ناعادلانه توجهی نمی‌کند. همان‌طور که پیش‌بینی می‌شد، تأثیر این اصلاحیه تنها سه سال پابرجا بود. در سال ۲۰۲۱، تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر نسبت به سه سال متمادی پیش از آن، ۵ برابر، در سال ۲۰۲۲ میلادی، ۱۰ برابر و در سال ۲۰۲۳ میلادی، ۱۸ برابر شد. از آنجایی که این افزایش شدید اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر با محکومیت‌های درخور بین‌المللی مواجه نشده است، این روند افزایشی احتمالاً ادامه خواهد داشت.

بین سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰، زمانی که تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر نسبتاً کم بود، اعدام‌های قصاص (مجازات اعدام به‌عنوان قصاص نفس) بیشترین تعداد اعدام‌ها را به خود اختصاص داد. طی ۱۰ سال گذشته، دو اتهام مواد مخدر و قتل عمد، در مجموع بیش از ۸۰ درصد از کل اعدام‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین، کاهش استفاده از مجازات اعدام در ایران، علاوه بر لغو مجازات اعدام برای جرایم مرتبط با مواد مخدر، منوط به تغییر در قوانین و رویه‌های قصاص نفس است.

در حالی که تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر پس از اوج‌گیری در سال ۲۰۱۵ به میزان قابل توجهی کاهش یافته، تعداد اعدام‌های قصاص در هر دو جهت افزایشی و کاهش‌ی نوسانات کمی داشته است. در سال ۲۰۲۳، تعداد اعدام‌های قصاص تقریباً هم‌سطح سال گذشته و بیشتر از پنج سال متوالی پیش از آن بود؛ اما اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳ میلادی ۱۸ برابر سال ۲۰۲۰ بوده است.

تجربه دو دهه گذشته نشان داده است که جامعه بین‌المللی و جامعه مدنی ایران، نیروهای محرکه اصلی هر گونه اصلاحی‌اند که هدف آن محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران باشد. توقف اجرای مجازات سنگسار که برای زنانی محصنه انجام می‌شد و کاهش استفاده از مجازات اعدام برای جرایم مرتبط با مواد مخدر از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ دو گام مهم مقام‌های ایرانی برای محدود کردن دامنه مجازات اعدام بود.

هر دو تغییر در نتیجه فشار خارجی همزمان با کارزارهای داخلی رخ داد. اتحادیه اروپا ممنوعیت سنگسار را شرطی برای بهبود روابط اقتصادی با ایران قرار داده بود.¹⁹⁷ در حالی که کاهش تعداد اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر نتیجه تغییر قانون بود و انتظار می‌رفت طولانی‌مدت باشد، اما افزایش اخیر این اعدام‌ها نشان داد که محدود کردن استفاده از مجازات اعدام به واسطه اصلاحیه سال ۱۳۹۶، پایدار نبوده است. تا زمانی که مجازات اعدام بر جرایم مرتبط با مواد مخدر اعمال شود و

¹⁹⁷ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2726009.stm

حق روند قضایی و دادرسی عادلانه تضمین نشود، مراجع قضایی می‌توانند از طریق دادگاه‌های انقلاب برای این نوع جرایم حکم اعدام صادر کنند.

به همین ترتیب، توقف اجرای مجازات سنگسار نیز باید موقتی تلقی شود، زیرا آن هم همچنان در قانون موجود است. آیین‌نامه رئیس قوه قضاییه درباره نحوه اجرای احکام که در خردادماه ۱۳۹۸ (ژوئن ۲۰۱۹) منتشر شد، نحوه اجرای احکام سنگسار (رجم) را به تفصیل شرح می‌دهد. بنابراین اگر سازوکارهای حقوق بشری بین‌المللی نظارت موشکافانه بر وضعیت حقوق بشر در ایران را کاهش دهند، مجازات سنگسار ممکن است دوباره اجرا شود.

بنابراین، فشار مستمر بین‌المللی و کارزارهای داخلی باید خواستار لغو کامل این مجازات‌ها در قانون شوند. توضیح مفصل‌تر وقایعی که منجر به تغییر در قانون و رویه اجرای اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر و مجازات سنگسار شد، در گزارش سالانه ۲۰۱۸ اعدام در ایران آمده است.¹⁹⁸

¹⁹⁸ <https://iranhr.net/fa/reports/21/>

دسته‌هایی از اعدام‌ها که امکان کاهش آن‌ها وجود دارد

اعدام کودک-مجرمان

ایران در ۲۰ سال گذشته بیشترین تعداد اعدام کودک-مجرمان را در جهان داشته است. براساس گزارش‌های سازمان حقوق بشر ایران و عفو بین‌الملل، بین سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۲۲ میلادی، ۱۰۵ اعدام (۷۷ درصد) از دست‌کم ۱۳۶ مورد اعدام کودک-مجرمان در سراسر جهان را مقام‌های ایرانی اجرا کرده‌اند. همچنین، ایران تنها کشوری بوده است که طی ۱۰ سال گذشته، هر سال اعدام کودک-مجرمان را اجرا کرده است. این درحالی است که هم جامعه مدنی ایران و هم جامعه بین‌الملل درباره این موضوع حساسیت بالایی دارند. به دلیل فشار مداوم بین‌المللی بین سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۱۳، مقام‌های ایرانی در بخش‌های مربوط به مجازات اعدام برای کودک-مجرمان در قانون مجازات اسلامی تغییراتی دادند؛ اما این تغییرات منجر به کاهش تعداد اعدام‌ها نشد. فشار هماهنگ و قوی‌تر جامعه بین‌الملل می‌تواند به توقف اعدام کودکان در ایران منجر شود. مراجع قانون‌گذاری در جمهوری اسلامی به فقه اسلامی استناد می‌کنند که براساس آن، سن «بلوغ» و در نتیجه، سن مسئولیت‌پذیری کیفری برای دختران ۹ سال و برای پسران ۱۵ سال قمری است. با وجود این، در موقعیت‌های دیگر، سنی که می‌گوییم فرد به «بلوغ» رسیده است، درحال حاضر ۱۸ سالگی در نظر گرفته می‌شود؛ به‌عنوان مثال، گذرنامه برای شهروندان بالای ۱۸ سال با ارائه شناسنامه و کارت ملی صادر می‌شود، اما کودکان زیر ۱۸ سال و زنان مجرد بالای ۱۸ سال برای اخذ گذرنامه باید اجازه پدر یا نزدیک‌ترین خویشاوند مرد را داشته باشند و زنان متأهل نیز باید اجازه شوهرشان را ارائه دهند. بنابراین تغییر سن مسئولیت کیفری به ۱۸ سال، انحراف بغرنجی از قوانین اسلام محسوب نمی‌شود.

اعدام در ملأعام

ایران یکی از معدود کشورهایی است که هنوز اعدام‌هایی را در ملأعام اجرا می‌کند. این موضوع بارها مورد نقد جامعه بین‌الملل قرار گرفته است. در میان جامعه مدنی ایران و حتی در مجلس ایران نیز

بحث‌هایی در این زمینه وجود داشته است.¹⁹⁹ علاوه بر این، چند تن از مراجع تقلید اعلام کرده‌اند که اجرای مجازات‌ها در ملأعام یک ضرورت شرعی نیست و در صورتی که عوارض جانبی منفی آن بیشتر از منافعی باشد، نباید اجرا شود.²⁰⁰ یکی از بزرگ‌ترین عوارض جانبی منفی این مسئله، محکومیت‌های بین‌المللی است. اگرچه دولت (زیر نظر رئیس جمهوری) طبق قانون اساسی ایران صلاحیت صدور و اجرای احکام اعدام را ندارد، به نظر می‌رسد اعدام در ملأعام از این قاعده مستثنا باشد. در سطح محلی، استاندار یا فرماندار، به نمایندگی از دولت، این اختیار را دارد که تصمیم بگیرد که آیا اعدام باید در ملأعام انجام شود یا خیر.²⁰¹ از آنجایی که دولت در مجامع بین‌المللی طرف گفت‌وگو با سایر کشورهاست، اعمال فشار بر نمایندگان دولت برای جلوگیری از اجرای اعدام در ملأعام آسان‌تر است. از این رو، توقف اجرای اعدام در ملأعام مستلزم فشار متمرکز و مستمر جامعه جهانی است. علاوه بر این، وقفه در اجرای اعدام در ملأعام، که به دلیل محدودیت‌های کووید-۱۹ رخ داد، تاب‌آوری عمومی در مورد این‌گونه اعدام‌ها را کاهش داده است. اما مقام‌های جمهوری اسلامی به تدریج اعدام‌های در ملأعام را با اجرای ۲ مورد در سال ۲۰۲۲ و ۷ مورد در سال ۲۰۲۳، از سر گرفته‌اند. فشار بین‌المللی، به‌ویژه از سوی کشورهای غربی دیپلماتیک نزدیک‌تری با جمهوری اسلامی دارند، می‌تواند هزینه سیاسی اعدام‌های در ملأعام را افزایش دهد.

قصاص نفس

برخلاف اعدام در ملأعام، قصاص نفس برای قتل در قوانین شرعی تعیین شده است و تا زمانی که قانون مجازات براساس شرع باشد، مقام‌های ایرانی حذف آن را خط قرمزی قلمداد می‌کنند که نمی‌توان از آن عبور کرد. آن‌ها مدعی‌اند قصاص نفس یک حق اختصاصی برای خانواده قربانی است که نمی‌توانند آن را زیر پا بگذارند یا مهار کنند.

قانون مجازات اسلامی مجازات قتل عمد را قصاص نفس می‌داند و به خانواده مقتول اجازه می‌دهد که به‌عنوان تلافی و قصاص نفس، تقاضای اعدام کنند. با این حال، آن‌ها می‌توانند به جای اعدام خون‌بها (دیه) مطالبه کنند یا بدون طلب دیه، قاتل را ببخشند. اگرچه مخالفت با قصاص نفس

¹⁹⁹ <https://www.radiofarda.com/a/iran-execution-whipping-law/29314017.html>

²⁰⁰ <https://www.tabnak.ir/fa/news/380428/فتوای-پیر-خیر-میر-اجع-در-بار-ه-اجر-ای-حدود-در-ملأ-عام>

²⁰¹ <https://www.asrehamoon.ir/news/51511>

براساس قوانین ایران جرمی جدی تلقی می‌شود، اما ترویج «بخشش» از نظر اسلام امری پسندیده است؛ این امر چندین امکان فراهم می‌کند برای کاهش تعداد اعدام‌های قصاص نفس که در دومین رده پرشمارترین دسته اعدام‌ها در ایران قرار دارد. در زیر به شرحی مختصر از اقداماتی می‌پردازیم که گمان می‌رود به کاهش تعداد این‌گونه اعدام‌ها کمک می‌کند.

- **تمایز قتل عمد و غیرعمد:** افرادی که اتهامشان تحت مفهوم کلی و فراگیر «قتل عمد» قرار می‌گیرد، به دلیل نبود نوعی درجه‌بندی در قانون، بدون توجه به عنصر روانی جرم (نیت مجرمانه) یا شرایط ارتکاب جرم، به قصاص نفس محکوم می‌شوند. هر ساله افراد زیادی به دلیل قتل‌هایی که ناخواسته یا برای دفاع از خود انجام داده‌اند، اعدام می‌شوند. در نظر گرفتن این موضوع، تعداد اعدام‌ها را کاهش می‌دهد.

- **حبس‌های طولانی‌مدت برای محکومان به اتهام قتل عمد که ازسوی شاکی بخشوده می‌شوند:** یکی از استدلال‌های مدافعان احکام اعدام به قصاص این است که به دنبال بخشش (مثلاً با پرداخت دیه)، فردی که مرتکب جرمی جدی شده و ممکن است برای جامعه خطرناک باشد، پس از یک دوره کوتاه زندان، آزاد خواهد شد. این تصور، شاکی را در انتخاب دیه یا بخشش به جای قصاص نفس دچار تردید می‌کند. این مسئله با در نظر گرفتن یک دوره حداقلی حبس اجباری برای تمامی محکومان به جرم قتل عمد که ازسوی شاکیان بخشیده شده‌اند، قابل حل است. مدت زندان باید به قدر کافی طولانی باشد که شاکی احساس کند فرد محکوم به‌طور عادلانه‌ای مجازات می‌شود.

- **یک نرخ دیه مشخص و حمایت دولتی برای پوشش آن در صورت لزوم:** حداقل نرخ دیه را مسئولان تعیین می‌کنند؛ اما از آنجایی که هیچ سقفی برای مبالغ دیه وجود ندارد، خانواده قربانی می‌توانند مبلغی را مطالبه کنند که بسیار بالاتر از نرخ حداقلی است. این موضوع، علاوه بر تشدید ماهیت تبعیض‌آمیز قصاص نفس (فقرا اعدام می‌شوند، درحالی‌که ثروتمندان می‌توانند هزینه‌های آزادشدن خود را بپردازند)، برای دولت هم پرداخت کمک به منظور تأمین دست‌کم بخشی از دیه را دشوار می‌کند.

- **ترویج بخشش از طریق جامعه مدنی:** طی چند سال گذشته، تعداد فزاینده‌ای از گروه‌های جامعه مدنی برای ترویج فرهنگ بخشش به‌جای قصاص نفس تلاش کرده‌اند. جمعیت امداد دانشجویی-مردمی امام علی (جمعیت امام علی) که در خط مقدم جنبش بخشش، به‌ویژه برای کودک-مجرمان قرار داشت،²⁰² به خواست وزارت کشور منحل شد. هم مقام‌های ایرانی و هم جامعه بین‌الملل باید از تلاش‌ها و گروه‌هایی که از بخشش به‌جای قصاص دفاع می‌کنند، حمایت کنند، نه اینکه مانع آن‌ها شوند.

²⁰² <https://iranhr.net/fa/articles/4663/>

جنبش‌های ترویج لغو اعدام و بسیج جامعه مدنی داخل ایران

طی سه سال گذشته، مخالفت ایرانیان با مجازات اعدام روندی روبه‌رشد داشته است. این روند در جریان اعتراضات «زن، زندگی، آزادی» چشمگیر بود و در ۴۴ سال اخیر نظیر نداشت. در این زمان کنشگری گسترده‌ای را، از شعارها در زمان تظاهرات تا اعتصاب غذای زندانیان سیاسی در اعتراض به اعدام‌ها و کنش‌های اعتراضی مانند دیوانه‌نویسی و فعالیت مجازی، شاهد بودیم.

نوزدهم دی‌ماه ۱۴۰۱ (۹ ژانویه ۲۰۲۳) در پی انتشار خبر انتقال محمد قبادلو و محمد بروغنی به سلول انفرادی برای مقدمات اعدام، شهروندان بسیاری به خانواده‌های این دو معترض محکوم به اعدام در مقابل زندان رجایی‌شهر (گوهردشت) پیوستند تا اعدام آن‌ها را متوقف کنند. این اقدام شجاعانه جان آن دو را در آن شب حفظ کرد.

خانواده‌های زندانیان محکوم به اعدام با اتهام‌های مربوط به مواد مخدر که اعتراض‌هایشان را از شهریور ماه سال ۱۴۰۱ آغاز کرده بودند، به‌رغم سرکوب و بازداشت‌ها، به اعتراضاتشان ادامه دادند. روز ۲۶ دی‌ماه ۱۴۰۱ خانواده‌های این محکومان از شهرهای مختلف ایران به تهران سفر کردند و مقابل ساختمان دادگستری گرد آمدند. آن‌ها برگه‌های «نه به اعدام مواد مخدر»، «نه به اعدام» و «پدرم را اعدام نکنید» در دست داشتند.

روز ۵ بهمن‌ماه ۱۴۰۱ در پی انتقال سه متهم مواد مخدر به سلول انفرادی برای اعدام، خانواده‌ها در مقابل زندان قزل‌حصار تجمع کردند.

در روز ۲۵ اسفند ۱۴۰۱ خانواده‌های معترض مقابل زندان مرکزی ارومیه تجمع کردند تا جان پنج زندانی، از جمله محی‌الدین ابراهیمی (صفحه ۵۳) را نجات دهند.²⁰³

در شامگاه ۲۴ و ۲۷ اردیبهشت ۱۴۰۲ نیز تجمع‌های اعتراضی مشابهی مقابل زندان اصفهان برگزار شد. این اعتراضات در زمانی رخ داد که سه معترض به نام‌های صالح میرهاشمی، سعید یعقوبی و مجید کاظمی (صفحه ۵۹) به سلول انفرادی منتقل شده بودند و خطر اجرای احکام اعدام آن‌ها شدت گرفته بود.

²⁰³ ویدیوی تجمع را اینجا ببینید: <https://x.com/IHRights/status/1636492125083774976?s=20>

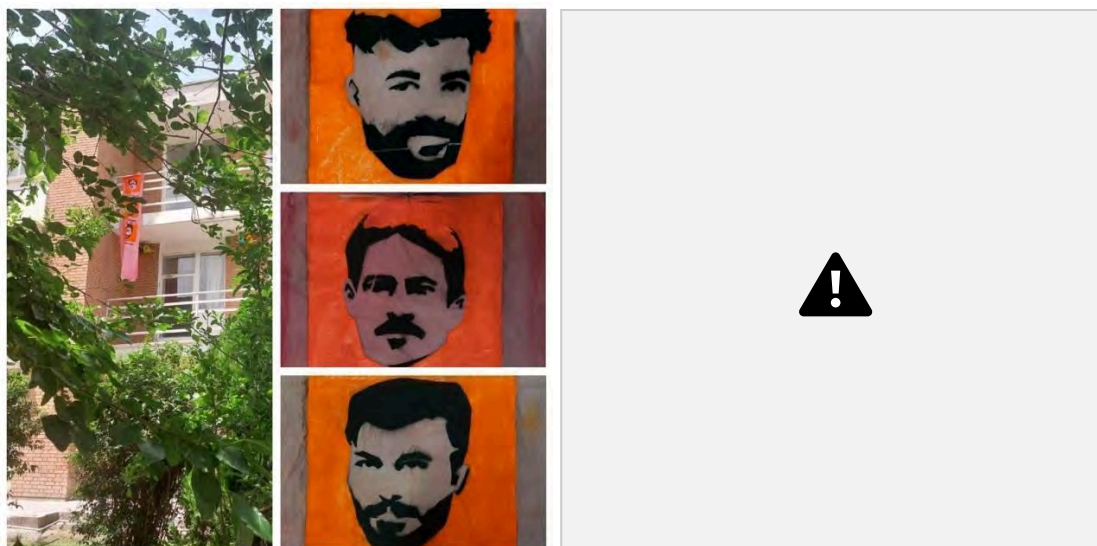

به دنبال شدت گرفتن و افزایش اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر، خانواده‌های محکومان مواد مخدر روز سوم خرداد ۱۴۰۲ بار دیگر در برابر ساختمان دادگستری تجمع کردند.

علاوه بر اعتراضات مردمی در بیرون زندان‌ها، زندانیان نیز با اعتصاب در داخل زندان و رساندن پیام‌هایشان به خارج زندان، به طور مرتب صدایشان را علیه مجازات مرگ بلند کرده‌اند. هنگامی که روز هفتم مهرماه ۱۴۰۲ در زندان رامهرمز صمد مرادی را برای اجرای اعدام به سلول انفرادی می‌بردند، همبندی‌هایش جمع شدند و پتوهایشان را آتش زدند تا جلو انتقال او را بگیرند. در نهایت، گارد زندان توانست صمد را از بند خارج کند، ولی در این اعتراض هشت زندانی به دست مأموران زندان مجروح شدند.²⁰⁴

گرافیتی و دیوارنویسی‌های ضداعدام نیز از ابتدای اعتراضات «زن، زندگی، آزادی» در بسیاری از نقاط ایران دیده شده است.

²⁰⁴ <https://iranhr.net/fa/articles/6214/>

در سال ۲۰۲۰ کارزار آنلاین با هشتگ «اعدام نکنید» توانست جان هفت معترض در خطر اعدام را نجات دهد. این هشتگ اکنون به صورت «نه به اعدام» ادامه یافته است. کارزارهای آنلاین می‌توانند باعث آگاهی مردم و ایجاد حرکت‌های جمعی شوند. جمهوری اسلامی مطالب ضد اعدام در رسانه‌های اجتماعی را جرم‌انگاری کرده است و گاه برای آن‌ها مجازات‌هایی در نظر می‌گیرد.

جنبش بخشش

همان‌طور که در بخش اعدام‌های قصاص ذکر شد، طبق قانون مجازات اسلامی، قتل با قصاص نفس مجازات می‌شود و خانواده قربانی (اولیای دم) می‌توانند مجازات اعدام به قصاص نفس را مطالبه کنند؛ اما آن‌ها همچنین می‌توانند به‌جای مجازات اعدام، درخواست دیه کنند یا اینکه بدون دریافت دیه، قاتل را ببخشند. این گزینه‌ها فرصتی برای شهروندان فراهم می‌کند تا با ترویج بخشش، بدون قرار گرفتن در معرض آزار و اذیت مسئولان، با مجازات اعدام مقابله کنند. در ۶ سال گذشته، جنبش بخشش رشد قابل‌توجهی داشته است. شهروندان عادی، شخصیت‌های مشهور و شناخته‌شده، گروه‌های جامعه مدنی و دیگر کمپین‌های محلی و ملی در جهت ترویج بخشش به‌جای مجازات اعدام فعال بوده‌اند.

یکی از تکان‌دهنده‌ترین روایت‌های بخشش اعدام مربوط به شخصی است به‌نام مراد بیرانوند. زمانی‌که او به‌اتهام حمل مواد مخدر زندانی و در انتظار اعدام بود، مادرش به‌دست شخصی که برای سرقت به خانه او رفته بود، به قتل رسید. مراد در مصاحبه‌ای توضیح داد که چگونه در دوره انتظار برای اعدام، دیدگاهش

درمورد مجازات اعدام تغییر کرده است. او گفت: «در این مدت زندانیان زیادی را دیدم که هم‌بند خودم بودند، با هم سر یک سفره می‌نشستیم، اما وقتی زمان اجرای حکمشان رسید، آن‌ها را بردند و دیگر برنگشتند. زندگی خیلی کوتاه است و من هم وقتی در زندان این شرایط را درک کردم، تصمیم گرفتم قاتل مادرم را ببخشم. من بابت این کار هیچ چشمداشتی نداشتم و فقط برای رضای خدا این تصمیم را گرفتم.» مراد هشتم آذرماه ۱۴۰۲ در زندان مرکزی خرم‌آباد اعدام شد.²⁰⁵

²⁰⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/6365/>

سرکوب فعالان لغو مجازات اعدام

مانند سال گذشته، سرکوب جامعه مدنی طرفدار لغو مجازات اعدام در سال ۲۰۲۳ از طریق افزایش فشار و اتهامات ساختگی جدید برای فعالان این حوزه ادامه یافت. از میان فعالان فراوان لغو مجازات اعدام که در سال ۲۰۲۳ هدف قرار گرفتند، این‌جا تنها به سه نفر می‌پردازیم:

گلرخ ابراهیمی ایرایی

گلرخ ابراهیمی ایرایی کنشگر حقوق بشر و ضد اعدام است که اولین بار در سال ۱۳۹۳ بازداشت شد. او حتی در زمان زندان هم از فعالیت‌هایش علیه اعدام دست نکشید و مجازات‌های بیشتری را به جان خرید. او در اردیبهشت سال ۱۴۰۱ آزاد شد، اما چهارم مهرماه ۱۴۰۱ در جریان اعتراضات سراسری «زن، زندگی، آزادی» بار دیگر با خشونت بازداشت شد.

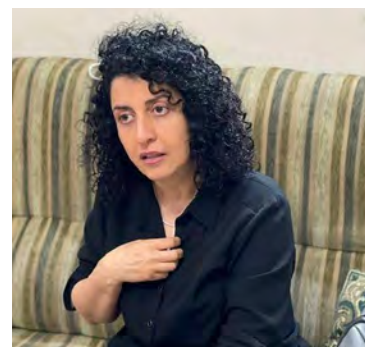
محاکمه گلرخ در شعبه ۲۶ دادگاه انقلاب تهران در روز ۱۴ دی‌ماه ۱۴۰۱ برگزار شد و او در روز ۲۴ فروردین ۱۴۰۲ حکم دریافت کرد. حکم او شش سال زندان به اتهام «اجتماع و تبانی علیه امنیت ملی»، یک سال زندان برای «تبلیغ علیه نظام» و دو سال محرومیت از عضو شدن در گروه‌های سیاسی و ضبط گوشی تلفن همراهش بود.

در اردیبهشت ۱۴۰۲، گلرخ پیامی به یک کنفرانس آنلاین به نام «گفت‌وگو برای نجات ایران» فرستاد و به همین دلیل ممنوع‌الملاقات شد. خانواده گلرخ خبر داده‌اند که او حاضر نشد در دادگاه تجدیدنظرش حضور پیدا کند یا تقاضای عفو دهد. سرانجام دادگاه تجدیدنظر پنج سال از مدت حبس او را تأیید کرد.

گلرخ کماکان علیه مجازات اعدام در زندان فعال است و صدایی برای زندانیان بی‌صدا به شمار می‌آید.²⁰⁶

²⁰⁶ <https://iranhr.net/en/people/6092/>

نرگس محمدی، برنده جایزه صلح نوبل، نایب رئیس کانون مدافعان حقوق بشر و از مخالفان مجازات اعدام در ایران، در حال حاضر در زندان اوین در حبس به سر می‌برد. او آخرین بار در آبان‌ماه ۱۴۰۰ و در جریان برگزاری مراسم دومین سالگرد قتل ابراهیم کتابدار، از جانب‌اختگان اعتراضات آبان ۹۸، به‌دست نیروهای امنیتی در کرج بازداشت شد و از آن زمان تاکنون با کینه‌ورزی آشکار و پنهان سران

حکومت جمهوری اسلامی، در حبس به سر می‌برد.

این مدافع حقوق بشر در شعبه ۲۶ دادگاه انقلاب تهران به ریاست ایمان افشاری، در مجموع به «۱۵ سال و سه ماه زندان، ۱۵۴ ضربه شلاق، چهار ماه رفتگری در خیابان، دو سال ممنوع‌الخروجی و تبعید و محرومیت از حضور در دسته‌جات اجتماعی و سیاسی» محکوم شده است.

کمیته صلح نوبل روز ۱۴ مهرماه امسال، به‌پاس مبارزات نرگس محمدی برای تحقق حقوق بشر و دموکراسی در ایران، با شعار «زن، زندگی، آزادی» جایزه صلح نوبل را به این فعال حقوق بشر زندانی اهدا کرد.

به‌دلیل زندانی‌بودن این مدافع حقوق بشر، فرزندان او روز ۱۹ آذر ۱۴۰۲ در اسلو، پایتخت نروژ، جایزه صلح نوبل ۲۰۲۳ را به نمایندگی از مادر خود و به‌صورت نمادین دریافت کردند.

صفحه اینستاگرام نرگس محمدی که به‌دست نزدیکان او اداره می‌شود، روز ۲۵ دی ۱۴۰۲ از صدور محکومیت در یک پرونده جدید برای این مدافع حقوق بشر خبر داد. برپایه این گزارش، نرگس محمدی در زندان با شکایت وزارت اطلاعات و بابت اتهام «تبلیغ علیه نظام جمهوری اسلامی» از سوی دادگاه انقلاب تهران به تحمل ۱۵ ماه زندان، دو سال تبعید به خارج از تهران و استان‌های مجاور، دو سال منع خروج از کشور، دو سال منع عضویت در گروه‌های اجتماعی-سیاسی و دو سال منع استفاده از تلفن هوشمند محکوم شده است.

این حکم روز ۲۸ آذر ۱۴۰۲ در دادگاه انقلاب تهران، بدون حضور نرگس محمدی و در یک روند فراقانونی برای او صادر شده است.²⁰⁷

²⁰⁷ <https://iranhr.net/fa/people/6494/>

آرش صادقی

آرش صادقی، زندانی سیاسی سابق و فعال مدنی، در ۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۲ از سوی شعبه ۲۶ دادگاه انقلاب تهران به ریاست ایمان افشاری، بابت اتهامات «اجتماع و تبانی برای اقدام علیه امنیت ملی و تبلیغ علیه نظام» در مجموع به چهار سال و سه ماه حبس تعزیری محکوم شده است. این احکام درحالی برای آرش صادقی صادر شده که او در جلسه دادگاه حضور نداشته است. این فعال مدنی آخرین بار در ۱۸ مهر ۱۴۰۱ و همزمان با خیزش سراسری «زن، زندگی، آزادی» در ایران بازداشت و یکم بهمن ۱۴۰۱

با سپردن قرار وثیقه از زندان اوین آزاد شد.

آرش صادقی در طول دوران بازداشت از رسیدگی پزشکی محروم بوده است. برپایه اعلام حسین صادقی، پدر این فعال مدنی، او در طول دوران بازداشت از سوی بازجویان برای اخذ اعترافات اجباری تحت فشار بوده است.

آرش صادقی از سال ۱۳۸۸ بدین سو، بارها به دلیل فعالیت‌های مدنی خود بازداشت و به حبس محکوم شده است.

آرش صادقی روز ۲۳ دی‌ماه ۱۴۰۲ در حساب کاربری خود در ایکس (توییتر سابق) اعلام کرد که حکم چهار سال و سه ماه حبس او از مهرماه ۱۴۰۲ به شعبه یک اجرای احکام ارسال شده است، اما با پیگیری وکیلش و ارائه مدارک پزشکی مبنی بر ابتلای این فعال مدنی به بیماری «کندرو سارک» منتظر است تا در صورت تأیید مدارک ارائه‌شده، برای طی مراحل درمانی، مهلت مشخصی را از اجرای احکام دریافت کند.²⁰⁸

²⁰⁸ <https://iranhr.net/fa/people/6495/>

توصیه‌ها

هم‌زمان با ارائه این گزارش، سازمان «حقوق بشر ایران» و سازمان «با هم علیه مجازات اعدام» درخواست‌های زیر را مطرح می‌کنند.

از جامعه بین‌الملل:

- در هر گفت‌وگو و مذاکره آتی با ایران، نقض حقوق بشر و اجرای تعهدات معاهده‌های پذیرفته‌شده را در اولویت قرار دهید.
- از مأموریت گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در مورد وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران و کمیته حقیقت‌یاب سازمان ملل در مورد سرکوب معترضان در ایران برای پاسخ‌گودن مسئولان نقض گسترده حقوق بشر در آن کشور، حمایت کنید.
- ایران را به تصویب «کنوانسیون ملل متحد علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرکننده» و پروتکل دوم الحاقی اختیاری «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی» تشویق، و به رأی ممتنع یا موافق به قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد که خواستار توقف جهانی استفاده از مجازات اعدام در سال ۲۰۲۴ است، به‌طور جدی توجه کنید.
- از ایران مصرانه بخواهید تا به تعهدات بین‌المللی خود احترام بگذارد، از جمله به میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک؛ پایان دادن دائمی به اعدام‌ها در ملأعام؛ لغو مجازات اعدام برای جرایمی که واجد شرایط «جنایات بسیار جدی» نیستند؛ حذف مجازات‌های اعدام الزامی از قوانین جزایی؛ و خاتمه‌دادن به اعدام کسانی که در زمان ارتکاب جرم مورد ادعا که منجر به حکم اعدام شده است، کمتر از ۱۸ سال سن داشته‌اند.
- از ایران بخواهید که استفاده از مجازات اعدام را تعلیق و به‌سمت لغو کامل مجازات اعدام حرکت کند.

- از اصلاحات اساسی در سیستم قضایی کشور که در حال حاضر حداقل استانداردهای بین‌المللی را برآورده نمی‌کند، حمایت کنید. از جمله در زمینه پایان‌دادن به اعترافات اجباری، شکنجه و وجود دادگاه‌های انقلاب.
- نظارت بر بودجه و همکاری دوجانبه و بین‌المللی به‌ویژه در پروژه‌های «دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد» برای دستیابی به نتایج روشن از نظر رعایت استانداردهای حقوق بشری و اطمینان از این‌که هیچ‌گونه برنامه سرمایه‌گذاری، تأمین مالی، تجارت و همکاری با ایران برای مشارکت، تسهیل یا پشتیبانی از انجام اعدام، یا هرگونه نقض دیگر قوانین حقوق بشر صورت نگیرد.
- خواستار حمایت، توقف آزار و اذیت و آزادی فوری تمامی مدافعان حقوق بشر و فعالان ضد مجازات اعدام، از جمله نرگس محمدی و گلرخ ایرایی شوید و اتهام‌های کنشگرانی مانند آرش صادقی و نسرين ستوده را بردارید. تمام این‌ها به خاطر فعالیت‌های حقوق بشری خود، به‌ویژه علیه مجازات اعدام، به ناحق با احکام زندان روبه‌رو شده‌اند.

از مقام‌های ایران:

- بلافاصله اجرای تمامی احکام اعدام در کشور را متوقف کنید.
- «کنوانسیون ملل متحد علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرکننده» را تصویب کنید.
- با گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در مورد وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران و با مأموریت کمیته حقیقت‌یاب سازمان ملل متحد که شورای حقوق بشر این سازمان ایجاد کرده است، به‌طور کامل همکاری کنید. به آن‌ها اجازه بازدید از کشور را بدهید و کلیه اطلاعات لازم برای اجرای وظایفشان را در اختیارشان بگذارید.
- در راستای دعوت پابرجای ایران از تمامی رویه‌های ویژه سازمان ملل متحد که دوم مردادماه ۱۴۰۱ تمدید شد، برای گزارشگر ویژه امور اعدام‌های خودسرانه، شتاب‌زده و فراقضایی؛

گزارشگر ویژه شکنجه؛ گزارشگر ویژه در امور استقلال قضات و وکلا؛ و سایر گزارشگران ویژه سازمان ملل متحد که خواستار سفر به ایران باشند، امکان دسترسی به کشور را فراهم کنید.

- به تماس‌های افراد مرتبط با سازوکارهای حقوق بشری بین‌المللی پاسخ سازنده بدهید.
- برای تضمین استقلال کامل قوه قضاییه اصلاحات اساسی ساختاری انجام دهید.
- دادگاه‌های انقلاب را منحل و حق برخورداری از وکیل، روند قضایی و دادرسی عادلانه براساس قوانین بین‌المللی را تضمین کنید.
- تعهدات بین‌المللی حقوق بشری خود را اجرا و به‌طور کامل رعایت کنید.
- به‌منظور تلاش تدریجی در جهت لغو کامل مجازات اعدام، اجرای احکام اعدام را تعلیق کنید.
- درمورد احکام اعدام اجراشده و تعداد اعدام‌ها شفافیت کامل نشان دهید، ازجمله با انتشار فهرست تمام زندانیان محکوم به اعدام (یا ارسال آن به سازمان ملل متحد)، شامل کودک-مجرمان و زنان.
- از جرم‌انگاری دفاع از حقوق بشر در حوزه مجازات اعدام دست بردارید و امکان بحث عمومی و آزاد درمورد مسئله اعدام در ایران را فراهم و آن را تسهیل کنید.
- همه زندانیان سیاسی، ازجمله مدافعان حقوق بشر زندانی، وکلا و فعالان ضد مجازات اعدام را آزاد کنید.

پیوست‌ها

پیوست ۱: سرانه اعدام‌ها در هر استان

تعداد اعدام به ازای هر یک میلیون نفر از جمعیت	استان
۵۱	خراسان جنوبی
۲۵	سیستان و بلوچستان
۲۳	لرستان
۲۱	کرمان
۲۰	مرکزی
۱۹	هرمزگان
۱۳	همدان
۱۳	اردبیل
۱۳	آذربایجان غربی
۱۲	ایلام
۱۱	کردستان

۱۱	زنجان
۱۱	فارس
۱۱	البرز / تهران
۱۰	کهگیلویه و بویراحمد
۹	قم
۹	قزوین
۹	اصفهان
۹	کرمانشاه
۸	گیلان
۶	گلستان
۵	خراسان رضوی
۵	آذربایجان شرقی
۵	یزد
۳	سمنان
۳	خوزستان

۲	مازندران
۱	بوشهر
۱	خراسان شمالی

پیوست ۲: فهرست قطعنامه‌ها و گزارش‌های مصوب سازمان ملل متحد و پارلمان اروپا با ذکر مجازات اعدام در ایران

کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد			
۳ نوامبر ۲۰۲۳ (۱۲ آبان ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد یافته‌های خود درباره ایران، کویت، کره، ترینیداد و توباگو، ایالات متحده آمریکا و ونزوئلا را منتشر می‌کند	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۱۱ اکتبر ۲۰۲۳ (۱۹ مهر ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	کارشناسان سازمان ملل متحد خواستار آزادی فوری نرگس محمدی، زندانی ایرانی برنده جایزه نوبل شدند	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۱۴ سپتامبر ۲۰۲۳ (۲۳ شهریور ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	ایران: کمیته حقیقت‌یاب سازمان ملل متحد می‌گوید در سالگرد مرگ ژینا مهسا امینی در یازداشت، تشدید سرکوب زنان و دختران و انتقام‌جویی علیه معترضان و خانواده‌های قربانیان بسیار نگران‌کننده است	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۵ ژوئیه ۲۰۲۳ (۱۴ تیر ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	کمیته حقیقت‌یاب می‌گوید ایران باید به سرکوب معترضان پایان دهد و از حقوق همه ایرانیان به‌ویژه زنان و دختران دفاع کند	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۱۹ مه ۲۰۲۳ (۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	کارشناسان سازمان ملل متحد از ایران می‌خواهند که «موج وحشتناک» اعدام‌ها را متوقف کند	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی

۱۹ مه ۲۰۲۳ (۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	بیانیه کمیته حقیقت یاب مستقل بین المللی برای جمهوری اسلامی ایران درباره اعدام معترضان	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۹ مه ۲۰۲۳ (۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	ایران: کارشناسان سازمان ملل متحد اعدام‌های اخیر را محکوم می‌کنند و خواهان تعلیق مجازات اعدام می‌شوند	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۹ مه ۲۰۲۳ (۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	ایران: شمار «وحشتناک» اعدام‌ها همزمان با درخواست تورک برای پایان دادن به مجازات مرگ	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۲۰ مارس ۲۰۲۳ (۲۹ اسفند ۱۴۰۱)	سازمان ملل متحد	ارائه گزارش‌هایی از قتل‌عام غیرنظامیان در میانمار و جنایت‌های احتمالی علیه بشریت در ایران، در پی اعتراضات گسترده در هر دو کشور، به شورای حقوق بشر	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، آخرین خبرها
۱۷ ژانویه ۲۰۲۳ (۲۷ دی ۱۴۰۱)	سازمان ملل متحد	ایران: کارشناسان سازمان ملل متحد می‌گویند بازداشت خودسرانه امدادگر بلژیکی نقض آشکار قوانین بین‌المللی است	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی
۱۰ ژانویه ۲۰۲۳ (۲۰ دی ۱۴۰۱)	سازمان ملل متحد	کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد: به زندگی و صدای ایرانیان احترام بگذارید و به نارضایتی‌ها گوش دهید	کمیساریای عالی، اخبار و بیانیه‌ها، بیانیه مطبوعاتی

گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در امور حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران			
۷ فوریه ۲۰۲۳ (۱۸ بهمن ۱۴۰۱)	شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد	وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران- گزارش گزارشگر ویژه وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران، جاوید رحمان	A/HRC/52/67
مجمع عمومی سازمان ملل متحد			
۱۹ دسامبر ۲۰۲۳ (۲۸ آذر ۱۴۰۲)	سازمان ملل متحد	وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران	A/78/481/ADD.3
پارلمان اروپا			
۲۳ نوامبر ۲۰۲۳ (۲ آذر ۱۴۰۲)	پارلمان اروپا	تازه‌ترین حملات به زنان و مدافعان حقوق زنان و بازداشت خودسرانه اتباع اتحادیه اروپا در ایران	2023/2979(RSP)
۱۹ ژانویه ۲۰۲۳ (۲۹ دی ۱۴۰۱)	پارلمان اروپا	واکنش اتحادیه اروپا به اعتراضات و اعدام‌ها در ایران	2023/2511(RSP)

پیوست ۳: در خطر اعدام

معترضان

نام: عباس دریس (عرب)

سن: ۵۱

شهر: ماهشهر

اعتراضات: آبان ۱۳۹۸

اتهام: محاربه

وضعیت: حکم اعدامش تأیید و درخواست تجدیدنظر رد شد. وکیلش تقاضای اعمال ماده ۴۷۷ را ارائه کرده است.²⁰⁹

نام: محمدجواد وفایی ثانی

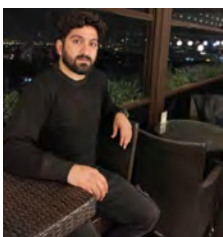
سن: ۲۸

شهر: مشهد

اعتراضات: آبان ۱۳۹۸

اتهام: افساد فی الارض

وضعیت: حکم اعدامش در دیوان عالی کشور نقض شد. شعبه دوم دادگاه انقلاب مشهد بار دیگر در تیرماه ۱۴۰۲ او را به اعدام محکوم کرد. گزارش‌هایی حاکی از تأیید حکم اعدامش منتشر شده است.

نام: رضا رسایی (کرد)

سن: ۳۵

شهر: تهران

اعتراضات: «زن، زندگی، آزادی»، ۱۴۰۱

اتهام: قصاص

وضعیت: حکم اعدامش دی‌ماه ۱۴۰۲ در دیوان عالی کشور تأیید شد.²¹⁰

²⁰⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/6551/>

²¹⁰ <https://iranhr.net/fa/articles/6551/>

نام: سامان صیدی با نام مستعار سامان یاسین (کرد)

سن: ۲۵

شهر: تهران

اعتراضات: «زن، زندگی، آزادی»، ۱۴۰۱

اتهام: محاربه

وضعیت: برای او ابتدا حکم اعدام صادر شد، اما دیوان عالی کشور این حکم را نقض کرد و از دی ماه ۱۴۰۱ در انتظار محاکمه مجدد است.²¹¹

نام: منوچهر مهمان نواز

سن: ۴۶

شهر: کرج

اعتراضات: «زن، زندگی، آزادی»، ۱۴۰۱

اتهام: محاربه به دلیل ایجاد حریق

وضعیت: به اعدام محکوم شد و از آن زمان در بلاتکلیفی به سر می برد.²¹²

نام: فرشید حسن زهی (بلوچ)

سن: ۲۶

شهر: زاهدان

اعتراضات: «زن، زندگی، آزادی»، ۱۴۰۱

اتهام: حمله به نیروهای پاسگاه چشمه زیارت از توابع زاهدان

وضعیت: در آبان ماه ۱۴۰۲ به اعدام محکوم شد.²¹³

نام: مجاهد (عباس) کورکور (بختیاری)

سن: ۴۰

شهر: اهواز

اعتراضات: «زن، زندگی، آزادی»، ۱۴۰۱

اتهام: افساد فی الارض، بغی، محاربه و قتل عمد

وضعیت: محکوم به اعدام به دلیل اتهامات امنیتی در پرونده اول و متهم به قتل در دادگاه کیفری.²¹⁴

²¹¹ <https://iranhr.net/en/indanger/6429/>

²¹² <https://iranhr.net/en/indanger/6431/>

²¹³ <https://iranhr.net/en/indanger/6565/>

²¹⁴ <https://iranhr.net/en/indanger/6427/>

زندانیان سیاسی

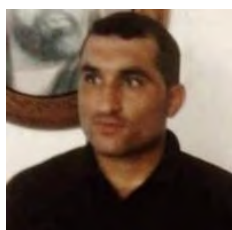
نام: علی مجدم (عرب)

سن: ۴۲

شهر: اهواز

اتهامات: بغی (اقدام مسلحانه) در ارتباط با پرونده حبیب اسیود

وضعیت: محکوم به اعدام

نام: محمدرضا مقدم (عرب)

سن: ۳۱

شهر: اهواز

اتهامات: بغی (اقدام مسلحانه) در ارتباط با پرونده حبیب اسیود

وضعیت: محکوم به اعدام

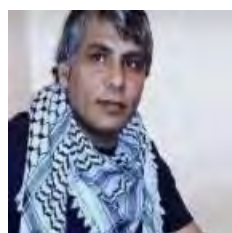
نام: معین خنفری (عرب)

سن: ۳۰

شهر: اهواز

اتهامات: بغی (اقدام مسلحانه) در ارتباط با پرونده حبیب اسیود

وضعیت: محکوم به اعدام

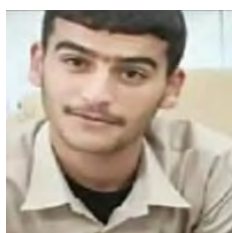
نام: حبیب دریس (عرب)

سن: ۴۰

شهر: اهواز

اتهامات: بغی (اقدام مسلحانه) در ارتباط با پرونده حبیب اسیود

وضعیت: محکوم به اعدام

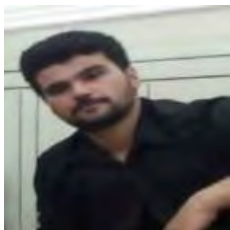
نام: عدنان غبیشاوی (عرب)

سن: ۲۷

شهر: اهواز

اتهامات: بغی (اقدام مسلحانه) در ارتباط با پرونده حبیب اسیود

وضعیت: محکوم به اعدام

نام: سالم موسوی (عرب)

سن: ۳۹

شهر: اهواز

اتهامات: بغی (اقدام مسلحانه) در ارتباط با پرونده حبیب اسبیود

وضعیت: محکوم به اعدام

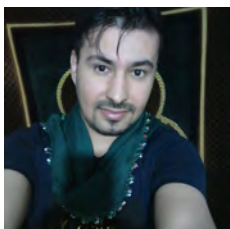
نام: انور خضری (کرد)

سن: ۴۰

شهر: ارومیه

اتهامات: محاربه و بغی

وضعیت: حکم اعدامش تأیید شده است؛ ۴ متهم هم‌پرونده‌ای او در سال ۱۴۰۲ اعدام شدند.²¹⁵

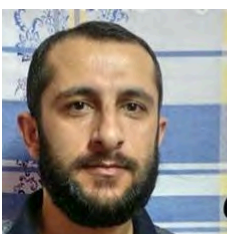
نام: خسرو بشارت (کرد)

سن: ۳۹

شهر: ارومیه

اتهامات: محاربه و بغی

وضعیت: حکم اعدامش تأیید شده است؛ ۴ متهم هم‌پرونده‌ای او در سال ۱۴۰۲ اعدام شدند.²¹⁶

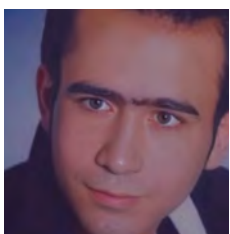
نام: کامران شیخه (کرد)

سن: ۳۹

شهر: ارومیه

اتهامات: محاربه و بغی

وضعیت: حکم اعدامش به دلیل اتهامات امنیتی تأیید شده است؛ ۴ متهم هم‌پرونده‌ای او در سال ۱۴۰۲ اعدام شدند.²¹⁷ او همچنین در پرونده‌ای دیگر به قصاص هم محکوم شده است.

نام: شهاب نادعلی جوزانی

سن: ۴۱

شهر: تهران

اتهامات: بغی

وضعیت: به اعدام محکوم شده و وکیلش درخواست تجدیدنظر کرده است.

²¹⁵ <https://iranhr.net/fa/articles/6523/>

²¹⁶ <https://iranhr.net/fa/articles/6523/>

²¹⁷ <https://iranhr.net/fa/articles/6523/>

نام: محمد خسرناژاڊ (كرد- روجانى اهل سنت)

سن: ۴۶

شهر: بوكان

اتهامات: افساد فى الارض

وضعيت: محكوم به اعدام

دو تابعيتى‌هاى در خطر اعدام

نام: احمدرضا جلالى

سن: ۵۲

شهر: تهران

تابعيت: سوئدى-ايرانى

اتهام: افساد فى الارض

وضعيت: حكم اعدام تأييد شده است.²¹⁸

نام: جمشيد شارمهد

سن: ۶۸

شهر: تهران

تابعيت: آلمانى-ايرانى

اتهام: افساد فى الارض

وضعيت: حكم اعدام تأييد شده است.²¹⁹

²¹⁸ <https://iranhr.net/fa/articles/4654/>

²¹⁹ <https://iranhr.net/fa/articles/5830/>

سازمان حقوق بشر ایران (IHRNGO)

سازمان حقوق بشر ایران یک سازمان غیرانتفاعی مدافع حقوق بشر است که در داخل و خارج ایران عضو دارد. این سازمان که مقر آن در شهر اسلو نروژ است، هیچ‌گونه وابستگی حزبی یا سیاسی ندارد. سازمان حقوق بشر ایران کار خود را با گروهی از مدافعان حقوق بشر ایرانی و غیر ایرانی از سال ۲۰۰۵ آغاز کرد و در سال ۲۰۰۹ به‌عنوان یک سازمان غیردولتی بین‌المللی در نروژ ثبت شد.

پشتیبانی و توانمندسازی جامعه مدنی و لغو مجازات اعدام از اهداف اصلی سازمان حقوق بشر ایران است.

سازمان حقوق بشر ایران از شبکه‌ای گسترده در میان فعالان جنبش لغو اعدام در داخل و خارج ایران برخوردار است:

علاوه‌بر حامیان و همکاران در میان فعالان جامعه مدنی در مناطق مرکزی ایران، سازمان حقوق بشر ایران شبکه گسترده‌ای در مناطق ائتیکو دارد که اغلب مورد توجه رسانه‌های جریان اصلی قرار نمی‌گیرند. علاوه‌بر این، شبکه‌های گسترده گزارشگران در بسیاری از زندان‌های ایران و میان وکلا و خانواده‌های زندانیان محکوم به اعدام، سازمان حقوق بشر ایران را قادر می‌سازد تا یکی از منابع اصلی بسیاری از گزارش‌های اعدام در زندان‌های مختلف ایران و گزارش‌های موثق در مورد جنایت‌های جمهوری اسلامی در اعتراضات سراسری باشد. سازمان حقوق بشر ایران از سال ۲۰۰۹ عضو «ائتلاف جهانی علیه مجازات اعدام» (WCADP) و از سال ۲۰۱۱ یکی از ۲۰ عضو کمیته مرکزی آن بوده است. این سازمان همچنین عضو «ایمپکت ایران»، ائتلافی متشکل از بیش از ۱۳ سازمان غیردولتی حقوق بشری ایرانی است. همکاری نزدیک سازمان حقوق بشر ایران با فعالان و نهادهای مخالف اعدام در داخل و خارج ایران، این سازمان را به بازیگری مهم در راستای لغو مجازات اعدام در ایران، کشوری با بیشترین سرانه اعدام در جهان، تبدیل کرده است. گزارش سالانه سازمان حقوق بشر ایران در رابطه با اعدام در ایران که از سال ۲۰۰۸ به‌طور مرتب منتشر می‌شود، یکی از منابع مهم اطلاعات در این باره است و به‌عنوان یک مرجع، مورد استناد نهادهای بین‌المللی و کنشگران ایرانی قرار می‌گیرد. سازمان حقوق بشر ایران غیر از تمرکز بر موضوع اعدام، به سایر حوزه‌های حقوق بشر

نیز می‌پردازد و حقوق اقلیت‌های اتمیکی و مذهبی، زنان و کودکان را دنبال می‌کند.

فعالیت‌های اصلی سازمان حقوق بشر ایران شامل موارد زیر است:

مبارزه برای لغو مجازات اعدام از طریق نظارت، گزارش‌دهی، توانمندسازی جامعه مدنی مخالف مجازات اعدام در ایران و جلب حمایت‌های بین‌المللی.

ترویج رویه عادلانه قضایی و حکومت قانون از طریق مطرح‌کردن مباحث حقوقی در ایران و تشویق اصلاحات قانونی. سازمان حقوق بشر ایران از دسامبر سال ۲۰۱۴، انتشار دوهفته‌نامه‌ای حقوقی با عنوان «حقوق ما» را با مشارکت وکلا، حقوقدانان، دانشجویان حقوق و علمای دینی ایرانی و با هدف ایجاد بحث‌های حقوقی، آغاز کرده است. نقد و بررسی قوانین از سوی حقوقدانان و کارشناسان و ارائه پیشنهادهای تخصصی برای سازگار کردن قوانین ایران با استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر، در دستور کار این مجله است.

دفاع از مدافعان حقوق بشر، با فراهم‌کردن شرایط فعالیت امن‌تر برای ایشان، بازتاب صدای مدافعان زندانی حقوق بشر و حمایت از مدافعان حقوق بشر در معرض خطر.

کارنامه فعالیت‌های سازمان حقوق بشر ایران طی ۱۷ سال گذشته:

ایجاد آگاهی درمورد وضعیت مجازات اعدام در ایران: سازمان حقوق بشر ایران از طریق تحقیق و نظارت دقیق و گزارش‌دهی مستمر، تصویر واقعی‌تری درخصوص مجازات مرگ در ایران ارائه کرده است. سازمان حقوق بشر ایران به‌عنوان یک منبع معتبر در این حوزه شناخته می‌شود و گزارش‌های سالانه آن مرجعی برای جامعه جهانی²²⁰، رسانه‌ها^{221 و 222} و جامعه مدنی است.

²²⁰ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/518/83/PDF/N1451883.pdf?OpenElement>

²²¹ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-64108551.amp>

²²²

<https://www.france24.com/en/tv-shows/middle-east-matters/20220504-death-penalty-on-the-rise-in-iran-report-reveals-executions-increased-by-25-in-2021>

محدود کردن استفاده از مجازات اعدام در ایران از طریق کارزارهای بین‌المللی و حمایت از

فعالان مدنی: فعالیتهای سازمان حقوق بشر ایران از طریق کارزارهای متمرکز داخلی و بین‌المللی

به نجات جان چندین زندانی محکوم به اعدام و همچنین تغییر قوانین با هدف محدود کردن صدور و اجرای احکام اعدام، کمک کرده است.

مطرح کردن بحث درمورد مجازات اعدام در سطح ملی و توانمندسازی و آموزش فعالان

جنبش لغو مجازات اعدام در داخل ایران: سازمان حقوق بشر ایران اولین سازمان غیردولتی بود

که به صورت پایدار بر روی تمام موارد منتهی به مجازات مرگ در ایران تمرکز کرده است. سازمان

حقوق بشر ایران با انتشار اخبار، گزارش‌ها، مصاحبه‌ها، و از سال ۲۰۱۵ از طریق برنامه تلویزیونی²²³

هفتگی یک‌ساعته خود، در امر آموزش در جهت لغو مجازات اعدام و ترویج یک گفت‌وگوی ملی

درخصوص مجازات مرگ در ایران نقش داشته است.

²²³ <https://iranhr.net/fa/multimedia/#/all/all/1>

سازمان با هم علیه مجازات اعدام (ECPM)

ECPM (با هم علیه مجازات اعدام) سازمانی است که تنها بر یک هدف خاص متمرکز است: لغو جهانی مجازات اعدام تحت هر شرایطی.

توجه به زندانیان محکوم به اعدام

ECPM تحقیقات قضایی جامعی درخصوص محکومان به اعدام (در مراکش، تونس، ایالات متحده آمریکا، جمهوری دموکراتیک کنگو، کامرون، موریتانی، اندونزی، مالزی، و لبنان) انجام می‌دهد و منتشر می‌کند. نشریه ما «تحقیقات درخصوص محکومان به مرگ در جمهوری دموکراتیک کنگو» بالاترین جایزه حقوق بشر جمهوری فرانسه را دریافت کرد.

ECPM از قربانیان مجازات اعدام، زندانیان و خانواده‌های آنان، مانند سرژ آتلوی و هنک اسکینر حمایت می‌کند.

ECPM از برقراری ارتباط با زندانیان محکوم به مرگ نیز حمایت می‌کند.

دفاع با حداکثر توان

ECPM اولین سازمان مردم‌نهاد جهان است که به مبارزه با مجازات اعدام اختصاص یافته و شرایط حضور در «شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد» (ECOSOC) را به دست آورده است. این حضور، فرصتی برای حمایت از اهداف آن در قلب سیستم سازمان ملل متحد را تضمین می‌کند. ECPM ضمن همکاری با مأموریت‌های ویژه مختلف (درخصوص ایران، قتل‌های فراقضایی، مدافعان حقوق بشر، شکنجه، فقر و غیره)، ائتلاف جهانی علیه مجازات اعدام را در سال ۲۰۰۲ ایجاد کرد که امروزه در سراسر جهان بیش از ۱۵۰ عضو دارد (شامل سازمان‌های مردم‌نهاد، کانون‌های وکلا، نهادهای محلی و اتحادیه‌ها). در کنار ائتلاف جهانی، ECPM کارزارهایی را برای بسیج عمومی و دفاع از محکومان به اعدام با همراهی تصمیم‌گیرندگان سیاسی (از جمله اتحادیه اروپا،

کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و مردم، دولت‌ها و غیره) رهبری می‌کند.

ECPM از سازماندهی‌کنندگان «آبان تریونال» برای رسیدگی به جنایات آبان ۱۳۹۸ (نوامبر ۲۰۱۹) در ایران بود.

متحد کردن فعالان لغو مجازات اعدام در سراسر جهان

ECPM بنیان‌گذار و سازمان‌دهنده کنگره‌های جهانی علیه مجازات اعدام است. در این رویدادها بیش از ۱۳۰۰ نفر به نمایندگی از جنبش جهانی لغو مجازات اعدام گردهم می‌آیند. وزیران، نمایندگان مجلس، دیپلمات‌ها، فعالان و سازمان‌های جامعه مدنی، محققان و روزنامه‌نگاران هر سه سال یک‌بار گرد هم می‌آیند تا روابط خود را تقویت و راهبردهای آینده را ترسیم کنند.

آموزش و آگاهی‌رسانی در خصوص لغو مجازات اعدام

ECPM برای تشویق جوانان به حمایت از این موضوع، در مدارس از طریق مسابقات نقاشی، جلسات آشناسازی با روزنامه‌نگاری و بازدیدهای آزاد کلاسی (با مشارکت متخصصان، افرادی که قبلاً به اعدام محکوم شده بودند و یا خانواده‌های زندانیان محکوم به اعدام) برنامه‌هایی را دنبال می‌کند. از اکتبر ۲۰۰۹، بیش از ۱۰۰۰۰ دانش‌آموز مقاطع راهنمایی و دبیرستان در این برنامه‌ها شرکت کرده‌اند.

ECPM با مشارکت در رویدادهای بین‌المللی همبستگی مانند «شهرهایی برای زندگی»، «روز جهانی مبارزه با مجازات اعدام»، «روز جهانی حقوق بشر» و... آگاهی عمومی را درباره وضعیت اقلیت‌ها و گروه‌های آسیب‌پذیر افزایش می‌دهد.

تقویت ظرفیت‌های کنشگران محلی و همکاری با آن‌ها

ECPM از طریق حمایت از تشکیل ائتلاف‌های ملی و منطقه‌ای علیه مجازات اعدام (در مراکش، تونس، آفریقای مرکزی، آسیا و غیره) و همچنین ایجاد شبکه‌هایی از نمایندگان پارلمان و وکلای طرفدار لغو مجازات اعدام، با انزوای فعالان این حوزه در هر کجا که مجازات اعدام باقی است، مبارزه می‌کند.

ECPM توانایی همراهان محلی خود را از طریق برگزاری جلسات آموزشی و توصیه برای پشتیبانی از فعالیت آن‌ها در همه سطوح سیاسی، تقویت می‌کند.

گزارش سالانه اعدام در ایران ۲۰۲۳

یک سال پس از قتل حکومتی ژینا (مهسا) امینی که جرقه اعتراضات در سراسر کشور شد، میزان اعدامها در ایران نسبت به سال ۲۰۲۲ میلادی ۴۳ درصد افزایش یافته و از ۵۸۲ به ۸۳۴ مورد رسیده که بالاترین آمار اعدام از سال ۲۰۱۵ است. هرچند که این افزایش تا حد زیادی از بالا رفتن چشمگیر تعداد اعدامهای مرتبط با مواد مخدر ناشی می شود، دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد (UNODC) بدون اعتنا به این افزایش نگران کننده، در عوض قرارداد همکاری جدیدی با جمهوری اسلامی امضا کرده است. در سال ۲۰۲۳ دامنه اتهامات منجر به اعدام نیز در عمل گسترش یافت و اعدامهایی برای اتهامات توهین به مقدسات و زنا محصنه انجام شد. دست کم ۸ معترض، ۲۲ زن و ۲ کودک-مجرم در میان اعدام شدگان بودند و اقلیت های اتمیکی، هم در موارد اعدام های سیاسی و هم در اعدام های مربوط به جرایم عادی، همچنان نسبت بسیار بالایی را به خود اختصاص دادند. با این گزارش، از جامعه جهانی می خواهیم تلاش های خود را برای حمایت از خواست مردم ایران مبنی بر رعایت حقوق اساسی بشر و لغو مجازات اعدام، افزایش دهد.

Mahmood Amiry-Moghaddam
Director
Iran Human Rights
P.O.Box 2635 Solli
0204 Oslo, Norway
mail@iranhr.net

www.iranhr.net

Raphaël Chenuil-Hazan
Executive Director
ECPM
62 bis avenue Parmentier
75011 Paris, France
rchenuil@ecpm.org

www.ecpm.org